

A DÁN/EJO hatkötetes sorozatának V. része

Rolf Gollob/Peter Krapf

Fedezzük fel a gyermekjogokat!

Kilenc rövid gyermekjogi projekt általános iskolások számára

Fedezzük fel a gyermekjogokat!

Tanóravázlatok általános iskolai osztályok számára

Rolf Gollob és Peter Krapf,

Emir Adzovic közreműködésével

Illusztrálta: Emir Haracic

A DÁN/EJO hatkötetes sorozatának

V. része

Demokratikus állampolgárságra nevelés és

emberjogi oktatás az iskolai gyakorlatban

Tanítási útmutatók, módszerek, fogalmak és ötletek

Fordította: Keresztesi Tibor
Lektorálta: Kun-Hatony Sára

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet – Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
ECML Magyarországi Kontaktpont
Budapest, 2009
Felelős kiadó: Farkas Katalin

A könyv megjelenését az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatta.

A kiadvány az Európa Tanács engedélyével és a kiadó kizárólagos felelősségével jelenik meg.

A kiadványban kifejtett vélemények a szerzők álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek az Európa Tanács hivatalos álláspontjával.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is.

A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN 978-963-682-655-0

© Council of Europe, February 2007

Tartalom

Bevezetés	5
I. rész: Rövid gyermekjogi projektek az alapfokú oktatás évfolyamai számára	11
A gyermekjogi egyezmény négy alapelve	13
1. tanegység: Nekem van nevem – Nekünk van iskolánk.	15
2. tanegység: A nevek többet jelentenek egyszerű betűknél!	20
3. tanegység: Varázslók vagyunk!	26
4. tanegység: A mi jogaink – A mi kincsünk	33
5. tanegység: Mi alkotjuk meg a saját osztálytermünk szabályait.	37
6. tanegység: Gyermekjogok: kész műalkotás!	45
7. tanegység: Amit akarok, arra szükségem is van?.	50
8. tanegység: Elkészítem a saját poszterem!.	56
9. tanegység: Miért kell betartanunk a szabályokat?.	62
II. rész: Háttér-információk, dokumentumok és oktatási anyagok	73
„De ez azt jelenti, jogom van ahhoz, hogy most szünetet tartsak, nem?”	
Gyermekjogok az osztályban	75
A gyermekjogok tanítása:	
a tanítási módszerek megválasztását segítő kulcskérdések.	78
Néhány gyakori kérdés az ENSZ gyermekjogi egyezményével kapcsolatban.	80
A gyermekjogok mint az emberi jogi folyamat része.	80
Gyermekjogok – Természetes jogok.	82
Nyilatkozat a gyermek jogairól (1959. november 20.)	84
Egyezmény a gyermek jogairól	87
Mondd helyesen!.	106
Az Egyesült Nemzetek gyermekjogi egyezményének	
nem hivatalos kanadai ifjúsági kiadása	106
A részvétel formái	112
Gyermekjogokkal kapcsolatos honlapok	113
Gyermekjogi kártyák.	114

Bevezetés

Ez a könyv olyan tanárok számára íródott, akik általános iskolai¹ diákok gyermekjogi oktatására szolgáló eszközöket keresnek. A kézikönyv legfőbb sajátosságai a következők:

- Kilenc, egyenként négy tanórából álló kis projekt az oktatás első nyolc² évfolyamán tanuló diákok számára.
- Kezdő tanárok által követhető vagy tanárképzésben alkalmazható részletes órai utasítások.
- Az egyes projekteket leíró szövegrészek elején található, a tanítási órák kulcsfontosságú kérdéseit és feladatait tartalmazó óravázlat.
- A problémamegoldást és a példán keresztül történő tanulást középpontba állító feladat-alapú tanulási szemlélet, amely segíti a diákokat a fogalmi tanulásban, a készségfejlesztésben, valamint az értékek és attitűdök kialakításában.
- A demokratikus állampolgárságra nevelés (DÁN) alapelveit követő nyitott és együttműködő (kooperatív) tanulási módszerek, illetve környezet elősegíti a gyermekjogi oktatás tartalmi és elvi üzenetének érvényre juttatását. (A gyermekjogok gyakorlása útján, a gyermekjogokról és a gyermekjogok kiteljesítéséért való tanulás.)
- Az órai gondolkodást és eszmecserét segítő eszköz (lásd alább).
- Oktatási anyagokat és a gyermekjogok további tanulmányozását szolgáló egyéb információkat tartalmazó rész.

Fogalmi keret

A gyermekeknek tudniuk kell, hogy milyen jogaik vannak, azonban azt is meg kell tanulniuk, hogyan értelmezzék és használják e jogokat. Ennek érdekében az iskola széles körű tanulási tapasztalatokat kell, hogy biztosítson a gyermekjogi oktatás területén, melyek a DÁN három kulcskategóriájában foglalhatók össze:

- A gyermekjogokról való tanulás: a diákok tudják és értik, hogy milyen jogaik vannak (ismeretek, illetve a tanultak megértése). A gyermekjogok „témájáról” való tanulás egy adott osztály valamely tanár általi – konkrét tanítási feladat alapján történő – oktatását jelenti.
- A gyermekjogok iskolai gyakorlása útján való tanulás: a diákok az osztálytermi munkát és az iskolai közösséget irányító alapelvekként élik meg a gyermeki jogokat (attitűdök, értékek és készségek).
- A gyermekjogok alkalmazásért való tanulás: a gyermekeket arra buzdítják, hogy használják ki jogaikat az osztályban, illetve az iskolában. Ily módon felkészítést kapnak a demok-

---

¹ Az eredeti szövegben általános és elemi iskolai diákok szerepelnek, de ez a magyar oktatási rendszertől idegen lenne,

² Eredetiben kilenc évfolyam, de ez itthon nem lenne szerencsés. Ezért nyolc évfolyamra javasoljuk elosztani a kilenc tanegységet.

ratikus közösség tájékozott és aktív állampolgáraiként való jövőbeli szerepük betöltésére (mind az iskolai, mind pedig a felnőtt életben való részvételre). A gyermeki és emberi jogok szellemében („gyakorlása útján”) való tanulás, valamint a demokratikus közösségekben való részvétel elsajátítása („a jogok alkalmazásért való tanulás”) az egész iskolai közösség számára elkötelezettséget jelent. Valamennyi tanár és az iskolaigazgató, mint ahogy a diákok és azok szülei is szerepet kell, hogy vállaljanak.

A DÁN elvei szerinti tanulás ezen három dimenziója segíti és kiegészíti egymást. Kézikönyvünk bemutatja, hogy miként valósítható ez meg. A gyermekjogok gyakorlása útján való tanulás magában foglalja azon tanítási módszerek gondos megválasztását, amelyek lehetővé teszik, hogy a diákok az iskolát az emberi és gyermeki jogok alapelvei által vezérelt mikroközösségként éljék meg. A gyermekeknek például érezniük kell, hogy tisztelik őket emberi méltóságukban, és meghallgatják véleményüket a viták vagy a döntéshozás során. Szükség van ugyanakkor a tapasztalatok fölötti elmélkedésre, azok feldolgozására is, s ezen a ponton kapcsolódnak a való életben szerzett tapasztalatok az emberi és gyermeki jogokkal összefüggő információkhoz és gondolatokhoz. Ez a gyermekjogokról való tanulás.

Konkrét példából kiinduló tanulás (induktív megközelítés)

A jelen kézikönyv a példán keresztül történő tanítás klasszikus, induktív megközelítését alkalmazza. A diákok egy vagy több példa tanulmányozása vagy átélése révén megragadhatnak egy általános, elvont alapelvet, illetve megérthetik annak lényegét. A könyv egésze demonstrálja azt a három lépést, melyet a tanároknak végre kell hajtaniuk a konkrét példából kiinduló tanítás során:

1. A tanár gondosan kiválaszt egy példát, és eldönti, hogy mely eszközök és módszerek segítségével mutatja be a diákoknak.
2. Az órai diskurzus és elmélkedés egymást követő szakaszai során a diákok kialakítanak magukban egy általános képet, majd fokozatosan megértik a példán keresztül szemléltetett kulcsfogalmak lényegét.
3. A diákok (a gyakorlatban) alkalmazzák a frissen megértett tartalmakat és kategóriákat.

A 2. lépés végrehajtásában a tanár munkáját az alábbiakban bemutatott – a DÁN és a gyermekjogi oktatás három dimenziójára vonatkozó – mátrix segíti valamennyi tanegység/projekt feldolgozása során. A táblázatban az adott témakörre vonatkozó kulcskérdéseket vetünk föl a diákok órai elmélkedésének irányítása céljával. Az ismeretek és tapasztalatok diákok általi át- és továbbgondolására tett ezen erőfeszítés igen fontos, mert a tanulási céloknak nem a tanárok vagy diákok gondolatainak mélyén kell megbújniuk, hanem a tanulóknak saját szavaikkal meg kell azokat fogalmazniuk olyasmiként, amit megértettek, megtapasztaltak, megtanultak, illetve amit vagy ahogyan a jövőben tenni, cselekedni kívánnak. A megértett és feldolgozott új ismeretek órán történő kifejezése és a többiekkel való megosztása haszonnal jár mind az egyes diákok, mind pedig az egész osztályközösség számára.

A tanulási folyamatok akkor válnak igazán hatékonyá és maradandóvá, ha a diákok tudják, miért és mi célból kell megtanulniuk bizonyos információkat, fogalmakat és kategóriákat, készségeket, illetve magatartásmódokat és viselkedési normákat a demokratikus közösségek-

ben. Az elmélkedés és diskurzus szakaszainak ezért nem pusztán az általános következtetések konkrét példákból való levonását kell szolgálniuk, hanem a tanulási folyamat egészére ki kell terjedniük. A konstruktív tanulás szempontjából nézve, a diákok tudomást szereznek – általános értelemben – a tanuláshoz való saját, egyéni viszonyukról, szemléletükről, és felfedezik, hogy milyen típusú tanulók is valójában, és milyen sajátos erősségeik, illetve tanulási szükségleteik vannak. Az emberi jogok szellemében („gyakorlása útján”) való tanítás arra ösztönzi a tanárokat, hogy elegendő teret és időt biztosítsanak a tanulók számára az egyéni tanulási szükségleteknek megfelelő tanuláshoz. Ekkor ébredhetünk csak tudatára – identitásunk részeként – saját tanulói profilunknak, jellemzőinknek.

A demokratikus vezetés perspektívájából nézve, a tanárnak nem szabad a tanulási célokat a gondolatai háttérében, rejtve tartania, hanem meg kell osztania a diákokkal, ami – már önmagában is – az óratervezést a demokratikus döntéshozás területén végzett gyakorlattá változtatja.

Végül, a gyermekjogi órákon megvalósuló metatanulás ezen formája mintát nyújt a tekintetben, hogy miképpen tanítsuk meg a diákokat saját tanulási folyamataik megszervezésére. A modern társadalmakban a változási folyamatok – például a társadalom, a technológia, a gazdaság, a globalizáció vagy éppen a környezet világában – egyre dinamikusabbak és komplexebbek. Ez új kihívásokat állít a jövő generációi elé – a munkahelyükön való sikeres helytállás és a különböző döntések meghozatalában való részvétel érdekében, élethosszig tartó tanulást folytatva, olyan problémákkal kell megbirkózniuk, melyeket a mai oktatásban senki nem láthat előre. Diákjainknak ezért szakértőkké kell válniuk az együttműködő (kooperatív) tanulás, a projektmunka, a folyamatértékelés és a problémamegoldás területein. A jelen kézikönyvben néhány apró, ilyen irányba tett lépést vázolunk a tanulóévek kezdetén járó gyermekek számára.

A tanár munkáját segítő, valamennyi tanegység leíró része tartalmaz egy kulcskérdéseket felvető keretet, amelyet a tanár a tanultak végiggondolását célzó – már említett – elmélkedési szakaszok során alkalmazhat. Az olvasó az egyes fejezetek vagy projektek elején találja meg ezt az eszközt.

A gyermekjogi órák tanulási folyamatainak három dimenzióját tükröző mátrix szerkezete az alábbi módon épül föl:

- Mind a tanárnak, mind pedig a diákoknak végig kell gondolniuk az órán tanultakat. Az első kérdéssor a tanárnak szól. A második kérdéssort a diákok számára fogalmaztuk meg, de a tanulás ugyanazon dimenzióira vonatkozik. Hasznos lehet, ha a tanár megpróbálja előre elképzelni, hogy a diákjai vélhetően milyen válaszokat adnak majd a fölített kérdésekre.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?

Az olvasó látni fogja, hogy a tanegységek leíró részeiben található eszköz tartalmazza a tanár, illetve a diákok által feltételezhetően adható válaszokat is. Ezzel az volt a célunk, hogy bemutassuk, miképpen használható a keret, és milyen eredményeket várhatunk tanórai alkalmazásától. Természetesen a tanár másféleképpen is megválaszolhatja a kérdéseket, a diákok részéről pedig hasonlóképpen nem létezik „rossz vagy helytelen” válasz, amikor a tapasztalataikat, valamint a tanultak jövőbeni alkalmazhatóságát (tehát a tanulási folyamatok, illetve a mátrix 2. és 3. dimenzióját) gondolják át. Visszajelzéseik valamennyi esetben hozzájárulnak majd az órák értékeléséhez, és segíteni fogják a tanárt munkája színvonalának javításában. Az elmélkedésre készítő eszköz használata nyomán kapott információ így tehát a tanári vagy tanulói portfólió (azaz a tananyag/tanultak tartalmi összegzése) keretében szintén felhasználható.

Feladatalapú tanulás és új tanári szerepek

A tanegységeket kis projektekként kezeljük; a diákok a projekt munkában jellemző problémákkal szembesülnek – a témával, munkaszervezéssel, kommunikációval, időbeosztással stb. összefüggésben. Az ezen problémák azonosítására és megoldására irányuló munka során a diákok széles körű kompetenciákat alakítanak ki (feladatalapú tanulás).

Az 1. tanegység keretében a gyermekek azt a feladatot kapják, hogy készítsenek egy virágot, melyen látható a nevük és a fényképük is. Rájuk van bízva, például, hogy miképpen tervezik meg saját virágukat, hol szerzik be az alapanyagokat, hogyan találnak megfelelő fényképet, milyen időbeosztással dolgoznak. Ily módon a gyermekek nagyon sokat tanulnak „munka közben”, a tanárnak azonban gondosan és alaposan végig kell gondolnia a feladat részleteit olyan kérdésekről határozva, mint például: Mennyi idő áll majd a gyermekek rendelkezésére? Mely anyagokat kell nekem biztosítanom? Elkészítem-e előre a virágok bizonyos részét? (Lásd a projekt részletesen kibontott változatait az 1. részben).

Amint azt a példa is mutatja, a gyermekek már egészen korai életkorban ösztönzést kapnak a tekintetben, hogy vállaljanak felelősséget órai munkájukért, ténylegesen megosztva ezt a felelősséget a tanárral. Az effajta tanulási tapasztalat nagyon fontos, ha azt akarjuk, hogy a diákok egy későbbi, fejlettebb szakaszban még önállóbban tervezzék meg saját munkájukat.

A demokratikus állampolgárságra nevelés (DÁN) részét képező gyermekjogi oktatás területén a tanárnak a szerepek és tevékenységek szélesebb spektrumában kell működnie.

A gyermekjogról szóló tanítás az oktatás és az információátadás hagyományos formáinak (előadás, olvasási feladat, videoklip stb.) alkalmazásával történik. A gyermekjogok „iskolai gyakorlása útján” és azok „alkalmazásáért” történő tanítás megköveteli a tanártól, hogy saját magatartását és személyiségét példaképként, egyfajta szerepmintaként jelenítse meg. A gyermekek csak abban az esetben érzik hitelesnek egy felnőtt üzenetét, ha a viselkedésbeli elemek is igazolják, alátámasztják azt, például a hangnem, megértés, tolerancia, méltányosság vagy bátorítás formájában. Amint azt a jelen könyv valamennyi tanegysége is mutatja, a tanítás és tanulás módszerei szoros összhangban állnak a témával, illetve a tananyaggal. A feladatalapú tanulás szemlélete alapos tervezést és előkészítést igényel a tanár részéről, aki azután esetleg kevésbé aktívnak tűnhet az órán. Ugyanakkor, mialatt a diákok dolgoznak, a tanárnak gondos figyelemmel kell követnie a munkát, hiszen csak így tudja majd felismerni a gyermekek kompetenciáit és tanulási szükségleteit az ismeretek és azok megértése, a készségek fejlesztése, valamint az értékek tekintetében.

A szerzők köszönetnyilvánítása

Jelen könyv első kiadása a Bosznia-Hercegovinában található Banja Luka-i pedagógiai intézet kezdeményezésére készült el. A formálódó tananyagot tanárok egy csoportja próbálta ki tanórák keretében a Boszniai Szerb Köztársaság különböző iskoláiban. A tananyagtervezet képzési szemináriumok során megvitatták és továbbfejlesztették. Ezért szeretnénk köszönetet mondani először is Sdravko Sunkic úrnak, a Banja Luka-i pedagógiai intézet akkori helyettes vezetőjének. Az ő kezdeményezése és kitartása nélkül a jelen könyvet eredményező projekt soha nem valósult volna meg. Köszönet illeti ezután a Szerb Köztársaság azon tanári csoportját, melynek elkötelezettsége és lelkesedése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a könyv megfeleljen a gyakorló pedagógus osztálytermi igényeinek:

Ms Ilijana Vidakovic, Ms Danica Krunic, Ms Ljiljana Majstorovic, Ms Mira Kuruzovic, Mr Zoran Blagojevic, Mr Ljubomir Umicevic, Ms Sandra Novakovic, Ms Zora Dogan, Mr Bratislav Dangubic, Mr Dragan Popovic, Ms Dubravka Banjac, Mr Milan Mikelic, Ms Jasna Zaric, Ms Marica Micic, Mr Dragoslav Mihajlovic, Ms Miladinka Music, Mr Milorad Stevovic, Ms Vukola Sekulovic, Ms Jelena Cicovic, Ms Zara Lunjic, Ms Maja Mitrasevic, Ms Vesna Rokvic.

A DÁN-kézikönyvek ezen sorozata az Európa Tanács által Délkelet- és Kelet-Európában szervezett projektek keretében megvalósult tízéves tanárképzés eredményeképpen készült el. Köszönetet mondunk az Európa Tanács munkatársainak, akik támogatták és ösztönzték ezen könyvek elkészítését, így Ólöf Ólafsdóttir asszonynak, valamint Christopher Reynolds és Emir Adzovic uraknak.

Zürich és Weingarten, 2006. február

Rolf Gollob és Peter Krapf

I. rész

Rövid gyermekjogi projektek az alapfokú oktatás évfolyamai számára

	Projekt	Kulcsfogalom	Kompetenciaépítés
1. osztály	Nekem van nevem – Nekünk van iskolánk	Egyén és közösség; Az oktatáshoz való jog	
2. osztály	A nevek többet jelentenek egyszerű betűknél!	Személyiség	
3. osztály	Varázslók vagyunk!	Probléma; A gyermekek jogai: egészségben, szabadságban, méltóságban felnőni	Színjátszás/ szerepjáték
4. osztály A egység	A mi jogaink – A mi kincsünk	Gyermekek jogok	Együttműködés
4. osztály B egység	Mi alkotjuk saját osztályunk szabályait	Társadalom; Jogok, kötelességek és szabályok; Fegyelem, szabadságjogok	Dolgok közötti választás; Tárgyalásos megegyezés; Együttműködés; és rend Saját értékválasztás melletti érvelés
5. osztály	Gyermekek jogok: kész műalkotás!	A gyermekjogok alapelvei	Projekttervezés
6. osztály	Amit akarok, arra szükségem is van?	Vágyak és szükségletek, anyagi és nem anyagi természetűek egyaránt	Megegyezésre jutás
7. osztály	Elkészítem a saját poszterem!	A gyermekjogok megsértése és védelme	Csoportmunka- szervezés; Saját munkáról való elmélkedés és visszajelzés; Projekttervezés
8. osztály	Miért kell betartanunk a szabályokat?	A szabályok és törvények célja; Az iskola mint mikroközösség	Kritikai gondolkodás

A gyermekjogi egyezmény négy alapelve³

- I. SAJÁT ÉLETÜNK ALAKÍTÁSA: A RÉSZVÉTELHEZ VALÓ JOGUNK
3. cikk A gyermekek érdekeinek elsőbbsége a politikai döntésekben, valamint a törvényhozás és az igazságszolgáltatás területein
12. cikk Véleményszabadság és – valamennyi személyes ügyben – a meghallgatáshoz való jog
13. cikk Az önkifejezés szabadsága
14. cikk Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság
15. cikk Egyesülési és békés gyülekezési jog
16. cikk A magánélet védelme
17. cikk A tömegtájékoztatási eszközökhöz és egyéb információforrásokhoz való hozzáférés

- II. A BENNÜNK REJLŐ LEHETŐSÉGEK KIBONTAKOZTATÁSA: ÖNMAGUNK FEJLESZTÉSÉHEZ VALÓ JOGUNK
5. cikk A szülők jogainak védelme
7. cikk A gyermek nevének és állampolgárságának védelme
8. cikk A gyermek személyazonosságának védelme
10. cikk A családegyesítés megkönnyítése
21. cikk A gyermek örökbefogadásának nyomon követése
23. cikk A fogyatékos gyermekek különleges gondozása
28. cikk Az oktatáshoz való jog

- III. JÓLÉT: AZ ÉLETBEN MARADÁSHOZ VALÓ JOGUNK
6. cikk Az életben maradás és a fejlődés védelme
9. cikk A szülőktől való el nem választás elve
18. cikk A szülők, illetve a gyámok felelőssége
24. cikk Az egészség védelme és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés
26. cikk Szociális biztonság

---

³ Kivonat a Mondd helyesen! Az Egyesült Nemzetek gyermekjogi egyezményének nem hivatalos, kanadai ifjúsági kiadása című dokumentumból. A teljes szöveget lásd: II. rész, 106. oldal.

- 27. cikk Megfelelő életszínvonal
- 31. cikk A pihenéshez és a szabadidőhöz való jog

IV. A KÁROS HATÁSOKTÓL MENTESEN: A VÉDELEMHEZ VALÓ JOGUNK

- 2. cikk A megkülönböztetés nélküli bánásmód elve
- 11. cikk Az emberrablással szembeni védelem
- 19. cikk A durvasággal és az elhanyagolással szembeni védelem
- 20. cikk A család nélküli fiatalok ellátása
- 22. cikk A menekült gyermekek védelme
- 32. cikk A gazdasági kizsákmányolás elleni védelem
- 33. cikk A kábítószerekkel szembeni védelem
- 34. cikk A nemi kizsákmányolás elleni védelem
- 35. cikk A gyermekeladás és -kereskedelem elleni védelem
- 36. cikk A kizsákmányolás bármely más formája elleni védelem
- 37. cikk A kínzással és a kegyetlen bánásmóddal szembeni védelem
- 38. cikk Háborúk és fegyveres konfliktusok
- 39. cikk Az áldozattá vált gyermekek társadalomba való újbóli beilleszkedése
- 40. cikk A büntetőjog alkalmazása gyermekek esetében

Nekem van nevem – Nekünk van iskolánk

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	A gyermekek megtanulják egymás nevét.	Minden gyermek bemutat egy másik gyermeket az osztályból, nevéen nevezve őt.	Színes papírlapok
2. és 3. óra	Mennyire különbözőek a gyermekek a mi osztályunkban?	Az egyes gyermekek elkészítik saját virágukat, középen a fényképükkel. Egy csokrot állítanak össze ezekből a virágokból.	Színes papírlapok, 1-1 arckép a gyermekekről, valamint egy ív flipchart papír
4. óra	Mit tudunk egymásról?	Közös gondolkodás a plenáris szakasz/osztálymunka keretében.	Az elkészült poszter

Oktatási/nevelési célok

A gyermekekben tudatosul az osztályukban előforduló nevek sokfélesége. Megértik, hogy mindegyikük olyan nevet kapott, amely megkülönbözteti őket másoktól; ráébrednek, hogy nevük nem vehető el tőlük, és hozzájuk tartozik, mint egy sajátos szín.

A gyermekek felfedezik, hogy a sok különböző név sok különféle személyiséget takar, és hogy ők mindannyian, együtt – mint egy gazdag és színpompás virágcsokorban a virágok – alkotnak egy osztályt. Egyéb szemléltető lehetőségként a gyermekek dolgozhatnak esőcseppekkel vagy vasúti kocsikkal, hangjegyekkel, kirakójáték-elemekkel stb. Aminek minden esetben világossá, egyértelművé kell válnia: együtt többek vagyunk, mint pusztán dolgok vagy egyedek halmaza. Együtt virágcsokor, felhő vagy tó, vonat, dallam, puzzle stb. lesz belőlünk.

A gyermekek megértik, hogy az osztály egy tanulóközösséget alkot.

A gyermekek látják és méltányolják az iskola szerepét, mely abban áll, hogy segítse őket – most és a jövőben, egyedül és a többiekkel együtt – a további ismeretszerzésben, illetve tudásuk és képességeik fejlesztésében.

Ráébrednek, hogy az iskola nem pusztán kötelezettséget jelent; hanem jogot is. A gyermekeknek joguk van az iskolába járáshoz, illetve az oktatásban való részvételhez, a szülőknek, tanároknak és az államnak pedig kötelessége, hogy biztosítsák ezt a jogot.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
7. és 28. cikk	Az iskola része az életünknek; az osztály önálló mikroközösség. Ennek erőteljes szimbóluma a virágcsokor. A bal oldalon említett cikkeket a tanegység egésze során megtapasztalják a tanulók az osztályban.	A gyermekek részt vesznek annak eldöntésében, hogy hová függesszék ki a virágcsokrot ábrázoló posztert.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Gyerekként különleges jogokkal rendelkezünk: Nevünk van, amelyet senki nem vehet el tőlünk (7. cikk). Jogunk van iskolába járni és megtanulni írni-olvasni. Az iskola nélkül senki nem tudna felnőttként munkát találni.	Mindannyian kivételesek, páratlanok vagyunk. Minden gyermeket szívesen látunk az osztályban. Sajnálánk, ha valamelyikünk hiányozna az osztályból. Mindannyian ugyanazon jogokkal rendelkezünk.	Most már tudom, hogy jobban érzem magam egy olyan osztály tagjaként, mely jó közösség is egyben. Megpróbálok segíteni a többi gyereknek az osztályban, hogy ők is olyan jól érezzék magukat, mint én.

Eszközök/kellékek

Papírból kivágott szívek
Zsineg/spárga
Olló(k)
Ragasztó
Színes papír
A gyermekek arcképei
Poszterméretű papírív

Oktatási folyamat

1. óra

1. A gyermekek körben ülnek. A kör közepén papírból kivágott, különböző színű szívek vannak kiterítve a földre. Minden egyes szíven egy-egy gyermek neve olvasható, s a szívekhez zsinag van hozzáerősítve. A kör közepén van egy olyan szív is, amelyre a tanár neve van felírva.
2. A tanár – különböző kérdésekkel – arra ösztönzi, illetve bátorítja a gyermekeket, hogy csatlakozzanak a társalgáshoz.
  - Ismerjük a szíveken látható összes nevet? Ki kicsoda?
  - Minden gyermek fölvesz a padlóról egy másik gyermek nevét viselő szívet. Mit szerettek ebben a gyerekben? Mit játszottam/csináltam már közösen vele? Mi az, ami miatt hiányozna, ha nem lenne itt?
  - Egyéb kérdések, melyek fölmerülhetnek: Mit mondana valaki más erről a gyerekről, például az egyik tanár, a család egy férfi vagy női tagja, a gyermek maga, egy barátja, valaki az osztályból, az iskolából vagy a helyi közösségből?
3. Minden gyermek beszél a másikról, akihez azután odaviszi az annak a nevét viselő szívet.
4. Minden gyermek megtartja a szívet, és azt az óra további részében a ruháján viseli. A következő órák folyamán is így tesznek, amíg valamennyien meg nem tanulják egymás nevét.
5. A tanár megkérdezi: „Miért választottam különböző színeket, és nem csupán egyet?”
6. A tanár megkéri a gyerekeket, hogy hozzanak magukról egy arcképet a következő órára. (Vagy a tanár maga is elkészítheti a gyermekek fényképeit.)

2. és 3. óra

A tanár elmagyarázza:

A világon minden gyerek különböző. Minden gyerek páratlan és kivételes a bőrszíne, jelleme, sajátosságai és neve révén!

Léteznek úgynevezett gyermekjogok. A gyermekeknek különféle jogaik vannak, például:

- a név viseléséhez való jog (7. cikk);
- az iskolai oktatáshoz való jog (28. cikk).

Csak azt tudják mások megszólítani, akinek van neve. Ezért tehát fontos, hogy ismerjük egymás nevét!

Mi mindannyian, az összes különböző tulajdonságainkkal és jellemvonásainkkal, valamennyi színárnyalatunkkal együtt alkotjuk ezt az osztályközösséget.

Készítünk egy képet az osztályról – ez alkalommal nem szívekből, hanem virágokból. A váza jelenti az iskolát, az iskolaépületet vagy az osztálytermünket. És mi mindannyian vagyunk a virágok.

Nélkülünk nem lenne semmilyen iskola, az iskolaépület pedig nem lenne több üres vázánál.

A tanár elmagyarázza a tevékenység szakaszait:

- A gyermekek elkészítik a saját virágukat.
- Kiszínezik a szirmokat, és középre ragasztják a fényképüket.
- A virágokból csokrot állítunk össze.
- A csokrot felragasztjuk egy poszterre.
- Ily módon megalkotjuk a tarka, sokszínű osztályunk képét.

A gyermekek még egyszer végiggondolják a feladatot, és megpróbálják értelmezni a képet. A tanár összegyűjti a különféle véleményeket és ötleteket. A gyerekek szabadon alakíthatják ki elképzeléseiket, esetleg az alábbiakhoz hasonló kérdésekre vonatkozóan:

- Mit jelentenek a virágok?
- Mit jelent a váza?
- Miért fontos az, hogy legyen nevünk?

Az idő és a rendelkezésre álló anyagok/eszközök függvényében a tevékenység sokféleképpen átalakítható, illetve adaptálható, például:

- A tanulók maguk rajzolják meg, vágják ki és díszítik a virágokat, vagy előre kivágott virágokat kapnak, melyeket azután kiszíneznek.
- A tanár előre elkészíti a virág közepét, míg a tanulók a szirmokat alkotják meg.
- A fotókat (előre) kivágják, hogy azok illeszkedjenek a virág közepébe.
- A munkájukat a többiekénél hamarabb befejező gyerekek további kis virágokat rajzolnak (fényképek nélkül).
- A vázán a poszterképhez kapcsolódó gyermekjogok (7. és 28. cikk) rövid változata.
- A tanár elkészíti a posztert a gyermekek által létrehozott valamennyi elképzelés/kép felhasználásával.

4. óra

Teremkép:

- A poszter föl van erősítve a táblára vagy a falra.
- A tanulók egy nagy félkörben ülnek; nagyobb létszámú osztályban esetleg két félkörre lehet szükség. A poszter valamennyi tanuló számára jól látható kell, hogy legyen.

A tanulók a következő kérdésekről gondolkodnak:

- Mi az, amit élveztem e tevékenység során?
- Mit tanultam?
- Mit tudok az osztályunkba járó többi gyerekről?
- Mit tudok a tanárunkról?

A tanár vezeti és ösztönzi a tanulókat a tekintetben, hogy megosszák egymással megjegyzéseiket és visszajelzéseiket.

Végül a tanár általános tájékoztatást ad a tanulóknak a gyermekek jogairól, különös tekintettel a vázán keresztül bemutatott két jogra. Felhívja a gyerekek figyelmét a gyermekek jogainak világnapjára (november 20).

A tanár ezután megvitatja az osztállyal, hogy a posztert az iskola folyosóján vagy az épület előcsarnokában állítsák ki. Megtárgyalják mindkét elgondolás előnyeit és hátrányait. Hová függesszük ki a posztert, hogy az iskola valamennyi látogatója láthassa azt? Mit csinálunk, ha új gyerekek jönnek az osztályunkba?

2. osztály

A nevek többet jelentenek egyszerű betűknél!

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Neveink!	Minden gyermek többet megtud egymás neveiről (interaktív megközelítés).	A4-es méretű papírlapok
2. óra	Hogyan kaptam a nevem?	Az osztály elgondolkodik azon, hogy milyen okokból és hogyan adnak nevet egy gyermeknek.	Kulcsmondatokat tartalmazó papírcsíkok; a gyerekek számára kiosztandó munkalapok
3. és 4. óra	Minden gyereknek van egy története!	A tanulók mesélnek egymásnak otthoni életükről. Életnagyságú posztert készítenek magukról.	A gyermekek családjairól kapott információ (házi feladat); Gyermekeként egy ív flipchart papír; marker-tollak és különböző színű festékek

Oktatási/nevelési célok

A gyermekjogi egyezmény 7. cikke védelmezi a gyermek névhez, illetve név viseléséhez való jogát. A családnév a gyermeknek a közvetlen környezetében élő csoporthoz fűződő rokoni kapcsolatát jelöli. A keresztnév/utónév által azonban a gyermek egyénné, a föld kivételes, páratlan teremtményévé válik.

A gyerekeknek büszkének kell lenniük a nevükre, és tudniuk kell, hogy mit jelent, minek a reményét fejezi ki, és miért pont ezt a nevet választották nekik a szüleik.

A tanároknak gondosan és tapintatosan kell eljárniuk e téma kezelése kapcsán. Különböző okokból kifolyólag ugyanis lehetnek olyan gyerekek az osztályban, akik nem a vér szerinti szüleikkel élnek, vagy akik elveszítették nevüket, amikor vándorlásra vagy menekülésre kényszerültek. A tanár részéről nagyfokú empátia és érzékenység szükséges ahhoz, hogy közelebb kerüljön az ilyen gyermekekhez.

Ebben a tanórai láncszemben a gyerekek az osztálytársaikkal együtt – a közösség részeként – szemlélik magukat. Ily módon a tanegység az előző projekt vonalán halad tovább, de önállóan is állhat.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
7., 8., 12. és 13. cikk	<p>Az iskola része az életünknek; az osztály önálló mikro-közösség. A gyermekekben úgy tudatosul saját identitásuk, hogy ismerik az összes többi gyerek nevét az osztályban, és őket is mindenki a saját nevükön szólítja.</p> <p>A bal oldalon említett cikkeket a tanegység egésze során megtapasztalják a tanulók az osztályban</p>	A gyermekek részt vesznek annak eldöntésében, hogy hová függesszük ki a posztereiket. Esetleg megfelelő helyet kell biztosítani, úgy-hogy szükség lehet a kérdés más tanárokkal, az iskolatitkárral vagy az iskolaigazgatóval történő megvitatására.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
<p>Gyerekként különleges jogokkal rendelkezünk:</p> <p>Nevünk van, melyet senki nem vehet el tőlünk (7. cikk).</p> <p>Már gyerekként van saját élettörténetem, mely különbözik attól, amit más gyerekek tapasztaltak vagy átéltek. Ez mindig része marad a személyiségemnek (8. cikk).</p> <p>Lehet saját véleményem, s elmondhatom, amit gondolok, és az összes többi gyerek is ugyanezt megteheti (12. és 13.cikk).</p>	<p>Láttam, hogy az összes többi gyerek és a tanár odafigyeltek rám. Valamennyien meghallgattak, és mostanra már mindenki tudja a nevemet. A nevem különlegessé tesz, olyasvalakivé, aki mindenki mástól különbözik.</p> <p>Ismerem az összes gyerek nevét az osztályban.</p>	Már tudok valamit az otthoni életükről is. Amikor találkozom valakivel a játszótéren vagy bárhol máshol, meg fogom kérdezni a nevét, és megmondom neki az enyémet.

Eszközök/kellékek

Papírcsíkok
Nagy, poszterméretű papírívek
Régi, képes magazinok
Különböző színű festék
Festőecsetek
Ollók (jó néhány darab)
Ragasztó
Kiosztandó munkalapok (lásd később)

Oktatási folyamat

1. óra: Neveink!

A tanár és a tanulói körben ülnek. A gyerekek a széjükön foglalnak helyet. Minden gyerek egy papírcetlit tart a kezében, melyen – vastag betűkkel írva – a saját keresztnéve látható. A tanárnál is van egy cédula a (saját) teljes nevével. Mindenki sorban mondja a nevét. A tanulóknak most meg kell figyelniük, illetve meg kell tanulniuk a többi gyerek nevét. Ez különféle játékokon keresztül valósítható meg:

- A gyerekek megmondják a saját nevüket, majd a bal és a jobb oldalukon ülő gyerekek nevét: „Az én nevem ....., tőlem balra ....., tőlem jobbra pedig .... ül.”
- Vegyünk észre tanulóinkban bizonyos közös jellemzőket vagy vonásokat, például a farmadrágjuk vagy a szoknyájuk színét, nevük kezdőbetűit, szemüvegüket, a hajuk színét stb., és alkossunk találós kérdést ezekkel: „....., ... és .... rendelkeznek valamilyen közös tulajdonsággal. Meg tudná mondani valaki, hogy mi az?” Ismételjük ezt meg néhány alkalommal.
- Gyűjtsük össze a tanulóktól a neveket tartalmazó cédulákat. Ezután minden gyermek kihúz egyet anélkül, hogy elolvassná a kártyán szereplő nevet. Mindannyian megmutatják a náluk lévő cédulát. Ki tudna rendet tenni ebben a zűrzavarban úgy, hogy minden gyereket összepárosít a saját nevével?
- Buszra szállás: találomra, az egyik gyerek elkezdi a játékot az alábbi mondattal: „Anna vagyok, és fölszállok a buszra.” A mellette ülő gyerek folytatja: „Szandra vagyok, és Annával együtt fölszállok a buszra.” A Szandra melletti gyerek hasonlóképpen fűzi tovább a mondatot, valamennyi korábban szereplő nevet említve: „Tamás vagyok, és Annával és Szandrával együtt fölszállok a buszra.” Tartsuk be azt a sorrendet, ahogyan a gyerekek ülnek a körben, mert ez megkönnyíti számukra a nevek észben tartását. Folytassuk ilyen módon, amíg valamennyi gyerek a buszon nem ül. Ügyeljünk arra, hogy ne hozzuk zavarba vagy kínos helyzetbe azt a gyereket, aki esetleg elfelejt egy nevet, és hagyjuk, hadd segítsenek egymásnak a gyerekek.

A tanár egy tanítási-nevelési célzatú dialógus (gyerekek közötti) levezetésével fejezi be az órát. Az alábbi kérdések szolgálhatnak ösztönzésül a tanulók számára:

- Szeretem-e a nevem, s ha igen, miért?
- Olykor a neveket becenevekre rövidítik vagy megváltoztatják. Szeretem-e vagy sem az 'új' nevem, és miért?
- Bizonyos esetekben fontos is, hogy legyen az embernek neve. Mi történne az iskolában, ha mindannyiunknak ugyanaz lenne a neve, vagy ha egyáltalán nem lenne nevünk?

2. óra: Hogyan kaptam a nevem?

A tanár – az órát megelőzően – papírcsíkokat készített, melyekre az alábbi mondatokat írta (természetesen bármifajta változtatás lehetséges – módosítás, kihagyás, további állítások hozzáadása stb.):

Fontos, hogy legyen nevünk.
A név – Vagyis én.
Nevünk révén megismerjük magunkat és egymást.
A nevünk alapozza meg a jó hírnevünket.
Azáltal, hogy a gyermek nevet kap, a nemzeti közösség tagjává válik.
Valamely név gyermekük számára történő kiválasztása gyakran a szülők bizonyos kívánságait, reményeit és érzéseit fejezi ki.

A tanár sorra felolvassa az osztálynak a cédulákon szereplő állításokat, és arra kéri a gyerekeket, hogy saját szavaikkal fejezzék ki azok jelentését.

Ezután a tanár kiosztja a munkalapokat, melyeket a gyerekeknek házi feladatként ki kell tölteniük (lásd az Eszközök című részt lentebb).

A pedagógus az osztállyal közösen végigveszi a lapon szereplő kérdéseket, hogy meggyőződjön róla, valamennyi gyermek megértette azokat.

- Mikor születtem?
- Hány órákor?
- A hét melyik napján?
- Milyen volt az idő?
- Hol születtem?

- Ki volt ott, amikor megszülettem?
- Milyen hosszú voltam, és mekkora volt a testsúlyom?
- Miért pont ezt a nevet kaptam?

3. és 4. óra: Minden gyermeknek van egy története!

A gyermekek körben ülnek, és arról mesélnek egymásnak, amiről otthon beszéltek a szüleikkel. A tanár arra biztatja őket, hogy néhány kérdést vizsgáljanak meg részletesen is.

Készíthet, például, egy összesítést a táblán melyből kiderül, hogy az osztályba járó gyerekek mely napszakban, illetve hány órakor születtek. Talán érdekes, véletlenszerű mintázat alakul ki.

Természetesen nagyon érdekes lenne, ha néhányan meg tudnák válaszolni az utolsó kérdést, vagyis hogy milyen okból adták nekik a szüleik éppen ezt a nevet.

A gyerekek ezután azt az egyéni feladatot kapják, hogy készítsenek magukról posztert, mely tartalmazza a róluk szóló összes lényeges, írásos információt is. A tanulók írásbeli készségei függvényében a tanárnak esetleg segítséget kell nyújtania néhány gyermeknek.

Ha lehet, a gyerekek rajzoljanak életnagyságú képet magukról. Ez az alábbi módon tehető meg: a gyermek lefekszik a padlón kiterített papírvre, választ egy pózt – például futó vagy kitárt karokkal álló testtartást –, és valaki körberajzolja.

A negyedik tanórát a gyermekek a poszterek befejezésével töltik.

Végül megvitatják, hogy miképpen állítják ki az elkészült posztereket az iskola épületében. A tanár segíti őket a döntés meghozatalában.

Eszközök: munkalap a tanulók számára

A nevemnek saját története van – amit megpróbálok kideríteni

Mikor születtem?
Hány órákor?
A hét melyik napján?
Milyen volt az idő?
Hol születtem?
Ki volt ott, amikor megszülettem?
Milyen hosszú voltam, és mekkora volt a testsúlyom?
Miért pont ezt a nevet kaptam?

3. osztály

Varázslók vagyunk!

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Mit kezdhet egy problémával a hétköznapi ember? Mit tehet egy varázsló?	A gyermekek megtanulnak különbséget tenni a különféle problémákra adható valóságos, illetve mágikus megoldások között. Lerajzolnak egy hétköznapi embert vagy egy varázslót.	A táblán előre elkészített, a gyerekek ötleteinek összegyűjtésére szolgáló táblázat; rajzok; ragasztószalag; A4-es méretű papírlapok; zsírkréta
2. óra	Találunk-e megoldásokat a problémák megbeszélése során?	Plenáris vita keretében a gyerekek megtanulnak különbséget tenni a hétköznapi problémákra adható lehetséges és nem lehetséges megoldások között.	Kivágott papírfigurák; zsírkréta
3. óra	Milyen megoldásokat találhatunk? Hogyan segíthetünk?	A tanulók megpróbálnak megoldásokat találni mindennapi életük nehéz helyzeteire. Szerepjáték keretében mutatják be megoldásaikat.	
4. óra	Hogyan mutathatunk megoldásokat a problémákra szerepjáték keretében? Mit tanultunk meg ilyen módon?	A tanulók gyakorolják a szerepjátékaikat, majd az órán előadják azokat.	Szükség szerint kellékek a szerepjátékokhoz.

Oktatási/nevelési célok

A gyerekek hamar tudatára ébrednek annak, hogy nagyon sok dolog kívül esik az akaratukon vagy az irányításukon. Olyan döntéseknek vannak kitéve, melyek közvetlen hatást gyakorolnak az életükre, s ők mégis gyakran képtelenek befolyásolni azokat. A gyermekek képesek azonban arra, hogy útra keljenek a képzeletük birodalmába. Ez nem kell, hogy a valódi világtól való menekülés kísérlete legyen. A képzelet világa egyúttal azt a szférát is megtestesíti-

ti, ahol az új tervek születnek, az élmények tapasztalatokká alakulnak át, és ahol az ember erőt gyűjthet a valódi világba történő visszatérés előtt.

A 3. évfolyam oktatási projektje tekintetében azt javasoljuk a tanároknak, hogy hívják segítségül a gyermekek képzelőtehetségét, és adjanak nekik lehetőséget elgondolásaik és ötleteik valóságban is alkalmazható megoldásokká történő átalakítására.

A gyermekek elképzelik, hogy varázslók. Hány gyermek (vagy akár felnőtt) vágyik – legalább esetenként – arra, hogy egy varázsló hatalmával rendelkezzen! Ez a projekt azt kívánja a gyermekektől, hogy vegyenek észre a környezetükben olyan helyzeteket, melyek a jelenleginél jobb megoldást igényelnek, és közösen keressenek ilyen megoldásokat. Fontos, hogy a gyerekek ne maradjanak egész idő alatt a képzelet birodalmában. Szükséges az is, hogy a helyi környezetük valamely aktuális problémájára – varázspálcájuk segítségével – megoldást találjanak, s azt gyakorlatban megvalósítsák. Azt javasoljuk, hogy olyan kérdésekre összpontosítsunk, mint az osztálytermi környezet vagy az iskolaudvar tisztasága.

Ez a tanegység az osztálytermi kommunikációra épül. Ezért tehát rendkívüli jelentősége van annak, hogy a gyermekek megfelelő elrendezésben foglaljanak helyet. A csoportos kommunikáció, illetve közös munka idején a résztvevőknek egymással szemben kell ülniük. A hagyományos, „előrenéző” ültetést ilyenkor kerülni kell. A sorokban vagy egy vonalban való elhelyezkedés esetén a széleken helyet foglaló gyerekek hátrányba kerülnek. Jobb tehát, ha a gyermekek ehelyett körben, illetve asztal körül ülnek.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
13., 14., 28. és 31. cikk	Az iskola olyan, mint egy mikrotársadalom. A tanulók közösen megvitatják a dolgokat, és megoldásokat találnak az osztályban és az egyéni életükben felbukkanó problémákra. Párbeszédet folytatnak egymással is, nem csupán a tanárral.	A tanulók gondolkodnak a valódi élethelyzetekről, és megoldásokat kezdenek keresni saját maguk vagy mások számára a valós problémákra.

<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Tudom, hogy a gyerekeknek különleges jogaik vannak, a gyermekjogok. Tudom, hogy november 20-án van a gyermekek jogainak világnapja. Kezdem látni a különbséget a csodák és a valódi élet problémáira adható megoldások között.	Meghallgattuk egymást, és rájöttünk, hogy kívánságaink és problémáink egy része nagyon eltérő is lehet. Láttuk, hogy miképpen találhatunk közösen megoldásokat az ilyen problémákra.	Tudom, hogy másoknak és nekem vannak jogaink, de tennem is kell valamit ezen jogok védelmének biztosítása érdekében – legyen szó rólam vagy akár más emberek jogairól. Egy problémára megoldást találni nem könnyű dolog, és nem is tudunk valamennyi problémát azonnal megoldani. Néhány kívánságunk hosszú ideig nem fog teljesülni.

Eszközök/kellékek

Üres papírlapok

Színes ceruzák vagy filctollak

A fiúk és lányok figuráinak kivágásához szükséges sablonok, vagy a tanár által kivágott figurák

Szükség esetén ollók

Jelmezek és kellékek, szükség szerint, a szerepjátékokhoz

Oktatási folyamat

1. óra

A tanár két alakot rajzol a táblára: egy hétköznapi nőt vagy férfit, valamint egy varázslót. A gyermekek, párokat alkotva, szintén lerajzolják ugyanezen két figurát, és megpróbálnak közösen válaszolni az alábbi kérdésekre:

- Mit tesz a hétköznapi ember bizonyos helyzetekben?
- Mit tesz a varázsló ugyanilyen helyzetekben?

Néhány perc elteltével a tanár maga köré gyűjti a tanulókat, akik a tábla előtt félkörbe rendeződnek, olyan módon, hogy minden gyerek jól lássa a táblát (nagyobb létszámú osztályokban esetleg két félkör kialakítására lehet szükség). A tanár a táblán listába gyűjti a tanulók által adott valamennyi választ – anélkül, hogy bármilyen megjegyzést tenne, vagy véleményt mondana azokról. A tanulók ötleteinek, elgondolásainak lejegyzésére az alábbi táblázatot javasoljuk:

	Hétköznapi ember (rajz)	Varázsló (rajz)
Éhség		
Szegénység		
Unalom		
Születésnap		

Együtt megnézzük a megoldásokat, és hagyjuk, hogy a gyerekek elmondják véleményüket, megjegyzéseiket. Most természetesen további kérdések merülnek föl! A tanár tudni akarja:

- Láttok-e olyan megoldásokat vagy elképzeléseket, melyek jóságos, illetve gonosz varázslótól származnak?
- Utoljára mikor kívántátok azt, hogy varázslók legyetek, és akkor mit akartatok tenni vagy megváltoztatni?
- Most mi a legnagyobb kívánságotok?

A tanár arra bátorítja a tanulókat, hogy álljanak elő ötleteikkel vagy gondolataikkal, és pozitív megerősítést ad mindenkinek. Elmagyarazza, hogy a következő néhány tanóra során az osztály számos alkalommal beszél majd varázslókról, és azt a feladatot adja a tanulóknak, hogy keressenek varázslókat ábrázoló képeket magazinokban vagy könyvekben, és – ha lehetséges – hozzák be azokat az órára. A képeket és a könyveket kis kiállítás keretében be kell mutatni a többieknek.

Az óra hátralévő részében a gyerekek befejezik a varázslókról és hétköznapi emberekről készülő rajzaikat, és kiszínezik azokat.

2. óra

A tanár a hét folyamán többször biztatja a tanulókat, hogy hozzanak be az osztályba varázslókat ábrázoló képeket és könyveket, illetve hogy fejezzék be a rajzaikat.

A második óra elején a tanár felidézi az előző órán történeteket, és elmagyarazza az aznapi óra menetét: most együtt megnézzük a képeket, könyveket és egyéb tárgyakat, melyeket behoztatok vagy ti magatok készítettetek. Láttok-e bármit, ami ugyanolyan vagy, éppen ellenkezőleg, eltérő ezeken?

A gyerekek most körben ülnek. A tanár elmondja nekik, hogy jó néhány évvel ezelőtt a gyerekek életével és helyzetével foglalkozó különleges jogokat foglaltak írásba. Ezen a ponton javasoljuk a gyermek jogairól szóló nyilatkozat (1959) felolvasását, melyet a tanár szükség szerint átalakíthat vagy lerövidíthet. Az osztály most különösen a második elvre kell, hogy összpontosítson. Ennek kivonatolt változata a következőképpen szólhat:

A gyermekeknek esélyt kell kapniuk arra, hogy jó egészségben és normális körülmények között nőjenek fel. Ez magában foglalja:

- testi,
- erkölcsi,
- lelki,
- szellemi és
- társadalmi fejlődésüket.

A gyermekek számára mind egyéni szabadságjogaikat, mind személyes méltóságuk tiszteletben tartását biztosítani kell.

Az osztály tanulóinak első lépésben ezt az elvet kell megérteniük. A gyerekek asszociációit és egyéb megnyilvánulásait beépítve a tanár elmagyarázza a fogalmakat és azok egymáshoz való kapcsolódásának módját.

Ezután a pedagógus kiterít mintegy 40, fiúkat és lányokat ábrázoló figurát, melyeket vagy ő, vagy a tanulók vágtak ki korábban papírból (lásd a Kártyák a gyermekjogok témájáról című részt a 97. oldalon). A tanár négy csoportra osztja a földön fekvő papírfigurákat.

- Az 1. csoport testi egészségben nőtt föl.
- A 2. csoport erkölcsi egészségben nőtt föl.
- A 3. csoport szellemi egészségben nőtt föl.
- A 4. csoport egészséges társadalmi környezetben nőtt föl.

Ezt követően megkérdezi a tanulókat, hogy mi az, ami hiányozhat egy gyermek számára (ahhoz, hogy a fenti kategóriák tekintetében egészségesen nőjön fel). Ha szükséges, a tanár mondhat néhány példát segítségképpen.

- Testi egészségben való fejlődés	meleg ruhák hiánya
- Erkölcsi egészségben való fejlődés	rossz barátok
- Szellemi egészségben való fejlődés	jó könyvek hiánya
- Egészséges társadalmi környezetben való fejlődés	barátok hiánya

A tanár felírja a hiányzó elemet (az adott csoportba tartozó) valamely papírfigura testére, majd visszateszi azt a földre. Ezután arra kéri a gyerekeket, hogy mondják el ők is saját ötleteiket, elképzeléseiket. Előfordulhat, hogy a gyerekek nem képesek egyszerre mind a négy kategóriával foglalkozni; ebben az esetben a tanárnak segítséget kell nyújtania (természetesen nem a válaszok megadásával).

Miután a harmonikus fejlődés szempontjából fontos gyermeki szükségletek azonosítása megtörtént, s a papírfigurákra is rákerült ezen elemek – vagy ezek hiányának – megnevezése, munkához foghatnak a varázslók. Hármast csoportokat alkotva a gyermekek legalább a csoportlétszámmal megegyező számú (vagy annál több) papírfigurát kapnak.

Feladatuk a következő:

- Gondoljuk át az egyes gyermekek helyzetét, és próbáljuk meg kitalálni, hogy mi teszi őket boldoggá vagy szomorúvá?
- Hogyan tudna segíteni a varázsló?
- Hogyan tudna olyan módon segíteni a varázsló, hogy biztosítsa, a gyermekek holnap és holnapután is jobban érezzék majd magukat?
- Hogyan tudna olyan módon segíteni, hogy az adott fiú vagy lány maga is tehessen valamint a helyzet javítása érdekében?
- Hogyan tudnák hétköznapi emberek fölváltani a varázslókat?

Ezután a tanulók újra elhelyezkednek a körben, és megosztják egymással mágikus megoldásaikat.

3. óra

Most pedig vizsgáljuk meg a valódi életben előforduló konkrét helyzeteket. A tanár újra elismétli a gyermekjogok 10 elvét, és arra ösztönzi a tanulókat, hogy gondoljanak olyan helyzetekre a mindennapi környezetükben, melyeket osztálytársaik, barátaik, más fiatalabb vagy idősebb tanulók, vagy akár ők maguk nem szívesen élnének át. A tanulók által említett helyszínek és helyzetek listája, nagy valószínűséggel, körülbelül a következőképpen alakul:

Helyszínek

- az osztályterem;
- az iskolaudvar;
- az iskolába vezető út.

Helyzetek

- vita és nézeteltérés;
- nincs ebéd;
- nem készült el a házi feladat;
- valakit megvernek;
- nincsenek barátok;
- nincs meleg télikabát;
- nincs megfelelő sportfelszerelés.

Most pedig kis varázslók szerepébe bújunk, és gyakorolni fogjuk, hogyan találjunk megoldásokat ezekre a helyzetekre.

A plenáris szakasz, azaz osztálymunka keretében megvizsgálunk két vagy három helyzetet. Ezután a tanulók kis csoportokat alkotnak, és kiválasztanak egy szituációt, mellyel foglalkoz-

ni kívánnak (megtörténhet, hogy az „erőszakos gyerekek megvernek más tanulókat” típusú helyzetet több csoport is feldolgozza majd).

A tanulóknak el kell játszaniuk egy – a szóban forgó szituációt bemutató – jelenetet, és a szerepjáték keretében mágikus erejükkel megoldást kell találniuk a problémára.

A tanár segíti a csoportok munkáját, szükség esetén javaslatokat tesz, és figyel. A negyedik órára a tanulók a díszletekkel és kellékekkel kiegészítve végső formába önthetik a jeleneteiket.

4. óra

A tanulók az óra folyamán előadják a jeleneteiket, majd megvitatják azt a kérdést, hogy ezek a jelenetek miképpen valósíthatók meg a mindennapi életükben.

- Mely helyzeteket vizsgáltunk, illetve ismertünk meg?
- Hogyan reagáltunk hasonló szituációkban, amióta beszéltünk róluk az órán?
- Miképpen segíthetünk egymásnak?
- Hozzunk létre egy Jó varázslók elnevezésű klubot!
- Próbáljuk meg felhívni az elsős, másodikos és negyedikes tanulók figyelmét a gyermekek jogainak világnapjára (november 20.)!

4. osztály – A egység

A mi jogaink – A mi kincsünk

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Miért van szükségünk különleges gyermekjogokra?	A tanulók megismerkednek a „kincsesdoboz” projekttel, valamint megvitatják, hogyan tervezzék meg és hajtsák azt végre.	A gyermekek egyes jogainak bemutatására, ábrázolására szolgáló tárgyak (szemléltetés és inspiráció); gyermekjogi kártyák
2. óra	Az én személyes kincsesdobozom – Valami különleges dolog	A tanulók feldíszítik a kincsesdobozait, és előkészítik azokat a „gyermekjogi kincsek” számára.	Minden gyermek behoz az iskolába egy fémből, fából vagy kartonból készült dobozt; színes gombok, rongydarabok stb.; ragasztó és ollók
3. óra (néhány hét elteltével)	Az én kincsesdobozom, a te kincsesdobozod!	A tanulók bemutatják kincsesdobozait az iskolapadokon felállított kis kiállítás keretében.	A tanulók kincsesdobozai (és azok tartalma)
4. óra (röviddel november 20. előtt)	Hogyan tudnánk megszervezni egy kiállítást?	A gyerekek kiállítják a kincseket és kincsesdobozait, hogy azokat az iskola összes többi tanulója is láthassa.	A tanulók egy termet vagy más helyet keresnek a kiállítás számára

Oktatási/nevelési célok

A tanulók alaposabb ismereteket szereznek a gyermekjogokról. Hosszabb időszakon keresztül tanulmányozzák ezen jogok tartalmát és megalkotásuk célját egy olyan tevékenység keretében, melynek során megpróbálnak az egyes jogok mellé egy-egy olyan tárgyat keresni vagy társítani, amely illusztrálhatja, illetve szimbolizálhatja az adott jog lényegét. Minden gyermek a saját megoldásait keresi majd meg. Ennek érdekében azonban a gyermekeknek meg kell érteniük – és meg is kell tudni magyarázniuk – az említett cikkeket.

A tanuláselmélet szempontjából nézve, a feladat lehetővé teszi a tanulók számára saját tanulási folyamataik aktív módon történő megszervezését, ami jelentős mértékben növeli annak az esélyét, hogy ismereteik gyarapodása tartós folyamattá válik.

Minden tanuló elkészíti a saját kincsesdobozát. A tanulók ezáltal erősebben azonosulnak majd a gyermek jogaival, mind intellektuális, mind pedig érzelmi tekintetben.

Ez egy olyan tanórai projekt, amely hosszabb időtartam alatt valósul meg, s mely így ismétlődő módon serkentheti arra a tanulókat, hogy megosszák és megvitassák egymással ötleteiket, elgondolásaikat.

A gyermekek jogainak világnapja (november 20.) alkalmából a tanulók kincsesdobozáiból összeállított kiállítás rendezhető az iskola épületében. Ez további ösztönzést biztosít, és motiválni fogja az alsóbb évfolyamok tanulóit a tekintetben, hogy valamilyen hasonló projektben vegyenek részt egy-két év múlva.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
Valamennyi gyermekjog bemutatásra és megvitatásra kerül.	Minden tanuló élvezi azt a jogot, hogy kialakítsa a művészi kifejezés egyéni útját. Ilyen módon a tanulók növelik az önbizalmukat, s emellett többet tudnak meg önmagukról és egymásról.	A tanulók megtanulnak döntéseket hozni, és érvelni a maguk választotta megoldások mellett.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Hosszú ideje tanulmányozom a gyermekjogokat. Minden egyes cikk kapcsán döntést kellett hoznom, és ezt csak úgy tudtam megtenni, ha előtte megértettem annak lényegét. Rájöttem, hogy nem mindig könnyű feladat a gyermekjogi egyezmény értelmezése.	Nagyszerű, ha az iskola olyan helyé válik, ahol sok-sok műalkotást láthatunk. Ilyenkor élvezem, hogy az iskolában vagyok.	A gyermekjogi egyezményben szereplő cikkek nem mindegyike egyformán fontos számomra. Gondolkodtam azon a kérdésen, hogy mely cikkeket tudnék támogatni. Gondolkodtam azon is, hogy mely jogok lehetnek különösen fontosak más családokban, régiókban vagy országokban élő, más gyerekek számára, és én mit tudnék tenni annak érdekében, hogy segítsék nekik.

Eszközök/kellékek

Gyermekjogi kártyák

Kincsesdobozok

A korábbi tevékenységekből megmaradt, összegyűlt anyagok

Ragasztó

Jelmezek és kellékek, szükség szerint, a szerepjátékokhoz

Oktatási folyamat

1. óra (szeptemberben)

A tanár lerak az asztalra egy üres dobozt, a gyermekjogi kártyákat és egy vagy két odailó tárgyat, például:

- 7. cikk, a névhez való jog, születéstől kezdve – egy kis gyertya, a keresztelésre és a születésnapra emlékeztetve;
- 28. cikk, az oktatáshoz való jog – egy kis ceruza.

A pedagógus most elmagyarázza a tervet:

- November 20-án van a gyermekek jogainak világnapja.
- Addig valamennyi tanulónak meg kell töltenie a kincsesdobozát a gyermekek jogaihoz illeszkedő, azokat kifejező tárgyakkal.
- Minden tanuló maga dönti el, hogy mely gyermekjoghoz milyen tárgyat rendel vagy párosít.
- Először minden tanuló keres vagy szerez egy tetővel rendelkező dobozt (kartonból, fából vagy fémből készült doboz egyaránt megfelel). Ezt a dobozt kell majd kifesteni és feldíszíteni, és valahol a tulajdonos nevét is fel kell tüntetni rajta.
- Valamennyi tanuló kivágja a gyermekjogi kártyákat. Gemkapoccsal összetűzik, majd berakják őket a kincsesdobozokba. Ekkor indulhat a kincsvadászat!

A gyermekek megosztják egymással az irányú ötleteiket és javaslataikat, hogy miképpen tegyenek szert a kincsesdobozokra, és hogyan díszítsék fel azokat.

A tanár, szükség esetén, ragasztót, színes festéket és ecsetet biztosít.

2. óra

A gyerekek megmutatják egymásnak az (általuk beszerzett) alapanyagokat, és elkezdik díszíteni a kincsesdobozait. Megosztják a nyersanyagokat, és segítenek egymásnak.

A második óra folyamán a gyerekek megbeszélik, hogyan gyűjtsék össze a szükséges tárgyakat.

Fontos, hogy ez a „kincsvadászat” segítségére legyen a tanulóknak a gyermekjogok megismerésében és megértésében. Csak akkor tudják kiválasztani a megfelelő tárgyat, ha kellően megértették az adott gyermekjog jelentését, lényegét.

A kincsek összegyűjtésének ezen szakasza során a tanulók ki kell, hogy cseréljék egymással ötleteiket, és meg kell, hogy mutassák társaiknak az eddigi „leleteiket”: Ki mit talált (mostanáig), mely gyermekjoggal összefüggésben? A pedagógusnak hagynia kell, hogy a tanulók lemásolják egymás elképzeléseit. A gyerekek egyfajta versenybe kezdenek, melynek az a tétje, hogy kinek lesz a legszebb kincsesdoboz, a legkreatívabb és legeredetibb ötletekkel, illetve tartalommal megtöltve. A tanárnak nem szükséges további ösztönzést adnia e tekintetben.

3. óra

Egy héttel a gyermekek jogainak világnapja (november 20.) előtt: valamennyi gyermek bemutatja az általa gyűjtött tárgyakat az iskolapadokon megtartott kiállítás keretében. A tanulóknak nem szükséges minden egyes gyermekjogot tárggyal szemléltetniük.

A gyerekek elmagyarázzák egymásnak, hogy melyik tárgyat miért választották. A tanár nem alkot személyes véleményt vagy ítéletet egy kiállított darabról sem, viszont elégedett mindennel, amit a tanulók létrehoztak. A pedagógus vezetésével az osztály megvitátja, hogy miképpen mutathatnák be a kiállítást az iskola többi tanulójának.

Vannak-e üvegszekrények/vitrinek, melyeket használhatunk? Állítsunk föl néhány kis asztalt valahol az iskolaépületben? Alakítsuk át az osztálytermünket gyermekjogi múzeummá november 20-án? Esetleg valamely másik negyedik évfolyamos osztály ugyanezt a projektet valósította meg. Hogyan tudnánk egymással megosztani a tárgyainkat? Meghívjuk-e a kiállításra az igazgatót, az iskolai pedagógiai tanácsadót, a többi tanárt, a szülőket vagy az (otthoni) háztartási alkalmazottakat?

Legyen-e valamiféle megnyitója a kiállításunknak?

Megtanuljunk-e, vagy esetleg írjunk és komponáljunk egy dalt erre az alkalomra? És így tovább...

4. óra

A gyermekek jogainak világnapja, november 20-a (vagy esetleg egy nappal korábban).

A tanulók felépítik a kiállítást, és felajánlják, hogy értesítik az iskola többi tanulóját az eseményről.

A tanár eldönti, hogy mond-e egy rövid beszédet a gyermekek jogainak világnapja alkalmából, ahogyan esetleg egy művészeti kiállítás megnyitását is köszöntené.

4. osztály – B egység

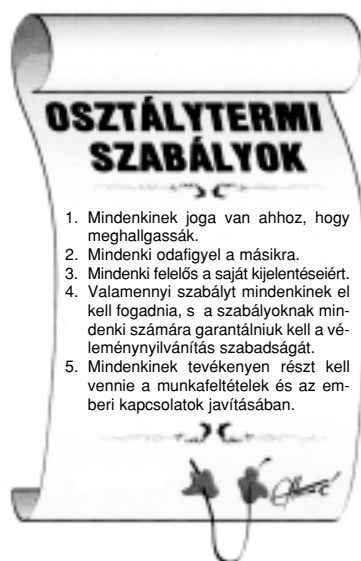
Mi alkotjuk meg a saját osztálytermünk szabályait

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Milyen jogokkal rendelkezik minden személy ebben a tanteremben?	A tanulók – csoportmunka keretében – listát készítenek az osztályukban érvényes szabályokra vonatkozó javaslataikról.	A4-es méretű papírlapok (csoportonként egy)
2. óra	Mitől lesz jó egy szabály? Miért lehetnek kellemetlenek a szabályok? Miért lehetnek hasznosak?	A tanulók elgondolkodnak a rend és a szabályok alapelvein.	A tanulónak kiosztott, a demokráciában érvényes szabályok alapelveiről szóló munkalapok. A4-es méretű papírlapok.
3. óra	Hogyan lehet a gyermekjogokat életre hívni az osztályteremben?	A tanulók – csoportmunka keretében – kidolgoznak a gyermekjogokkal összhangban álló szabályokat.	Kiosztott munkalapok, másolt vagy a tanulók által elkészített formában.
4. óra	Szabályok csoportmunkában történő kidolgozása, illetve az azokról való megállapodás a tanórán.	A tanulók összehasonlítják az elképzeléseiket, és megpróbálnak egyhangú döntésre jutni az osztályukra érvényes szabályok tekintetében.	

Oktatási/nevelési célok

Amikor összekapcsoljuk a tantermi szabályokat az emberi vagy gyermekjogok perspektívájával, akkor ezek a szabályok az osztályteremben való nyugalom és béke pusztá biztositásánál jóval messzebbre mutató hatásokat, illetve változásokat eredményeznek.

Az emberi és gyermekjogok nem rideg, törvényi előírások összessége. Ha azt akarjuk, hogy működjenek, és értelmet nyerjenek, akkor az egyenlőség és igazságosság mindennapi életben való megjelenítését célzó erőfeszítéseink eszközeiként és irányelveiként kell szolgálniuk. A tanulók számára az iskola lényeges tényező, több szempontból akár a hétköznapi életük középpontjának tekinthető. Az iskola azonban ennél is többet jelent: az iskola az egyedüli olyan hely, ahol a tanulók megtanulhatják, hogyan cselekedjenek, vagy viselkedjenek a társadalomban. Az iskola, azaz az osztályterem, az iskolaépület és a hozzá tartozó terület egésze, beleértve az iskola és az iskolavezetés szerkezetét is, a társadalom miniatűr modelljét alkotják – egyfajta mikrotársadalmat. Mindannak, amit a tanulók itt megtanulnak, magukban kialakítanak és kipróbálnak – akár hasznos vagy előnyös, akár nem –, jó esélye van arra, hogy majdan áttevődjön az osztályterem és az iskolai közösségen túli világba.

A jogok és a kötelességek egymást kiegészítő fogalompárt alkotnak. Összetartoznak, ugyanúgy, mint a nappal és az éjszaka vagy a nyár és a tél. A jogok és a kötelességek egymás viszonyrendszerében léteznek. Az emberi és gyermekjogok lényegének megértése nem képzelhető el anélkül, hogy felismernénk a jogok és kötelességek egymástól való kölcsönös függőségét.

Ez a projekt a gyermekjogi egyezmény alábbi cikkeit helyezi a középpontba: 12. cikk – véleményünk hallatása; 13. cikk – önkifejezésünk szabadsága; 28. cikk – az oktatáshoz való jog; és a 31. cikk – a pihenéshez és a szabadidőhöz való jog.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
	Ebben a tanegységben a tanulók konkrét módon tapasztalják, hogy az együttéléshez szükségünk van bizonyos szabályokra, és megértik, hogy a gyermekjogok éppen ilyen szabályrendszert határoznak meg.	A tanulók megértik, hogy miként születnek a szabályok a demokráciában. Képesek arra, hogy részt vegyenek a demokratikus döntéshozási folyamatokban.

<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Most már tudom, hogy jogom van részt venni az osztályunkra vonatkozó szabályok kidolgozásában. Annak is tudatában vagyok, hogy a gyermekjogi egyezmény kialakítása hasonló folyamat volt.	A tanulók megértik, hogy a jogok és a kötelességek összetartoznak. Rájönnek arra, hogy a szabályokat emberek alkotják emberek számára, hogy azok megváltoztathatók, és hogy nem könnyű megállapodni mindenki nézve kötelező szabályokban egy adott csoporton belül.	Most megpróbálhatok hasonló szabályokat találni azal összefüggésben, hogy miképpen élünk együtt a családomban, a sportegyesületünkben vagy a barátaimmal. Meg kell győződnünk arról, hogy a lehető legtöbb érintett ember vesz részt az ilyen szabályok meghatározásában, és hogy képesek kompromisszumot kötni.

Eszközök/kellékek

Magazinokból vagy újságokból kivágott képek

Ollók

Ragasztó

Színes magazinok

Papírlapok

Oktatási folyamat

1. óra

A tanár néhány mondatos bevezetőt fűz a projekthez.

A tanulókkal együtt, közösen megvitatják a „jogok és kötelességek” kérdését.

Az óra menete ezután az Európa Tanács kézikönyvében fölvázolt lépéseket követi.

1. Csoportalkotó „játék” segítségével (például összeillő kártyákat kiosztva, melyekkel bűvészek, hegedűsök stb. csoportjai jönnek létre) az osztály három, hat vagy kilenc csoportra oszlik, az osztálylétszámtól függően. Egy csoportban, lehetőség szerint, ne legyen több öt tanulónál. A, B és C csoportok vannak.
2. Minden csoport kijelöl egy szóvivőt. Adjunk (és kérjünk) visszacsatolást – Hogyan választottátok ki a szóvivőteteket?
3. Minden csoportnál van egy három részre osztott papírlap. A lap legfelső harmadát használva az egyes csoportok leírják, hogy – véleményük szerint – mely jogok azok,

amelyekkel az osztályukba járó valamennyi személy (beleértve a tanárt is) rendelkezik. Minden javaslatot föl kell jegyezniük, és az egyes pontokat meg is kell számozniuk.

4. Adjunk (és kérjünk) visszajelzést – Mit gondoltok, mennyire eredményesen sikerült megoldanotok a feladatot? Mit csináltatok mindannyian, ami segített? Mi volt az, ami esetleg hátráltatott?
5. Adjuk tovább a papírlapot a következő csoportnak (A a B-nek, B a C-nek, C pedig az A-nak).
6. Vizsgáljuk meg a jogoknak az előző csoport által készített listáját. Milyen kötelezettségeink vannak ezen jogok tiszteletben tartása érdekében? Mit kell tennünk, hogyan kell viselkednünk? Például, „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy meghallgassák”, ehhez viszont „Kötelességünk odafigyelni”.

Ugyanazt a számozást követve, amit a jogok felsorolását tartalmazó részben az előző csoport használt, a papírlap középső harmadára írjuk le az ezen jogoknak megfelelő kötelezettségeket (ha eszünkbe jutnak ilyenek).

Az óra végén a tanár összegyűjti a tanulók (csoportok) munkáit, hogy átnézhesse azokat a következő óra előtt.

2. óra

A tanár a szabályokra vonatkozó alapvető kérdések megvitatására ösztönzi a tanulókat:

- Mi az, ami bosszant engem a szabályokkal kapcsolatban?
- Mikor örülök annak, hogy vannak szabályok?
- Ki állítja fel a szabályokat?
- Ki szerez érvényt a szabályoknak?

Az alábbi szöveg vagy annak rövidített változata, illetve egyéb tanári tájékoztatás (input) segíthet a tanulóknak az első két kérdés megválaszolásában.

Eszközök: Munkalap a fegyelem és rend témájáról, demokratikus szempontból nézve

1. Rendre minden körülmények között szükség van.
Rend és alapvető szabályok nélkül egy csoport nem lehet demokratikus.
2. Korlátokra szükség van. A szabályok lehetnek helytelenek vagy nem megfelelőek, de amíg nem lépnek helyükbe újak, tiszteletben kell tartani őket. Lehetőség kell, hogy legyen azonban a szabályok megváltoztatására.
3. A gyermekeknek kezdettől fogva részt kell venniük a szabályok felállításában és érvényre juttatásában. Csakis ilyen módon válhat lehetővé számukra a szabályokkal való azonosulás.

4. Egy osztálytermi közösség nem működhet a kölcsönös bizalom és az egymás iránti tisztelet nélkül. Néhány esetben nehéznek bizonyulhat az ilyen légkör biztosítása.
5. Az osztályteremben csapatszellem kell, hogy felváltsa a versengést.
6. A barátságos osztálytermi hangulat létfontosságú.
7. A pedagógus társas készségei alapvető szerepet játszanak (demokratikus vezetés, a csapathoz tartozás érzésének kialakítása, emberi kapcsolatok építése stb.).
8. A csoporton belüli kommunikáció állandó realitásként van jelen egy demokratikus módon vezetett osztályban.
9. A diákokat, fiúkat és lányokat egyaránt bátorítani kell, hogy mindig fedezzenek föl valami újat, és hogy tanuljanak a hibáikból.
10. A kijelölt határokon belül lehetőség kell, hogy nyíljon a szabadságjogok gyakorlására. Csak ilyen módon alakulhat ki az egyéni felelősség tudata.
11. A tanulók elfogadják, és készséggel betartják a rend és fegyelem követelményeit, amennyiben az előbbiek segítik az egyéneket az önkifejezésben, illetve ha támogatják a csoportot a megfelelő emberi kapcsolatok és munkafeltételek kialakításában.

*„Rend és alapvető szabályok nélkül
egy csoport nem lehet demokratikus”*

A tanulók ugyanazokban a csoportokban dolgoznak, mint az előző órán. A tanár újra kiosztja a (beszedett) papírokat, és a következő utasításokat, inputot adja az osztálynak.

7. Tanári input. Szabályok a szabályokért.

- Válasszunk ki néhány szabályt, melyeket majd jól látható módon kifüggesztünk, illetve kiállítunk az osztályteremben.
- A szabályokat pozitív értelemben kell megfogalmazni – „tegyük” ezt vagy azt, inkább mint hogy „ne tegyünk” valamit.
- A szabályoknak konkrét módon kell leírniuk a kívánatos magatartásformát, például a meghallgatáshoz való jog; kötelességünk odafigyelni; a szabály pedig: maradj csöndben, miközben mások beszélnek.

8. Ismét adjuk tovább a papírlapokat. Vizsgáljuk meg az előző két csoport által összegyűjtött információkat. Állapodjunk meg maximum öt szabályban, és írjuk le azokat nagy betűkkel a papírlap alsó harmadára. Vágjuk le ollóval a papír ezen részét, és erősítsük a falra. Az egyes csoportok szóvivői elmagyarázzák a csoportjuk által megfogalmazott szabályokat az osztály egésze számára.

A tanár irányítása mellett a tanulók ezt követően eldöntik, hogy mely szabályokat érdemes netán kihúzni azért mert ismétlődnek vagy hasonló tartalmúak. (Néhány csoport esetleg nem ért egyet azzal, hogy a megoldásukat eldobják; ilyen esetben közelebbről meg kell vizsgálni, össze kell hasonlítani a kérdéses szabály különböző változatait, és szükség van a tárgyalásos

megegyezés, valamint az érvek erejével való meggyőzés területein meglévő készségekre is. Ha egy csoport nem hajlandó elfogadni a döntést, akkor a vitatott párhuzamos változatokat egyelőre megtarthatjuk).

9. A szabályokról történő szavazás. Minden tanulónak négy zsetonja van; ezeket azon szabályokra „költheti”, melyekről úgy gondolja, hogy ott kell lenniük az egész osztályra érvényes szabályok között. A tanulók választhatnak maximum négy szabályt, mindegyiknek egy-egy zsetont adva, vagy akár felhalmozhatják mind a négy zsetont egy adott szabály támogatására. A legtöbb számú szavazattal rendelkező négy szabály kerül majd be az osztályra érvényes szabálygyűjteménybe. Ezeket egy szépen megírt, különleges dokumentum formájában összegezzhetik, melyet valamennyi tanuló aláír, s ezután jól látható helyen kifüggesztik az osztályteremben. A szabályok ilyen módon történő írásba foglalásának feladatára az osztály kijelölhet egy tanulói csoportot, és eldöntheti, hogy milyen jutalomban részesüljenek az érintett tanulók.
10. Együttműködő (kooperatív) tanulás. Mi az, ami segített, és mi az, ami gátolt? Hogyan járultál te hozzá a tevékenységekhez? Észrevettél-e valakit az osztályban, akinek a közreműködése különösen hasznos volt? Mit csinált?

Ez az első alkalom arra, hogy az osztály alkalmazza, és érvényesítse saját szabályait. A tanár megdicsérheti a tanulókat a szabályok tiszteletben tartásáért. Másrésztől viszont kerülnie kell a szabályokat most megszegő tanulók megszegényítését, mert azokon így rajta maradhat ennek a bélyege.

3. óra

A tanár röviden bemutatja, ismerteti a gyermekjogokat.

A legtöbb tanuló számára ez már ismétlést jelent.

- Hogyan alkották meg a gyermekjogokat?
- Miképpen kapcsolódnak azok az emberi jogokhoz? Miért van szükségünk gyermekjogokra, ha már rendelkezünk emberi jogokkal?

A tanár most bemutatja a gyermekjogok alábbi szemelvényeit:

12. cikk – véleményünk és érdekeink kifejezése;

13. cikk – önmagunk kifejezésének szabadsága;

28. cikk – az oktatáshoz való jog;

31. cikk – a pihenéshez és a szabadidőhöz való jog.

A tanulók – ismét a korábbi csoportok keretei között együttműködve – két oszlopból álló munkalapot készítenek. A bal oldali, keskenyebb oszlopba beírják a négy jogot egymás alá, egyenlő távolságra elosztva azokat.

A jobb oldali, szélesebb oszlopba összegyűjtik gondolataikat ezen jogokról és a hozzájuk kapcsolódó kötelezettségekről, mind saját maguk, mind pedig mások vonatkozásában: Ha a

szomszédom, egy barátom vagy osztálytársam igényli ezt a jogot, milyen kötelezettségekkel és feladatokkal jár ez a többiek számára? Milyennek kell lennie az iskolának az oktatás biztosítása érdekében (28. cikk)? A saját osztályom tagjaként én hogyan tudok hozzájárulni ezen jog sikeréhez?

A csoport tagjai (nevek) Jogok	Szabályok és kötelezettségek
12. cikk Véleményünk és érdekeink kifejezése Miről szól?	
13. cikk Önmagunk kifejezésének szabadsága Miről szól?	
28. cikk Az oktatáshoz való jog Miről szól?	
31. cikk A pihenéshez és a szabadidőhöz való jog Miről szól?	

4. óra

A tanulók az órán bemutatják egymásnak munkájuk eredményeit. Továbbra is a szóvivők beszélnek az egyes csoportok nevében. A beszámoló során az alábbiakhoz hasonló aspektusokat is érinthetnek:

- Milyen módon közelítettük meg a feladatot? (A csoportmunka és a döntéshozás folyamata.)
- Mely tényezők voltak fontosak számunkra? (Szempontok és értékek.)
- Miképpen győződhetünk meg arról, hogy a szabályokat tiszteletben tartják? (A szabályok iránti attitűdök, alkalmazás/érvényesítés.)

A tanulók megállapodnak az osztályukra érvényes szabályokról. Az egyik csoport feladata lesz a szabályokat tartalmazó dokumentum műalkotásként való elkészítése. A szabályok addig maradnak érvényben, amíg fel nem váltja azokat egy új, hasonló megállapodás. A gyermekek jogainak világnapján a dokumentum kiállításra kerül a demokrácia tanórai keretek között való gyakorlása példajaként.

Gyermekjogok: kész műalkotás!

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Mi az a művészeti projekt? Hogyan tudom bemutatni a gyermekjogokat művészi eszközökkel?	A diákok eldöntik, hogy a gyermekjogi egyezmény melyik (egyetlen) cikkét mutatják be műalkotás-ként, és kialakítják az első ötleteiket, elképzeléseiket.	Néhány színes magazin; kártyákra vagy papírcédulákra felírt gyermekjogok
2-4. óra	Hogyan segíthetik egymást tanárok és diákok? Hogyan kezeljük a gyors és a lassú munkatempójú tanulókat?	A diákok megvalósítanak egy vagy több művészeti projektet. Megtanulnak a tanórán segítséget adni és elfogadni.	Papírlapok, különböző színű festékek, ragasztó, képes magazinok stb.

Oktatási/nevelési célok

A gyermekjogok és az emberi jogok gyakran komplex politikai, társadalmi és személyes problémákhoz kapcsolódnak.

Ez a projekt egy olyan hagyományt folytat, amelyre ismétlődő módon történik utalás az emberi és gyermekjogok kontextusában. Művészek kapták feladatuk egy adott cikk – vagy annak egy része – tartalmának képeken keresztül történő kifejezését. Ilyen módon számos képeslap, naptár, könyv, sőt film is született.

Azon diákok számára, akik a 4. osztályban már dolgoztak a „kincsesdoboz” projekten, ez a művészeti projekt újabb alkalmat kínál a gyermekjogok mélyebb tanulmányozására. Fontosnak tartjuk, hogy a diákok egy általuk már némileg ismert témát újra, különböző irányokból közelítve megvizsgáljanak, kreatív és szerves szemlélettel kezelve azt.

Valamely kimondott vagy leírt állítás csak tartalmának teljes megértését követően fejezhető ki képi formában.

Javasoljuk a tanórasor olyan módon történő megtervezését, hogy a képek időben elkészüljenek, s a gyermekek jogainak világnapján, november 20-án ki lehessen állítani azokat az iskolában, a városházán vagy valamely más középületben.

A projekt ezen célkitűzése jelenti a tevékenység csúcspontját és egyben motorját is, a diákokat a feladat gondos és kreatív végrehajtására ösztönözve.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
	A diákok – különösen a művészeti órák során – megértik, hogy egyéni kifejezőmódjuk kialakítása lehetséges és egyben fontos is. Egyéni utakat találnak a különböző gyermekjogi cikkek művészi eszközökön keresztül történő ábrázolásához.	A diákok – érzelmi alapon – képesek felfogni a gyermekjogok megsértésének eseteit, illetve véleményt alkotni azokról. Ezt a kompetenciát az említett esetek tanulmányozásának és bemutatásának rendkívül személyes megközelítésén, illetve szemléletmódján keresztül alakították ki.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Diáktársaimmal közösen széleskörűen vizsgáltuk a gyermekjogokat. Számos új kérdést tettem föl, és rájöttem, hogy nem kell aggódnom, ha még nem sikerült megértenem a gyermekjogok valamennyi cikkét. Folytatni fogom a tanulmányozásukat.	Ez a projekt olyan helyé változtatta az osztálytermet és az egész iskolát, melynek díszítésében részt veszek, és ahol otthon érzem magam. Kifejezhetem önálló személyiséget, a többiek pedig elfogadják azt.	A korábbiaknál jobban tudatára ébredtem művészi képességeimnek, és most már bátrabban használom, illetve fejlesztem azokat. A személyiségem részét képezik, és segítségükkel olykor a szavaknál vagy szövegeknél is többet elmondhatok/kifejezhetek. El tudom képzelni, hogy a barátaimmal megvalósítunk egy gyermekjogokkal kapcsolatos, hasonló művészeti projektet, eladunk néhány képet, és a bevételt gyermekek segítő projektek számára ajánljuk fel.

Eszközök/kellékek

Gyermekjogokról szóló szövegek (Mondd helyesen! Az Egyesült Nemzetek gyermekjogi egyezményének nem hivatalos kanadai ifjúsági kiadása, valamint az 1989-es egyezmény).

Oktatási folyamat

1. óra

A tanár részletesen bemutatja az új projektet az osztály számára.

Fontos, hogy a gyermekek megértsék a projekt mélyén húzódó alapelvet, tudatában legyenek az időbeli ütemterv követelményeinek, illetve hogy némi előzetes élményanyaggal rendelkezzenek a gyermekjogok művészi eszközökkel történő ábrázolása terén.

A tanár éppen ezért nem csupán a különböző emberi vagy gyermekjogok ábrázolásának példáit kell, hogy bemutassa a tanulók számára, de emellett a különféle stílusokat és megközelítéseket is szemléltetnie kell, ily módon segítve a gyerekeket személyes látás-, illetve kifejezőmódjuk meglelésében.

A pedagógus esetleg fontolóra veheti a rajztanárral vagy egy helybéli művésszel való együttműködést a projekt kapcsán. Természetesen a kezdeményezés és maga a tevékenység teljes mértékben a diákokra is hagyható.

A projekt bevezetését követően a diákok kis csoportokat alkotnak a projekt megvalósításának megtervezése céljával.

A csoportoknak az alábbiakhoz hasonló kérdésekkel kell foglalkozniuk:

- alapanyagok,
- színek,
- eszközök;
- időbeli ütemezés,
- a kép mérete, művészi elképzelés,
- kiállítás megtervezése.

A csoportok az óra folyamán megosztják egymással ötleteiket, elképzeléseiket.

Az óra végén minden diák kap egy gyermekjogot, mellyel a projekt során dolgozni fog. Akár sorshúzással is el lehet dönteni, hogy kinek melyik cikk jut. Mivel több gyermekjog van, mint ahány diák az osztályba jár, a tanár dönt majd arról, például, hogy:

- a diákok a gyermekjogok egy adott körét kapják kidolgozásra;
- a gyorsabban haladó diákok egynél több (gyermekjogi) cikket illusztrálnak;
- az igyekvő/ehhez kedvet érző diákok több cikket választhatnak;
- az osztály együttműködik egy másik osztállyal a projekt keretében.

Minden diák megkapja valamennyi gyermekjog szövegének másolatát.

A diákok az alábbi házi feladatot kapják a következő heti órára:

- Olvasd el és elemezd az általad kihúzott/számodra kiosztott gyermekjog szövegét!
- Alakíts ki egy vázlatos elképzelést arról, hogy az adott jog miképpen jeleníthető meg művészi eszközökkel!
- Gyűjts példákat magazinokból, újságokból és könyvekből a különféle ábrázolási mód-szerek bemutatására!
- Szerezd be az anyagokat, amelyekre szükséged lesz, és hozd be azokat az iskolába!

2. óra

A diákok megosztják egymással ötleteiket, elképzeléseiket, és megjegyzéseket fűznek azok-hoz. Fontos, hogy a tanulók megértsék a gyermekjogok lényegét, és az órán példákat kell tudniuk mondani arra, hogy miképpen teljesülnek ezek a jogok. A tanárnak ragaszkodnia kell ahhoz, hogy a diákok elmagyarázzák a jogok jelentését és ábrázolásuk módját, illetve lehetőségeit.

A pedagógus csupán néhány megjegyzést – vagy annyit sem – kell fűzzön a tanulók elgondolásaihoz.

A diákoknak nem csupán szavakban kell bemutatniuk elképzeléseiket. A tanulók számára motiváló hatású például, ha posztereket készíthetnek, melyeket azután kifüggesztenek az órán, s ezeket a vázlatos terveket összehasonlítják, illetve megvitatják. Ezeknek a bemutatóknak nem szabad unalmassá válniuk.

2–4. óra

A diákok a második óra egy részét és az azt követő két tanóra egészét a projekt megvalósítására fordíthatják. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a tanulók motivációját növeli, ha nem egymástól elszigetelten dolgoznak. A tanárnak arra kell biztatnia őket, hogy ne elégedjenek meg az első elképzelésükkel.

A pedagógus segítséget nyújthat az osztálynak azzal, ha kéznél van néhány művészi poszter, illetve újságokból vagy magazinokból kivágott, reklámhirdetésekhez készült illusztrációk, ábrák stb. A diákok maguk is hozhatnak otthonról művészeti könyveket vagy színes magazinokat. A képi ábrázolások ezen gyűjteménye nem szükségszerűen kell, hogy a gyermekjogok témájához kapcsolódjon.

Alapvető fontosságú, hogy a tanár és a tanulók között megbeszélésre kerüljön sor, mielőtt a diákok hozzáfognának a munkához:

- Hogyan értelmezem én ezt a konkrét jogot?
- Milyen színek illenek hozzá?
- Mi jut eszembe, ha erre a jogra gondolok?

Néhány tanács:

- Ha kiállítást tervezünk az iskolaépületben, az osztályteremben vagy valamely középületben, győződjünk meg arról, hogy a diákjaink megegyeztek a papírméret/formátum és a betűtípus kérdéseiben.
- Engedjük meg diákjainknak, hogy segítsék egymás munkáját. Ebben az esetben – egy további tanóra vagy otthoni munka formájában – biztosítsunk plusz időkeretet a tevékenységre.
- Ne habozzunk speciális szerepeket vagy feladatokat kijelölni a különösen tehetséges diákok számára. Az osztálynak inspirációt, illetve segítséget jelenthet, ha meghívunk egy helyi művészt, akár olyasvalakit, akit a tanulóink is ismernek.
- Alaposan gondoljuk végig, hogy akarunk-e egyfajta versenyt szervezni s a kiemelkedő munká(ka)t díjakkal jutalmazni. Ehelyett inkább azt javasoljuk, hogy hívjuk meg egy helyi újság riporterét, s az készítsen fényképes beszámolót a diákok tevékenységéről.

6. osztály

Amit akarok, arra szükségem is van?

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Mik a kívánságaim/vágyaim?	A diákokban tudatosulnak a kívánságaik/vágyaik azáltal, hogy elmesélik azokat egymásnak.	A munkacsoportok kialakításához szükséges képek
2. óra	Mire van szükségük az embereknek? Mi az, amivel jó lenne, ha rendelkeznék?	A diákok megtanulnak különbséget tenni a kívánságaik és a szükségleteik között, valamint az alapvető, illetve az önkiteljesítést szolgáló szükségletek között.	Házi feladatként a tanulók otthon összegyűjtik az alábbi kellékeket: - régi képes magazinok; - olló a csoport minden tagjának; - ragasztó; - néhány üres papírlap; - egy nagyméretű, használt boríték; - egy körülbelül négy méter hosszúságú spárga; - 10 db ruhaszáritó csipesz.
3. óra	Mik a vágyak/kívánságok? Mik a szükségletek?	A tanulók – kritériumok által irányított módon – megegyeznek 10, számukra fontos kívánságban és szükségletben.	A diákok által biztosított anyagok/kellékek
4. óra	Megfelelnek a gyermekjogok a vágyainkról és szükségleteinkről alkotott elképzeléseinknek?	A diákok összevetik elképzeléseiket a gyermekjogokkal, és prezentációs posztereket készítenek a gyermekek jogainak világnapjára.	A gyermekjogi egyezmény 1-1 példánya minden csoport számára; flipchart papírivek.

Oktatási/nevelési célok

A gyermeki és az emberi jogok lényegének megértése érdekében a tanulóknak át kell gondolniuk a saját, személyes szükségleteiket és kívánságaikat/vágyaikat. Tudatára kell ébredniük annak, hogy mit várnak az élettől a jelen helyzetükben. Első lépésben nyíltan, szabadon el kell, hogy gondolkodjanak a vágyaikon és a szükségleteiken – nem számít, esetleg milyen örülségnek tűnnek –, és kifejezésre is kell, hogy juttassák azokat.

Második lépésben tisztázniuk kell, hogy – az ő értelmezésük szerint – mi a különbség az életben a kívánságok és a tényleges szükségletek között. Az ilyenfajta választás csaknem bizonyos módon számos olyan jog irányába vezeti őket, melyeket a gyermek jogairól szóló egyezmény máris biztosít számukra.

Minden szakasz során fontos a tanár azon szerepe, hogy ösztönözze és levezesse a vitákat, megbeszéléseket. Óvakodnia kell azonban attól, hogy beavatkozzon és – a saját értékeinek, illetve normáinak hangsúlyozásával – elnyomja a tanulók véleményét azon jóhiszemű szándék jegyében, hogy meggyőzze a diákokat a „helyes” elképzelésekről. Ehelyett a téma megfelelően irányított tárgyalása során a diákok gyakran maguk is észreveszik és megoldják az egymással ellentétes fogalmak és értékek problémáit.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
	Ez a tanegység alkalmat nyújt a tanulóknak személyes vágyaik és szükségleteik kifejezésére. Ráébrednek, hogy figyelnek rájuk, és komolyan veszik őket. Megtanulnak különbséget tenni az élet alapvető szükségletei és az általuk megkívánt/vágyott dolgok között.	A diákoknak tudatára kell ébredniük, hogy naponta szembe találják magukat az élet kulcskérdéseivel, és a társadalom egyenlőtlen feltételeket teremt tagjai számára az ezen problémákkal való megbirkózás terén. Meg kell tanulniuk kiállni és küzdeni a vágyaikért, ugyanakkor azonban kritikus távolságtartással kezelve azokat.

<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Megtanultam, hogy a gyermekjogok a legfontosabb szükségleteinkre összpontosulnak – részvétel, fejlődés, életben maradás és védelem –, és hogy sok szempontból kapcsolódnak a mindennapi életemhez.	Csak abban az esetben tudom kifejezni a vágyaimat vagy kívánságaimat, ha megbízom a diáktársaimban és a tanárban. Most már tudom, megéri az erőfeszítést, hogy megnyíljunk, és lássuk, ahogy a többiek is így tesznek.	Megpróbálok jobban odafigyelni a vágyak és a szükségletek közötti különbségre. Nem fogom elfelejteni vagy megtagadni a vágyaimat és az álmaimat, de megkísérlem azokat olyan módon megvalósítani, hogy közben ne okozzak kárt más emberek szükségleteiben.

Eszközök/kellékek

Gyermekjogi kártyák;

A tanulók által biztosított anyagok:

- néhány régi, például a fiatalok vagy a divat világáról szóló képes magazin;
- olló a csoport minden tagja számára;
- ragasztó;
- néhány üres papírlap;
- egy nagyméretű, használt boríték;
- egy körülbelül 4 méter hosszú spárga;
- 10 db ruhaszáritó csipesz.

Oktatási folyamat

1. óra

A tanár kiválaszt néhány képet, melyeken gyönyörű autók, divatcikkek vagy üdülőhelyek láthatók, azokat négy darabra vágja, majd az egyes képrészeket találomra szétosztja a diákok között. A tanulóknak meg kell találniuk partnereiket, vagyis az ugyanazon kép egy-egy darabjával rendelkező társaikat; együtt alkotnak majd egy munkacsoportot. Ha – a tanulói létszám függvényében – három vagy öt főből álló csoportokat kell létrehozni, a tanár ennek megfelelő számú darabra vágja szét a képeket.

Néhány ötlet a csoportmunka elindításához, illetve megkönnyítéséhez:

Az egyes csoportok szóvivőt és vezetőt választanak. A szóvivő fog beszélni a csoport nevében a többi csoporttal a plenáris szakaszban, illetve a tanárral. Feladata a csoport – és nem a saját – véleményének képviselése, valamint közvetítése. A csoportvezető szervezi a munkafolyamatot, bevonja a tagokat, illetve figyeli a rendelkezésre álló időkeretet.

Mely kívánságaikra/vágyaikra emlékeznek a diákok? Mik voltak a legerősebb vágyaik, amikor fiatalabbak voltak?

Mi tette őket különösen boldoggá 7, majd 10 éves korukban, és mi tenné őket igazán boldoggá jelenleg?

Milyen kívánságaik/vágyaik voltak az általuk ismert felnőtteknek?

Az egyes csoportok a (az óra elején kapott) képet egy papírlapra ragasztják, és odairják mellé a kívánságaik – különböző életkorok szerint meghatározott – listáját.

Megállapodnak egy címben. A csoportok bemutatják munkájuk eredményét az egész osztálynak.

A miniposztereket kifüggesztik az osztályteremben.

A következő hétre a diákok az alábbi feladatot kapják:

Minden csoportnak be kell szereznie, illetve magával kell hoznia az iskolába a következő kellékeket (és meg kell egyezniük, hogy ki miért felelős):

- néhány régi, például a fiatalok vagy a divat világról szóló képes magazin;
- olló a csoport minden tagja számára;
- ragasztó;
- néhány üres papírlap;
- egy nagyméretű, használt boríték;
- egy körülbelül 4 méter hosszú spárga;
- 10 db ruhaszárító csipesz.

2. óra

A diákok az előző órán létrehozott csoportok keretében folytatják a munkát, az alábbi kérdések megvitatásával:

Mi az, amivel szeretnénk rendelkezni? Mi az, amivel jó lenne, ha rendelkeznénk? Mi az, ami re sürgetően szükségünk van?

A diákok párokba rendeződve nézik át a színes magazinokat. Amikor az anyagi és nem anyagi természetű vágyaikat és szükségleteiket ábrázoló vagy szimbolizáló képeket találnak, kivágják és egybegyűjtik azokat.

Minden pár körülbelül 10 képet kell, hogy összegyűjtsön, s így az egyes csoportoknak mintegy 20 kép áll majd a rendelkezésére. A diákok 1-től 20-ig megszámozzák a képeket az első oldalukon.

A csoport tagjai listát készítenek az összes általuk gyűjtött képről, különbséget téve a vágyak és a szükségletek két – az alapvető, illetve az önkiteljesítést szolgáló „magasabb” – szintje között. A lista feltételezhetően az alábbiakhoz hasonló elemeket tartalmaz majd:

Alapvető	Önkiteljesítő
futball-labda	barátok
autó	boldogság
otthon	szülők
megfelelő élelem	

3. óra

A csoportok a következő feladatot kapják: állapotodjanak meg azon 10 képben, melyek megtestesítik a számukra legfontosabb óhajokat, kívánságokat.

A képek kiválasztása az alábbi módon történik: a megszámozott képeket kirakják a csoport által használt asztalra. A csoport minden tagja összesen 10 pontot ítélhet oda, akár a 10 kép között egyenlően megosztva, mindegyikhez 1-1 pontot rendelve, akár kevesebb számú kép kiválasztásával néhány esetben (maximum) 2 pontot adva.

Minden diák készít egy listát a képekről (számokról) és az odaitélt pontokról. A legmagasabb pontszámmal rendelkező 10 kép kerül be a csoport kedvencei közé. Döntetlen állás esetén mindkét kérdéses kép kiválasztásra kerül.

A ruhaszárító csipeszek segítségével a csoportok fölerősítik a képeiket a spárgára, az alábbi módon elrendezve azokat:

- balra kerülnek az azon dolgokat megtestesítő képek, melyekre azért van szükségünk, hogy méltóságban élhessünk (alapvető szükségletek);
- jobbra kerülnek az azon dolgokat megtestesítő képek, melyekre azért van szükségünk, hogy kellemesen élhessünk.

4. óra

A csoportok folytatják a munkájukat, az alábbi anyagok/eszközök felhasználásával:

- a 10 kiválasztott kép;
- 10 db, körülbelül A3-as méretű papírlap;
- gyermekjogi egyezmények (mindkét változat).

Feladat

Olvassátok föl hangosan valamennyi gyermekjogot a csoportban (felváltva).

Mely jogok mely szükségletekre vonatkoznak?

Készítsetek 10 posztert. Ragasszatok minden papírlap bal oldali felére 1-1 képet; a jobb oldalon adjátok meg a szóban forgó óhajra vagy szükségletre vonatkozó gyermekjogokat. Fűz-zetek hozzá magyarázatot, mely megvilágítja a kép, a vágyak és szükségletek, valamint a gyermekjogok közötti összefüggéseket.

Lásd az alábbi példát.

<p><i>Helyezd ide a képet!</i></p>	<p>7. cikk Nevünk és állampolgárságunk Jogunk van ahhoz, hogy születésünkkel nevet kapjunk, állampolgárságot szerezzünk és, lehetőség szerint, ismerjük szüleinket, illetve ők neveljenek bennünket.</p> <p>8. cikk Személyazonosságunk megtartása Jogunk van ahhoz, hogy megtartsuk, illetve visszakapjuk nevünket, állampolgárságunkat, és helyreállítsuk családi kapcsolatainkat.</p> <p>10. cikk Családegyesítés Ha be kell utaznunk egy országba vagy el kell hagynunk azt családjunk újraegyesítése céljából, a kormányok kötelesek gyorsan és humánus módon kezelni az ügyünket. Ezenkívül, ha a szüleink egy másik országban élnek, jogunk van személyes és közvetlen kapcsolatot fenntartani velük.</p>
------------------------------------	--

Ha mindenki egyetért, valamennyi poszter kiállításra kerül az iskolaépületben a gyermekek jogainak világnapja alkalmából.

7. osztály

Elkészítem a saját poszterem!

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
1. óra	Értjük a gyermekjogi cikkek lényegét?	A diákok cikket választanak az egyezményből további – kritériumok által irányított – tanulmányozás céljából, melyre a következő két tanóra folyamán kerül sor.	A gyermekjogi egyezmény szövegének példányai
2-3. óra	Mindenki érti a szempontokat? Hogyan tud a tanár segítséget nyújtani anélkül, hogy túlságosan beavatkozzon a tanulók munkájába?	A diákok a saját témájukban, kis csoportokban dolgoznak. A gyermekjogi egyezmény cikkeit elemzik, és tetszetős, látványos ábrákat/posztereket terveznek.	Képes magazinok, papír, ragasztó, ollók
4. óra	Mit tanultunk? Mennyire volt megerősítő a feladatunk? Hogyan éltünk a szabadságunkkal?	A diákok – az elmúlt néhány tanórával összefüggésben – átgondolják a munkájuk és tanulásuk folyamatát, és megbeszélik, hogy milyen módon állítják ki az elkészült műveket.	A befejezett poszterek

Oktatási/nevelési célok

Az emberi jogok és a gyermekjogok pusztán papíron létező elképzelések maradnak, ha nem nyernek értelmet a valódi életünk dimenziójában. Ezért meg kell értenünk és konkrét tapasztalatokhoz kell kapcsolnunk őket, azaz alkalmaznunk kell e jogokat a mindennapi életünkben, és fel kell ismernünk azok megsértésének eseteit. Azonban már az első lépéshez is idő kell.

Ha azt akarjuk, hogy a diákok megértsék a gyermek jogait – melyek a jelen könyv középpontjában állnak –, akkor dolgozniuk kell ezen jogokkal. Azok meghallgatása vagy elolvasása egymagában nem elegendő.

Valamit meg kell jegyeznünk a „gyermekjogok” szakkifejezés kapcsán, minthogy az alkalmanként jelentős ingerültséget kelt a serdülők között. Ez a korosztály, egyébként teljesen jogosan, nem akarja, hogy gyerekeknek tekintsék/nevezzék őket. Mégis, a gyermek jogai rájuk is érvényesek, legalább 18 éves korukig. A kamaszoknak meg kell érteniük, hogy a gyermekjogok olyan eszközt biztosítanak számukra, amely segítségükre lehet a – velük történő – esetleges igazságtalanságok felismerésében, illetve az igazság követelésében. A gyermek jogairól szóló egyezmény ratifikálásával valamennyi állam kötelezettséget vállal ezen jogok minden lehetséges módon történő érvényesítésére; ez pedig maga után vonja a jogérvényesítés folyamatának kiemelt kezelését, illetve magában foglalja a gyermekek és fiatalok számára való segítségnyújtást a tekintetben, hogy éljenek jogaikkal és élvezzék azokat.

Azt javasoljuk, hogy a 8. osztálynak szánt tanítási projekt keretében a diákok mélységében foglalkozzanak az egyezmény szövegével, a gyermekjogok megvalósításának, illetve megsértésének esetei után kutatva mindennapi életük színterein.

A projekt célja egy kiállítás megszervezése – lehetőség szerint november 20-án, a gyermekek jogainak világnapján –, valamennyi gyermekjog poszterekkel történő bemutatásával. Az egyes poszterek tartalmi leíró, elemző és szemléltető elemeket egyaránt tartalmaznak, az analitikustól a kreatív szemléletig terjedően, egy sor különféle megközelítést igényelve a diákok részéről.

Didaktikai szempontból nézve, a kiállítás alkalmat és egyben ösztönzést nyújt az egyezmény egy adott cikkével kapcsolatos elmélyültebb munkára. Esetleg más osztályok tanárai működhetnek közre egyfajta zsűriként, mely kiválasztja a legszebb posztert, s azért egy kisebb díjat ítél oda (ez lehet például, mozijegy vagy könyvutalvány).

A helyi életből vagy nemzetközi környezetből való példák (esetek) a diákok által az iskolába hozott különféle, nyomtatott sajtótermékekből kell, hogy származzanak. Ily módon az újságok és magazinok olvasása az előkészületek lényeges elemévé válik. Az együttműködő tanulás (azaz, a kis projektcsoportok keretében való közös munka) nélkül a diákok nem tudják megvalósítani a céljaikat. Ez egyébként a projekt további oktatási-pedagógiai szándékát is jelenti.

A projekt időtartama körülbelül négy tanórát ölel fel. Az olvasó látni fogja, hogy az egyes órák nem tekinthetők önálló egységeknek, inkább valamennyi tanóra együtt alkot egy kerek egészet. A diákoknak lehetőséget kell kapniuk arra, hogy az egyes csoportokban ésszerű, reális időbeli ütemezést alakítsanak ki saját maguk számára.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?
A diákok megtanulják, hogy miképpen elemezzék a gyermekjogokat módszeres megközelítéssel.	A diákok az osztálytermet és az iskolát ösztönző tanulási környezetként érzékelik. A napilapok tartalma munkájuk nyersanyagává válik, s ilyen módon az iskola olyan helyszínné lesz, ahol a diákok megvizsgálhatják, átgondolhatják mindennapi életüket.	Annak megtanulása révén, hogy miképpen kell bemutatni egy terméket (jelen esetben egy posztert), a diákok képessé válnak az iskolán kívüli lényeges kérdések/témák megfigyelésére és megjelenítésére is.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Tudatosul bennem, hogy a gyermekjogi egyezmény cikkei milyen pontosan vannak megfogalmazva, és milyen sok rejtett aspektust tartalmaznak. Megtanultam, hogyan lehet elemezni őket és gondolkodni róluk.	Tapasztaltam, hogy a diáktársaim és a tanárom buzdítottak és egyben kihívás elé is állítottak engem. Mindkétfajta együttműködés ösztönzést és támogatást jelent számomra.	Kész vagyok nyilvános vitában részt venni az általam ismert és megértett kérdésekről. Hajlandó vagyok érvekkel kifejezni a véleményem a gyermeki és emberi jogok kapcsán, és készen állok mások véleményének a meghallgatására is.

Eszközök/kellékek

Nagyméretű papírlapok
 Színes papírok
 Filctollak
 Ollók
 Ragasztó
 Régi képes magazinok és napilapok
 Képek és fényképek
 A gyermekjogi egyezmény szövege
 Gyermekjogi kártyák

Oktatási folyamat

1–3. óra

Elsőként a tanár megismerteti a diákokkal a következő négy tanóra teljes tervét. Az osztálynak meg kell értenie, hogy a gyermekjogokat bemutató posztereket kell alkotniuk, esetlegesen egy verseny keretében.

A diákoknak háromfős csoportokban kell dolgozniuk. A csoportok felállítására és megszervezésére vonatkozó ötletek, javaslatok alább olvashatók.

Az Egyezmény a gyermek jogairól 54 cikket tartalmaz, melyek közül az első 41 vagy maximum 42 bír közvetlen jelentéssel a diákok számára. A jogok közötti bármilyen szelekció mellett is döntsön a tanár, nyilvánvaló, hogy minden csoportnak egynél több cikket kell majd feldolgoznia.

A tevékenység kezdetekor valamennyi diáknak el kell olvasnia az egyezmény teljes szövegét, és ki kell választaniuk – egyéni, személyes döntéssel – azt a három cikket, amelyet különösen fontosnak tekintenek saját maguk számára. Eközben a tanár ragasztószalaggal rögzíti a táblára a papírkártyákra vagy cédulákra felírt, megszámozott cikkeket, eredeti számozásuk sorrendjében. A diákok (egyenként a táblához menve) megjelölik a kedvenc cikkeiket, egy-egy függőleges vonalat húzva a megfelelő kártyákra. Ezután összeszámolják a vonalakat, és a kapott eredményt szintén följegyzik a cédulákra. A tanár most átrendezi a kártyákat, a diákok értékelésének megfelelő sorrendbe rakva azokat.

Ezt követően rövid eszmecsere vezet le a diákok között, valamennyiük számára biztosítva a részvétel és a megszólalás lehetőségét.

- A prioritások ilyen módon történő megválasztása miképpen tükrözi a gyermekek és kamaszok valódi helyzetét itt nálunk?
- Felismertek-e az eredményekben egy kirajzolódó mintát vagy a választások alapjául szolgáló elvet?
- Mely elemek maradtak ki?

Most meg kell alakítani a csoportokat, és ez legalább három különböző módon tehető meg; a tanárnak választania kell a megoldások között.

Az első módszer az, ha a csoportokat véletlenszerűen hozzuk létre.

A második lehetőség szerint a diákok szabadon választhatják meg partnereiket. Ez az alternatíva magában foglalja annak elhatározását is, hogy egyidejűleg foglalkozni kívánunk a csoportdinamika és az osztályon belüli kapcsolatrendszer kérdéseivel – bármilyen formában merüljenek is azok fel –, például a fiúk és lányok közötti viszonyok, a közösségen kívül rekedt diákok, vagy az (osztályban tapasztalható) esetleges nyugtalanság és feszültség problémakörével.

A harmadik változatban a tanár dönti el, hogy miképpen állnak föl a csoportok. Meg kell győződnie arról, hogy a – csoportok létrehozására vonatkozó – kritériumok világosak, és a diá-

kok megértették azokat.

Mielőtt elkezdődne a munka, a csoportoknak meg kell szervezniük magukat. A diákok nevet adnak a csoportjuknak, és három feladatot, illetve tisztséget osztanak föl a tagok között. Minden csoportnak szüksége van egy időfelelősre, egy anyagfelelősre és egy koordinátorra. A csoport írásban rögzíti az egyes tagok feladatkörét. Ezeket a munkalapokat kifüggesztik az osztályteremben. A csoportok később rávezetik a papírokra az általuk feldolgozott cikkek sor-számát és elnevezését is. A szerepek/feladatok ilyen módon történő meghatározása egyáltalán nem érinti a diákok – adott tevékenység során végzett – tényleges munkáját, viszont segíti őket a társas kompetencia fejlesztésében és a kitűzött célok megvalósításában.

Eközben a tanár leveszi a tábláról a 10 leggyakrabban megjelölt cikket, és kirakja azokat egy asztalra, írásos oldalukkal lefelé fordítva. A csoportok koordinátorai ezután találmra kiválasztanak egy-egy cikket, és megkapják a tanártól a feladatuk leírását.

Minden csoport készít egy posztert valamely gyermekjogról.

A poszter az alábbi elemekből áll:

- az adott gyermekjog lényegét megfogalmazó cím/elnevezés;
- a cikk gyermekjogi egyezményben szereplő szövege;
- egy, a szöveghez illesztett s a szóban forgó gyermekjog tartalmát szimbolizáló kép;
- a rendelkezésre álló napilapok vagy magazinok egyikében talált és onnan kivágott, az érintett gyermekjogra vonatkozó újságcikk, valamint annak magyarázata, hogy a cikkben tárgyalt eset hogyan kapcsolódik ehhez a joghoz. (A jog megsértését vagy éppen ellenkezőleg, annak védelmét példázza?)

A poszter befejezését követően a csoport választ egy másik (gyermekjogi) cikket a megmaradtak közül, és – ugyanilyen módon – elkészít egy második posztert is. A tagok ezt a második cikket is följegyzik a csoport munkalapjára.

A csoportok tanulmányozzák a feladatukat; elkészítik a munkához szükséges anyagok listáját, és lejegyznek minden fölmerülő kérdést.

Ezután a csoportok megállapodnak a tervekben. Mik a tennivalók? Mely dolgokat kell összegyűjtenünk? Mit tudnak a csoport tagjai behozni otthonról? Hogyan állítja fel az időfelelős az ütemtervet? Hol fogjuk tárolni a különböző anyagokat?

Ha a tanár már hosszabb ideje foglalkozik tanóratervezéssel, akkor bizonyosan néhány héttel a projekt kezdetét megelőzően kiadja a diákok számára az újságok és magazinok gyűjtésének feladatát. A diákoknak olyan sajtótermékeket kell behozniuk az iskolába, melyek a mindennapi témákkal, valamint a politikai és társadalmi kérdésekkel egyaránt foglalkoznak, s melyek ezekhez kapcsolódó képeket és rajzokat is tartalmaznak. A diákoknak esetleg ollót, ragasztót, illetve színes festéket is kell hozniuk, amennyiben ezekből nincs elég az iskolában. Ideális esetben a diákok eldöntik, hogy milyen anyagokra lesz szükségük, s azokat egy héttel korábban behozzák az iskolába.

A csoporttevékenység valamely korai szakaszában a tanárnak össze kell hívnia a diákokat a visszacsatolást és a munka átgondolását célzó eszmecsereére. Az alábbiakhoz hasonló kérdések hasznosak lehetnek:

- Mi az, ami jól megy?
- Hol van szükségünk segítségre?
- Megértettük a csoporton belüli feladatunkat/szerepünket (koordinátor, anyagfelelős és időfelelős)?

A tanár a kiállítás kérdését is meg kell beszélje a diákokkal. Hol tartsuk meg, és mikor? Ki fogja megnyitni? Kiket fogunk meghívni az ünnepségre? Kik lesznek a zsűri tagjai?

4. óra

A feladat elvégzésére szánt alkalmak során – melyek az első óra egy részét, valamint a második és harmadik tanóra egészét jelentik – a diákoknak önállóan kell folytatniuk a munkát. A tanár csupán arra ösztönzi őket, hogy olyan posztereket készítsenek, melyekben a szépség és a mondanivaló egyaránt megtalálható. Esetleg mutathat az osztálynak egy „mintaposztert”, amelyet a diákok átdolgozhatnak, és saját munkáikkal akár felül is múlhatnak. A mintaként bemutatott poszternek azonban az összes olyan elemet szemléltetnie kell, melyet a diákoknak is bele kell foglalniuk majd a saját posztereikbe.

Amelyik csoport befejezte a posztert, választhat egy új cikket, és – hasonló módon – feldolgozhatja azt is.

A projekt befejezéseként az osztály és a pedagógus közösen visszatekintenek a csoportok által végzett munkára. Valamennyi csoport bemutatja a poszterét az osztály előtt. Itt az ideje tisztázni és kifejtetni a gyermekjogok jelenlegi állását.

- Mit kell tenni a helyzet javítása érdekében?
- Milyen lehetőségeink vannak?
- Kit kell tájékoztatnunk, és kiket kell bevonnunk?

A diákoknak közösen azt is el kell dönteniük, hol tartsák a posztereket. Esetleg rendezhetnek speciális kiállítást – a gyermekek jogainak világnapján (november 20-án) – a városháza vagy valamely nem kormányzati szervezet épületében.

8. osztály

Miért kell betartanunk a szabályokat?

Óravázlat

	Kulcskérdés/órai témák	Kulcsfeladat	Eszközök/kellékek
Előkészítés	A diákok információkat gyűjtenek valamely olyan esetről, amelyben egy iskolai szabályt megsértettek, majd érvényesítettek.	Egyéni munka: információgyűjtés	Egységes (standardizált) adatlap
1. óra	Egy bajban lévő diák (esettanulmány)	Csoportmunka: egy eset részletes elemzése	Munkalap az esettanulmányhoz
2. óra	Miért vannak az iskolának szabályai?	Csoportmunka: az iskolai szabályok gyermekjogi szemüvegen keresztül történő áttekintése Házi feladat: mely szabályok irányítják a mindennapi életünket?	Flipchart (táblaszöveg) és munkalap: „Miért vannak az iskolának szabályai?” Az iskolai szabályok szövegének példányai Munkalap: Mely szabályokat kell betartanunk a nap folyamán?
3. óra	Hol van még szükségünk szabályokra az életben?	Csoportmunka: Ki „találja ki”, és ki érvényesíti a hétköznapi/informális szabályokat?	
4. óra	Kiknek kellene megalakítaniuk a törvényeket? (A törvények létrehozásának szabályai.)	Csoportmunka: Mely szabályok biztosítják a törvények igazságosságát?	
Kiterjesztés és továbbgondolás	A tevékenységet követő, összegző megbeszélés az iskolaigazgatóval vagy a pedagógiai szaktanácsadóval.		

Oktatási/nevelési célok

Az iskola nem különbözik az élettől – az iskolai szabályok hasonló célt szolgálnak, mint a politikai közösségben működő törvények: az emberi jogok védelmét.

Tapasztalatokból való tanulás – példákon keresztül történő tanulás.

Az iskolai szabályok és a politikai közösség szintjén érvényes törvények közötti párhuzamok:

- Egy közösség sem maradhat fenn a tagjai közötti – a törvények iránti engedelmességre vonatkozó – megállapodás nélkül.
- A törvények védik a gyengéket. A törvények az emberi és gyermekjogok végrehajtását szolgáló eszközök.
- A törvényeknek érvényt kell szerezni, de az ilyen esetek a kivételt kell, hogy jelentsék. A törvények csak akkor működhetnek hatékonyan, ha azokat általában véve megértik, és betartják az emberek. Éppen ezért a törvények igazságosak, illetve méltányosak kell, hogy legyenek.

Az iskolai és a politikai közösség közötti eltérések:

- A törvényalkotás és -alkalmazás a hatalom gyakorlásának eszköze. A hatalomnak ellenőrzés alá kell esnie. A törvényeknek ezért az emberi jogok alapelveihez kell kötődniük, s emellett a törvényhozó és végrehajtó hatalom megosztására és ellenőrzésére is szükség van egy demokratikus társadalomban.
- Az iskolai közösségen belül ettől eltérő módon az iskolai szabályok meghatározásának és érvényesítésének felelőssége az iskolaigazgató és a tantestület kezében van. E szabályoknak azonban (a társadalomban működő törvényekhez hasonlóan) szabadon megvitathatóknak kell lenniük a gyermekjogok fényében, a diákoknak pedig meg kell érteniük, és el kell ismerniük az iskolai szabályok szükségességét.

Gondolkodásra készítő kulcskérdések a gyermekjogi órákon		
A gyermekjogokról	A gyermekjogok iskolai gyakorlása során	A gyermekjogok alkalmazásáért
<i>Tanár</i>		
Mit tudnak a gyermekek most a gyermekjogokról?	Milyen módon tartjuk be a gyermekjogok alapelveit az osztályteremben és az iskolai közösségben?	Az iskolán kívüli cselekvés elsajátítása: Mit tanultak a diákok jövőbeli életük vonatkozásában?

A gyermekjogok az állami jogrendszer részét képezik, és ily módon mindenkire nézve kötelező érvényűek. Ennek ellenére sehol a világon nem valósították meg azokat teljes mértékben.	A diákok megtanulják, hogyan nézzenek szembe a hatalom egyenlőtlen megoszlásának tapasztalásával. Hasznát veszik a jogaiknak, de rájönnek, hogy csak korlátozottan valósíthatják meg elképzeléseiket.	A diákok számára fontos az ilyen irányú tapasztalatszerzés, mivel ez segíti őket abban, hogy később – a civil társadalom felnőtt polgárai-ként – megbirkózzanak a tárgyalásos megoldások nehézségeivel, illetve a politikai jellegű vereségekkel.
<i>Tanulók</i>		
Mit tanultam meg a gyermekjogokról?	Miként tapasztaltam meg a gyermekjogokat a tanórán?	Mit tudok tenni most, mire vagyok képes?
Tudom, hogy a jogok és a kötelességek egyaránt alapvető fontosságúak az együttéléshez. Annak is tudatában vagyok, hogy a gyermekjogok e rendszer részét képezik.	Most már tudom, hogyan kell végigvinni a jogok és kötelességek megtárgyalásának nehéz folyamatát. Megtanultam, hogyan birkózzak meg a csalódás és a vereség érzésével.	Ismereteimet felhasználva vitatom meg másokkal a jogok és kötelességek kérdéseit. Tudok tárgyalni és vitatkozni a hatóságok képviselőivel; egyaránt képes vagyok érvelni, illetve meghallgatni őket.

Didaktikai megközelítés

A tanórák táguló koncentrikus körök mintáját mutatják. Az 1. óra egy konkrét eseten keresztül vizsgálja meg valamely iskolai szabály érvényre juttatását, annak megsértését követően. A 2. óra azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mi az iskolai szabályok szerepe, és azt a választ kínálja, hogy az iskola a gyermek bizonyos jogait szolgálja, az iskolai szabályok pedig az intézmény megfelelő működésének fontos eszközeit jelentik. A 3. óra túllép az iskolai tapasztalatok látókörén, és az élet más területein vizsgálja meg a szabályokat. Végül a 4. tanóra összeköti a szabályokat a törvényekkel, és fölteszi a kérdést, hogy kinek álljon hatalmában előírni azon törvényeket, melyeket mindannyian kötelesek vagyunk betartani.

Előkészítés

Körülbelül egy héttel az első órát megelőzően a tanár a következő feladatot adja a diákoknak: információkat kell gyűjteniük valamely, a közelmúltban történt esetről, amelyben valaki megsértette az iskolai szabályokat, s egy diákot elmarasztaltak vagy megbüntettek. A diákoknak jegyzeteket kell készíteniük, egy rövid, egységes (standardizált) kérdéssort követve. Diákok iskolai megbüntetésére – szerencsére – általában igen ritkán kerül sor, úgyhogy a diákoknak meg kell tudniuk egyezni abban, hogy mely esetet állítják majd vizsgálódásuk középpontjába.

Eszközök/kellékek

Egységes (standardizált) adatlap

Kulcskérdések

1. Mi történt?
2. Ki érintett az esetben?
3. Ha volt szankció, milyen büntetést szabtak ki?

1. óra: Egy bajban lévő diák (esettanulmány)

Ültetés: a diákok a csoportmunka alatt megszokott módon elrendezett asztaloknál ülnek.

Bevezetés a feladathoz

Néhány diák beszámol a szóban forgó esettel kapcsolatban rendelkezésre álló információkról az osztályszintű (plenáris) szakasz során.

Ezután az osztálynak azonosítania kell a kérdéses eset mélyén meghúzódó problémát, mely szükségessé tette az iskolai szabályokhoz való visszatérést, illetve azok érvényre juttatását. A tanár megkéri a diákokat, hogy álljanak elő saját véleményükkel vagy megjegyzéseikkel. Legalább 5–10 tanuló lehetőséget kell kapjon a megszólalásra. Az adott esettől függően a vélemények/nézetek lehetnek ellentmondásosak, vagy akár meg is egyezhetnek (például „Nagyon helyes volt már tenni valamit”, illetve „Úgy gondolom, hogy ez a büntetés nem egészen jogos/túlságosan kemény”).

A tanár vagy megkér egy diákot, hogy foglalja össze ezeket a kommentárokat, vagy ő maga teszi azt. Tegyük föl, csupán a szemléltetés kedvéért, hogy az eset alanya egy olyan diák, aki reggelként gyakran érkezett késve az iskolába, és – miután a tanárok több alkalommal is (hiába) beszéltek vele – most büntetésül iskolai bezárást kapott.

A diákok megjegyzései számos különböző aspektust érinthetnek: egy iskola csak akkor működhet megfelelően, ha valamennyi tanár és diák betartja az órarendet; a diák viselkedése nem csupán a többi diák érdekeit sérti, de saját maga számára is káros; személyes okai (is) lehetnek a diák ilyen magatartásának, és a tanulónak nem büntetésre, hanem segítségre van szüksége.

A tanár ebben a kontextusban vezeti be a következő, csoportmunkára szánt feladatot: az eset felszínét megkaparva meglehetősen összetett problémák tűnnek elő, melyeket részletesebben meg kell vizsgálni a történetek teljes megértéséhez. A pedagógus minden diák számára kioszt egy munkalapot, amely a tanulók által előzőleg már megválaszolt kérdéseket tartalmazza, s ezek mellett néhány újat is, melyek az eset mélyén meghúzódó problémára és az (alkalmazott) iskolai szabály funkciójára vonatkoznak.

A csoporttagoknak meg kell osztaniuk egymással az esetről való információikat, föl kell jegyezniük azokat a munkalapra, valamint meg kell vitatniuk különösképpen a 4. és a 7. kér-

dést, mivel azok az eset lényegéhez vezetnek. Az óra hátralévő részét ezen feladatnak szentelik. A csoportok szóvivőinek kell beszámolniuk a két kérdésre született válaszokról. A prezentációkra a második óra elején kerül majd sor.

Esettanulmány: egy bajban lévő diák az iskolánkban
1. Mi történt?
2. Ki vette észre vagy jelentette az esetet?
3. Ki érintett az esetben?
4. Mi a probléma? (Miért volt szükség az iskolában folyó munka és az iskolai élet védelmére?)
5. Mely iskolai szabály(ok) érvényes(ek) ebben az esetben?
6. Ha volt szankció, milyen büntetésszabtak ki?
7. Milyen hatással van a büntetés az elkövetőre/vétkesre, illetve a többi diákra?
8. ....

A munkalap tartalma természetesen – szükség szerint – módosítható vagy bővíthető az osztályszintű megbeszélés szakaszában.

2. óra: Miért vannak az iskolának szabályai?

*Az esettanulmány kiterjesztése: Mi volt a szóban forgó probléma?
(Osztályszintű párbeszéd és előadás)*

Az óra a csoportok beszámolóival kezdődik, melyeket két fordulóban tartanak meg, először a 4. kérdés (Mi az eset alapjául szolgáló probléma?), majd a 7. kérdés (Milyen hatással van a büntetés az elkövetőre/vétkesre, illetve a többi diákra?) témájában.

A diákok oda kell, hogy figyeljenek. Feladatuk lesz annak eldöntése, hogy a csoportok mely pontokon értenek egyet, s melyeket illetően vannak más véleményen. A prezentációkat követő plenáris szakaszban néhány – az óra eddigi részében csupán hallgató-odafigyelő – diák előáll az elhangzottak általa való értelmezésével. A tanár szükség esetén kijavítja a diákokat, vagy további aspektusokkal kapcsolatos tájékoztatást ad.

Nem csupán a példában szereplő, későn jövő diák esetében, hanem általában véve, a diákok megállapításai valahogy így hangzanak majd: mindannyian élvezünk olyan alapvető emberi és (állam)polgári jogokat, amelyeket az iskolában is tiszteletben kell tartani. Ahhoz, hogy az iskola hatékonyan tudja szolgálni e jogokat, bizonyos feltételek betartása szükséges. A tanár vagy egy diák a következőképpen is összegezheti ezt a gondolatot: az iskola olyan hely, ahol sok ember, fiatal és idősebb találkozik, illetve dolgozik együtt. Ezt meg kell szervezni, amihez szabályokra van szükség, beleértve azt, hogy a tanóráknak pontosan, időben kell elkezdeniük és befejeződniük úgy, hogy mindenki, a tanárt is beleszámítva, jelen van a tanteremben.

Ezen túlmenően, az iskola a gyermekek és kamaszok fontos jogait szolgálja, így, mindenekelőtt, az oktatáshoz való jogot.

A tanárnak nem kell előadnia ezt a diákok számára, hiszen minden diák tudja, hogy ilyen módon működik az iskola. Lehet, hogy nincsenek tisztában az oktatáshoz való jog pontos jelentésével, de világos elképzelésük van arról, hogy miért vannak iskolában, és hogy miképpen kell egy jó iskolának működni.

Hol van lefektetve ez a jog? A diákok hivatkozni fognak a gyermekjogi egyezményre; ha nem tudnak róla, a tanár elmondja nekik.

A tanár ezután rövid előadást tart az iskolai élet szempontjából fontos gyermekjogokról.

Az előadás megértését flipchart (táblaszöveg) segíti; ez annak a munkalapnak a felnagyított másolata, melyet a diákok a következő feladat során használnak majd. A tanár által hivatkozott gyermekjogok listáját magában foglaló flipchart, illetve (a diákok számára kiosztandó) munkalap az alábbi formátumot követik:

Miért vannak az iskolának szabályai?	
A gyermekek és kamaszok jogai (1989-es egyezmény)	Iskolánkban mely szabályok szolgálják ezeket a jogokat?
13. cikk: Az önkifejezés szabadsága	
14. cikk: Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság	
24. cikk: Az egészség védelme	
28. cikk: Az oktatáshoz való jog, ideértve a felsőoktatás iskolába mindenki számára való elérhetőségét, valamint az iskolába járás rendszerességét biztosító intézkedéseket	
31. cikk: A gyermek pihenéshez és szabadidőhöz való joga	
33. cikk: A kábítószerekkel szembeni védelem	
37. cikk: A kegyetlen bánásmóddal szembeni védelem	

Iskolánk szabályainak gyermekjogi szemüvegen keresztül történő elolvasása:

Miért állították fel ezeket a szabályokat?

Most az osztály – túllépve az esettanulmány kontextusán – általánosabb szempontból vizsgálja meg az iskolai szabályokat.

A tanár felírja a táblára az óra fő gondolatát: „Miért vannak az iskolának szabályai?” Ezután elmagyarázza az osztálynak a feladatot:

- A diákok négyfős csoportokba rendeződnek. Ez a feladat körülbelül 10-15 percet vesz igénybe.
- A tanár minden diáknak kiosztja az iskolai szabályok szövegének egy példányát.
- Minden csoport kap egy flipchart ívet és egy markertollat.

A tanár a következő feladatot adja a csoportoknak:

1. Először mindenki dolgozzon önállóan. Olvassátok el az iskolai szabályokat. Próbáljátok meg összekapcsolni azokat, ahol csak lehetséges, valamely gyermekjoggal.
2. Ezután dolgozzatok csoportmunka keretében. Osszátok meg egymással a gondolataitokat, elképzeléseiteket, és próbáljátok meg közös álláspontra jutni abban, hogy mely iskolai szabályok mely gyermekjogokat szolgálnak. Írjátok le az eredményeket a munkalapokra (s ezután, összesítve, a flipchart ívre is).
3. Ha úgy tűnik, hogy valamely iskolai szabály egyik gyermekjogra sem terjed ki vagy vonatkozik, akkor még egyszer, figyelmesen olvassátok át az iskolai szabályokat, illetve a szóban forgó jogokat.
4. Jelöljétek ki két, a csoport álláspontját bemutató szóvivőt.

Amíg a csoportok dolgoznak, a tanár figyelemmel kíséri a munkát, de nem szabad megjegyzést fűznie ahhoz vagy kijavítania az esetleges hibákat.

A diákok az egész osztály előtt bemutatják munkájuk eredményét. A tanárnak ragaszkodnia kell az ésszerű, helytálló érveléshez, mind a prezentációk, mind pedig az azok nyomán fölmerülő bármilyen vita során.

A tanóra utolsó öt percében a tanár fölhívja az osztály figyelmét az óra témájára, a táblán látható kérdésre: **Miért vannak az iskolának szabályai?**

A diákoktól mostanra elvárható, hogy a kérdés megválaszolásával összefoglalják az óra munkájának eredményét: az iskola valamennyi gyermek és kamasz oktatáshoz való jogát szolgálja. Az iskolai szabályok szerepe abban áll, hogy biztosítsák az intézmény zökkenőmentes működését és céljának hatékony módon való betöltését.

Nagyon valószínű, hogy néhány diák a tanóra során már korábban is ezt a választ várta/jelmezte, s a tanárnak most rá is kell mutatnia erre a táblán (az „első gondolatok” között).

Ha a rendelkezésre álló idő engedi, a tanár felírhatja az összegzést a táblára. Ahhoz azonban ragaszkodnia kell, hogy a diákok lejegyezzék a füzetükbe mind az óra témáját jelentő kérdést, mind pedig az arra közösen adott választ.

Az óra végén a tábla, vélhető módon, a következő képet mutatja:

Első gondolatok	Miért vannak az iskolának szabályai?
Semmi nem működne szabályok nélkül. Mindannyian akkor jönnénk és mennénk, amikor akarnánk. Meg kell mondják nekünk, hogy mit csináljunk.	Valamennyi gyermeknek és fiatalnak joga van az oktatáshoz. Iskolai szabályokra azért van szükség, hogy biztosítsák az iskolánk megfelelő működését, s ily módon a diákok a lehető legjobb oktatásban részesüljenek.

A tanár az alábbi házi feladatot adja a diákoknak; a feladat az óra során használt munkalap hátoldalán található, fénymásolt formában:

Milyen szabályokat kell betartanunk a nap folyamán?

Válaszd ki a hét egy napját. Írjál róla naplót, beszámolva a nap során követendő/betartandó szabályokról.

Azokat a szabályokat vizsgáld, amelyek megmondják, hogyan viselkedj, és mit tegyél, például:

- amikor otthon vagy a családdal;
- amikor találkozol a barátaiddal;
- amikor vásárolsz valamit egy boltban;
- amikor mész valahova a városban.

Más-más helyzetben eltérő szabályok érvényesek vagy fontosak.

Döntsd el, hogy mely szabályok vannak lefektetve hivatalos/formális szabályokként, és melyek léteznek íratlan, informális szabályokként. Az iskolai szabályok például az előbbi csoportba tartoznak. Azok pedig, amelyek megmondják nekünk, hogyan viselkedjünk az étkezőasztalnál vagy a családuknk, illetve a barátaink körében, a nem hivatalos, azaz az informális szabályok közé tartoznak.

Időpont	Szabály	Formális/informális
...		
07.00		
08.00		
09.00		
10.00		
11.00		
12.00		
13.00		
14.00		
15.00		
16.00		
17.00		
18.00		
19.00		
20.00		
21.00		
22.00		
...		

3. óra: Ki alkotja a szabályokat az életben?

Cél

Ez az óra jó lehetőséget kínál arra, hogy a diákokat szakértőkként szólítsa meg, személyes tapasztalataikat segítségül hívva, melyek ezúttal új perspektívába kerülnek. A tanórában rejlő, említett potenciál nem látható vagy fogalmazható meg előre óravázlat formájában, úgyhogy inkább részletesen leírjuk az óra lehetséges – sőt, talán valószínű – lefolyását/menetét.

A tanár megkéri a diákokat, hogy olvassanak föl (a szabályokra írt) példákat a házi feladataikból. Mindenki mond egy-két példát. A tanárnak figyelnie kell arra, hogy a diákok példái kiterjedjenek mind a formális, mind pedig az informális szabályok körére.

Miután mindenki lehetőséget kapott a megszólalásra, a tanár kiválaszt két – a diákok által említett – példát, és egy egyszerű, rácsos táblázatba foglalva felírja azokat a táblára, miközben elmagyarázza az osztálynak a következő lépést; a szemléltetés kedvéért itt két, valószínűen előforduló példát közlünk, a tanár azonban, természetesen, használhat más példákat is, ha azok jobban vagy könnyebben lehetővé teszik a diákok számára a szakértői szerep fölvételét.

A szabály típusa	Tartalom	Ki alkotja meg?	Ki érvényesíti?
Formális szabály (például egy törvény)	Nem szabad átkelni az úttesten, ha piros a lámpa.		
Informális szabály	Nem szabad böfögni az asztalnál.		

A tanár azt kéri a diákoktól, hogy vegyék igénybe, illetve alkalmazzák ismereteiket. A közlekedési szabály – mely valójában egy törvény – meglehetősen egyszerű feladatot jelent majd (a közlekedési minisztérium [törvénytervezet] és a parlament [jogsabály] alkotja meg; a rendőrség, illetve – szükség esetén – a bíróságok érvényesítik [például bírságok útján]). A tanárnak lehetőséget kell adnia a diákok számára, hogy a téma avatott ismerőiként, szakértőként szerepeljenek, más szóval el kell érnie, hogy minél több diák vegyen részt az osztályszintű (plenáris) dialógusban.

Az előzőkkel ellentétben, a diákok meglepően nehéznek találják majd azon kérdés megválaszolását, hogy ki alkotta meg az adott íratlan szabályt. Az általunk vett példa (asztali illem-szabályok) tekintetében esetleg azt mondják, hogy az a hagyományok része, valami, amihez a szülei és más felnőttek ragaszkodnak. Talán néhány diák akár egész jól megtenne e szabály nélkül! A diákok valószínűleg meg fogják állapítani, hogy a szabály megsértése esetén nyilvánvaló szankciók várnak rájuk, különösképpen akkor, ha a szülei vagy egy tanár is jelen van. Megszidhatják, vagy akár az asztaltól is elküldhetik őket. És van egy finomabb, árnyaltabb büntetés, az, hogy rossz benyomást keltenek. Ha ebből a szemszögből nézzük, mindannyian kivesszük a részünket az íratlan szabályok betartásában.

Lehetséges azonban, hogy az órai dialógus nem jut el erre a pontra. A diákok esetleg éppen csak elkezdenek tündögni az informális szabályok kitalálói és érvényesítői érintő kérdésekről.

Bárhogy is legyen, a tanulók minden esetben saját maguk nevében – egyéni tapasztalataik alapján – megszólaló szakértők, akik a mindennapi életüket irányító szabályok példáinak összegyűjtésével készültek fel erre a szerepre.

A pedagógus kérésére a diákok 4-5 fős csoportokat alkotnak. Feladatuk az, hogy megosszák egymással a munkalapjaikon szereplő szabályok közül az informális körbe tartozó példákat, illetve hogy kitalálják, ők maguk milyen befolyást gyakorolhatnak az ilyen szabályok érvényesítésére.

Tízpercnyi munka után a csoportok az osztály egésze elé tárják, hogy mire jutottak.

A diákok várhatóan az alábbiakhoz hasonló eredményről számolnak be: befolyásuk azon szabályok esetében a legerősebb, amelyek a hasonló korú csoportokra (kortárs csoportokra) vonatkoznak, és gyengébb az idősebbekkel, így a szülőkkel vagy tanárokkal való interakciók terén. Azt is megállapítják majd, hogy az informális szabályok megkérdőjelezhetők, ami azt jelenti, hogy valamely szabály megkérdőjelezésén vagy elutasításán keresztül eljuthatnak egy új – nekik jobban tetsző – szabályhoz.

Az órát lezáró vita során a diákok ráébredhetnek arra, hogy az informális szabályok tárgyalásos úton történő alakítása a társadalmi részvétel egy formája, illetve hogy valamely szabály előírása vagy érvényesítése hatalmi helyzetbe hoz bennünket.

4. óra: Kinek szabadjon törvényeket alkotnia? (A törvények létrehozásának szabályai)

A tanár azzal kezdi az órát, hogy emlékezteti az osztályt az előző tanórán tett megállapításaira. A diákok az informális szabályokat tanulmányozták, és – minden bizonnyal – fölfeledeztek néhány problémát azok felállítása és betartatása terén. Az elmúlt órára készített házi feladatuk részeként azonban a formális szabályokra is kerestek, illetve írtak példákat. A tanegység ezen utolsó órája keretében most közelebbről megvizsgálják, hogyan kellene törvényeket alkotni.

A tanár egy példával szolgál, melyet markertollal írt fel egy nagyméretű papírlapra vagy kartonra úgy, hogy az az egész osztály számára látható legyen.

Az áprilisban született férfiaknak nem kell adót fizetniük.

A diákok szabadon elmondhatják véleményüket, megjegyzéseiket, a pedagógus pedig – szükség esetén – néhány nyitott kérdés megfogalmazásával segíthet szóra bírni őket. Az elhangzó gondolatok valószínűleg olyan, lényegi szempontokra irányulnak, mint az alábbiak:

- Ez a törvény igazságtalan, minthogy megsérti az egyenlő elbírálás elvét.
- Még az áprilisban született nőket is hátrányos megkülönböztetésben részesíti.
- Nyilvánvalóan az emberek egy szűk csoportjának – nevezetesen, az áprilisban született férfiaknak – az érdekeit szolgálja. Ha módjukban állna, lehet, hogy bevezetnének egy ilyen törvényt.

- A törvények valamennyiünk javát kell, hogy szolgálják. Éppen ezért meg kell akadályozni az ilyen törvények létrejöttét.
- A méltánytalan törvények elhintik a konfliktus magvát a közösségben, és akár tönkre is tehetik azt.

A pedagógus megkéri a diákokat, hogy alkossanak 4-5 fős csoportokat, és a következő feladatot adja: a diákoknak meg kell vitatniuk, hogy milyen szabályokra és elvekre van szükség az igazságtalan törvényhozással/jogszabályokkal szembeni védelem biztosításához. Nem több mint három kulcsfontosságú elembe kell megállapodniuk, melyeket az ezt követő csoportprezentációk során képviselniük kell.

Tíz perc elteltével a diákok az egész osztály előtt bemutatják elképzeléseiket, melyek, természetesen, csoportonként különbözőek lehetnek, vagy akár meg is egyezhetnek egymással.

Noha a diákok tisztában vannak azzal, hogy a gondolataik nem képezik részét a valóságos politikai életnek, érdekelni fogja őket annak megismerése, hogy miképpen születnek a törvények a saját országukban. Kérdésükre válaszul a tanár rövid előadás keretében vázolja a helyzetet. Az információ a szóban forgó ország függvényében eltérő lesz. A szemléltetés kedvéért, a tájékoztatás lényege – elképzelhető módon – a következőképpen hangzik majd:

Az alkotmány magában foglalja az emberi jogokat, beleértve az egyenlőség és a személyes szabadság alapelveit. Emellett tartalmaz egy olyan részt, mely meghatározza, hogy ki alkothat törvényeket: az a képviselőtestület, mely többségi szavazással fogadja el a jogszabályokat. Ezeket a képviselőket választásokon jelölik, s így módon az állampolgárok ellenőrzése alá tartoznak. (Amennyiben az állampolgárok jogosultak közvetlen szavazással dönteni a törvényekről, ezt – természetesen – szintén hozzá kell tenni.)

Továbbgondolás és kiterjesztés

Ha van rá időkeret, és a diákok érdeklődést mutatnak, megvizsgálhatják egy iskolai szabály működését, például azt, hogy miképpen érvényesítik, vagy hogy a gyermekek és kamaszok jogait szolgálja-e, s ha igen, milyen módon. Az osztály készíthet egy prezentációt az iskolai gazdától vagy a pedagógiai szaktanácsadóval való megvitatás céljából. A projekt eme kiterjesztése alkalmat nyújt a diákoknak az iskolai életben való részvételre, valamint annak megtapasztalására, hogy miképpen használhatják fel ismereteiket egy valódi élethelyzetben.

II. rész

Háttér-információk, dokumentumok és oktatási anyagok

„De ez azt jelenti, jogom van ahhoz, hogy most szünetet tartsak, nem?” Gyermekjogok az osztályteremben

Példa: a gyermekek csoportokba rendeződve ülnek. Az iskolapadok szolgálnak a csoportok munkaasztalaiként, s azokon kis borítékok (bennük pedig kártyák) vannak kirakva. Az egyik asztalnál ülnek a nyuszi, egy másiknál a medvék, a harmadiknál pedig a tigrisek. Az egyik nyuszi – izgatottsággal telve – kinyitja az asztalán lévő borítékot. A tanár megkéri a 8 éves tanulót, hogy olvassa föl hangosan a kártyán található szöveget.

A nyuszi olvassa: „A gyermekeknek joguk van a lehető legjobb egészségi állapothoz és orvosi ellátáshoz”, és azután újra leül. „Van ott egy szám is,” mondja a tanár. „Most ugyan nem számtanórán vagyunk, de fontos a szám!” A nyuszi engedelmesen ismét a hátsó lábaira áll, és olvassa: „24. cikk.” A tanár elégedett. A nyuszi kijöhet a táblához, az osztály elé. A 24. cikk egy léggömb alakú színes papíron látható. Most fölerősítik azt a táblára.

A táblán sok-sok léggömb számára van hely. Azok együtt tartanak majd meg egy nagyobb léggömböt, melyen a „Gyermekjogok” felirat olvasható. A tanár ugyanolyan boldog, mint az első léggömböt rögzítő tanuló. „Ez a jog mindannyiótokat megillet”, mondja a gyermekeknek. Azután folytatja: „Az asztalokon lévő borítékokban még szépszámu ilyen jogot találtok. Minden egyes jogot egy léggömb jelképez.” A gyerekek megértik a feladatot. Hirtelen sok kéz emelkedik a levegőbe. Mindannyian alig várják már, hogy kinyissanak egy borítékot, felolvassák a szöveget, előreszaladjanak, fölerősítsék a léggömböt a táblára, és végül megdicsérik őket.

Ez így megy tovább az elkövetkező 45 percben. Most egy medve a soros, pontosabban, egy fiatal medvelány. Ő a 30. cikket húzta, és már olvassa is: „A valamely kisebbséghez tartozó gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy saját kulturális életüket éljék, saját vallásukat gyakorolják, illetve saját nyelvüket használják.” És a szomszéd asztaltól egy tigris hozzáteszi: „A gyermekeknek joguk van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a játékhoz, valamint a kulturális és művészeti életben való részvételhez. 31. cikk.”

A harmadik osztályos tanulók vidáman, lelkesen és aktívan vesznek részt az órán. Rengeteg mozgás és nyüzsgés jellemzi a tevékenységüket, és mindenki szerepelni akar.

Ez vajon a jó – azaz, érvényes és sikeres – tanítás példája? Jó gyermekjogi tanóra?

Egyáltalán: hogyan vagy mikor tanítjuk jól/megfelelően a gyermekjogokat?

Ezen kérdések megválaszolása során kellő óvatossággal kell eljárunk. A jó tanítás különféle megközelítései és ismérvei túlságosan is eltérőek ahhoz, hogy végső választ lehessen adni. Mégis, föl kell tennünk a kérdést: Hogyan kellene tanítani a gyermekjogi egyezmény cikkeit?

Kézenfekvőnek tűnik a válasz, miszerint nem tehető különbség az általában véve jó tanítás és konkrétan a gyermekjogok tanítása között. Az eltérés egészen egyszerűen a következő: néhány esetben elképzelhető, hogy a pedagógus boldogulhat a hagyományos, tanárközpontú oktatás elveinek alkalmazásával, csupán azért, mert a diákok ehhez vannak szokva, ilyen módon szocializálódtak. Ha azonban olyan témával foglalkozunk, mint a gyermekjogok, annak kikerülhetetlen következményeként a tanításnak valami köze kell legyen – más szóval, szervesen kell kapcsolódnia – a diákok szükségleteihez, illetve valódi tapasztalataihoz és kérdé-

seihez. Gondoljunk csak a gyermekjogi egyezmény 12. cikkére. Hogyan tudom megértetni a gyerekekkel, hogy joguk van „véleményük szabad kinyilvánítására”, és hogy „valamennyi, őket érintő kérdésben, a gyermekek véleményét kellően tekintetbe kell venni”? És mi érinti közelebbről a gyerekeket és kamaszokat, mint a saját oktatásuk és iskolájuk?

Interaktív tanítás

A gyermekjogokkal olyan módon kell foglalkozni, hogy azok többet jelentsenek – a diákok számára – egy darab nyomtatott papírnál, illetve kívülről megtanulandó mondatoknál, mint egy matematikai képlet vagy az igeidők használatáról szóló nyelvtani szabályok esetében. Nem mintha ezek a témák feltétlenül szigorú, hagyományos oktatási módszereket igényelnének, azonban – legvégső fokon – a gyermekjogok esetében mindenképpen az interaktív tanításhoz kell fordulnunk. A tanítási módszer legalább az üzenet/tartalom felét magában hordja. Be kell vallanunk ugyanakkor, hogy ez a gondolat egyáltalán nem új keletű. Tantárgyunk területén három lépést kell tennünk a jó (vagy jobb) tanítás irányában. Ezeket a tanulási folyamatok három kategóriájának is nevezhetjük.

A diákoknak meg kell tanulniuk:

- a gyermek jogainak tartalmát/jelentését (ismeretek);
- a gyermekjogok cselekvő módon való végrehajtását (kézségek); és
- a személyes értékek és attitűdök kialakítását (attitűdök).

A tanítás és tanulás világában az ismeretek, attitűdök és készségek hármass csillaga tanárok sok-sok generációjának nyújtott útmutatást. Jól ismert fogalmak ezek, melyeket mégis ismétlődően figyelmen kívül hagynak. A tanítás gyakran ezen kategóriák csupán egyikére korlátozódik, a tartalmas/értékes tanulás és nevelés egész területeitől megfosztva a gyermekeket.

Ismeretek

Természetesen ésszerű és logikus a gondolat, hogy a gyerekek ismerjék a gyermek jogait. De nem feltétlenül diktálási feladat keretében kell azokat tálni, melyet a tanulók éppúgy nem szeretnek, mint bármely más, unalmas részt a füzetükben. A gyermekjogokat, ehelyett, föl kell fedezni és meg kell vizsgálni. A gyerekeknek azonosítaniuk kell a kulcskérdéseket, információkat kell azokról gyűjteniük, melyeket azután elemezniük kell. Ily módon aktív munkát kell végezniük a megszerzett információkkal, tehát föl kell dolgozniuk, sőt, meg kell kérdőjelezniük azokat; hogy ezt megtehessek, a diákoknak meg kell vitatniuk élményeiket/tapasztalataikat és össze kell kapcsolniuk azokat a háttér-információkkal, illetve különféle kategóriákkal, valamint meg kell érteniük a szabályok, fogalmak és elvek lényegét. Röviden, nincs tudás a tanultak megértése nélkül, és nincs megértés a kognitív struktúrák aktív felépítése nélkül. Ez nem csupán a gyermekjogokra, de a tanulás bármely más területére vagy témájára is érvényes.

Készségek

A diákok alkalmat kell kapjanak tudásuk és az általuk megértett dolgok aktív módon történő alkalmazására – más szóval, a tanításnak projektelemeket kell tartalmaznia. Másképpen az

egész gyakorlat rendkívül mesterkéltséggel és a valódi élettől nyilvánvalóan távoli marad. A gyermekjogok igazi és gyakran igen súlyos kérdéseket érintenek, arra ösztönözve a diákokat, hogy a maguk módján ők is részt vegyenek az igazságosságért és a társadalmi változásokért folytatott világméretű erőfeszítésekben. Az ez irányba tett első lépések a lakóhelyükön, illetve a közvetlen tanulási környezetükben kell, hogy történjenek. Hogyan tervezzük meg és díszítjük az iskolaudvart, miképpen kövessük nyomon a gyerekek iskolába vezető útját, a drog-megelőzés, az órai megbeszélések alatti magatartás, az osztályra érvényes szabályok kialakítása, szabadidős tevékenységek és így tovább. Végtelenül sokféle témát lehet felsorolni valamennyi évfolyam és az összes tantárgy tekintetében. Alapvető fontosságú, hogy az e körben végzett bármilyen közös munkának szándékolt és kifejezett módon a gyermekjogi egyezmény elveihez kell kapcsolódnia. Sok tanár dolgozik hasonlóképpen, ugyanezen elvek mentén, meglehetősen gyakran azonban anélkül, hogy tudatában lennének annak, amit csinálnak.

Attitűdök

Valamit megtanulni és alkalmazni csupán a munka felének elvégzését jelenti. Az a diák, aki nem tisztázza (magában) az adott kérdésekről való egyéni véleményét, vagy aki nem kapott lehetőséget a témával kapcsolatos személyes attitűdjeinek kifejezésére, és esetleg azok aktív módon történő megváltoztatására, úgy fogja kipipálni a gyermekjogokat, mint egy újabb olyan – a valóságtól távol eső – iskolai tantárgyat, amelyet a füzetek becsukását és a bizonyítványok kiosztását követően azonnal el lehet felejteni.

A szerepjátékok közegében ki kell próbálni a különböző vélemények helytállóságát, s emellett a diákok gyakorolhatják álláspontjuk érvekkel történő megvédését. Helyet kell adni ugyanakkor az egyet nem értés, sőt, a gyűlölet megnyilvánulásainak is. A tanárnak nem szabad meghatároznia, hogy milyenek legyenek a megfelelő vélemények és attitűdök.

Haladjunk kis lépésekkel, de tegyük meg azokat!

Végül térjünk vissza a kiindulópontunkhoz, a léggömböket középpontba állító harmadik osztályos órához. Minősíthetjük a példát a fentebb körvonalazott komplex, többdimenziós oktatási szemlélet rendszere alapján, mely fölfogás különbséget tesz az ismeretek, a végrehajtásra irányuló készségek, valamint az attitűdök kialakítása és a vélemények kifejezése között. Rámutathatunk, hogy ezen követelmények viszonylatában sok elem hiányzott a tanórából. Nem szabad azonban mechanikus módon alkalmaznunk e kritériumokat. Először is, nem tudjuk, mi történt az előző órákon, mint ahogy azt sem, mi lesz a következő tanórak anyaga. A legfontosabb pedig mégiscsak az, hogy a gyerekek mindannyian aktívan és élvezettel vettek részt a derűs és vidám hangulatú órán egy a téma iránt elkötelezett pedagógus vezetésével. Számukra a gyermekjogok képzete a jövőben színes léggömbökkel, dicsérettel és nevetéssel fog összekapcsolódni, még akkor is, ha esetleg (még) nem értettek meg mindent.

Még egy gondolat. A tanórát Goradzeban tartották meg, 1998 őszén. Goradze egy bosznia-hercegovinai város, mely a háború idején – elszigetelve és csaknem elfeledve – teljesen el volt vágva a külvilágtól. Maga a tény, hogy olyan témákkal foglalkoznak az iskolában, mint a valósi meggyőződés szabadsága vagy a kisebbségek védelme, izgalmas élmény, s egyben nem

könnyű feladat a diákok és tanárok számára sem. Nézzünk meg még egy részletet ebből az órából. Röviddel a tanóra végét jelző csengőszó előtt a tanár megkérdezte a harmadikos tanulóktól, hogy mit tanultak. Egy szellemes nyuszilány föltette a kezét, és – az egész osztály nevetése közepette – megjegyezte: „Most már tudom, hogy van ez a 31. cikk, amely azt mondja, hogy jogom van a pihenéshez és a szabadidőhöz. Ez azt jelenti, jogom van ahhoz, hogy most szünetet tartsak, nem?”

A gyermekjogok tanítása: a tanítási módszerek megválasztását segítő kulcskérdések

A jelen kézikönyvben kísérletet tettünk a gyermekjogok tanítását szolgáló kis projektek olyan módon történő leírására, hogy az azok alapját alkotó megközelítés – benne a feladatalapú tanulás, problémamegoldásra összpontosítás, interaktív és tanulóközpontú tanulás, az iskola mint az emberi és gyermekjogok elvei irányította modell – (a tanár által) átvihető legyen más feladatokra és témákra is. Ezen oktatási szemléletben a tanítási módszerek az üzenet vagy mondanivaló jelentős részét is hordozzák, éppen ezért nagyon fontos a megfelelő – azaz a tartalmi elemeket és a tanulást egyaránt támogató/erősítő – módszerek kiválasztása. Ennek kompetenciája azon keresztül mutatkozik meg az olvasó számára, hogy miképpen sikerült megoldani néhány – éppen a módszerek megválasztására vonatkozó – kulcskérdést könyvünk projektmoduljainak kialakítása során. Ezek a kulcskérdések útmutatóul szolgálhatnak a további, hasonló projektek megtervezésekor.

Kulcskérdések	A jelen könyv tanegységeire való hivatkozások
Megfelelnek-e a témák és a módszerek a diákok ismereteinek, attitűdjeinek és elvárásainak?	Ezt a tanárnak kell eldöntenie, és azt is, hogy milyen útmutatásra vagy segítségre van szükségük a diákoknak.
A diákok összetétele (például fiú-lány arány, etnikai háttér, tanulási szükségletek) meghatározza az órai tanulási feltételeket. Figyelembe vette-e a tanár ezeket a sajátos körülményeket a módszerek kiválasztásakor?	Erre a kérdésre csak a tanár tud válaszolni. Elképzelhető, hogy egy adott osztály sajátos tanulási feltételei – bizonyos kérdések vagy szükségletek figyelembevételére érdekében – megkövetelik valamely tanegység módosítását.
Fölkeltik-e és fönntartják-e a módszerek a diákok tanulási hajlandóságát/érdeklődését?	A feladatalapú tanulás ezen tanegységekben jelen lévő általános szemlélete biztosítja a diákok aktív részvételét.
Elősegítik-e a módszerek a diákok egyéni kezdeményezőkészségét, lehetővé téve számukra saját tanulási folyamataik megszervezését?	Valamennyi tanegység projektként lett megtervezve. Ezáltal a diákok felelősséget kell, hogy vállaljanak saját munkájukért, beleértve az időbeosztást is. A kudarc kockázata hasonló, mint a valódi élethelyzetekben – empatikus módon megközelítve pedig fontos tanulási lehetőségeket kínál.

Kulcskérdések	A jelen könyv tanegységeire való hivatkozások
Lehetővé teszik-e a módszerek a diákok számára saját (tanulási) tapasztalataik és tevékenységeik átgondolását?	Valamennyi tanegység magában foglal egy összegző szakaszt is, ezek némelyike során a diákok feladatul kapják tanulási tapasztalataik átgondolását, illetve összefoglalását.
Támogatják-e a módszerek, hogy a diákok különböző perspektívákból tekintsék vagy vizsgálják a problémákat és az egyéb témákat?	1. osztály – Nekem van nevem. A gyerekek tudatára ébrednek, hogy miképpen látják egymást, és hogy minden ember páratlan, kivételes személyiség. 7. osztály – Poszter. Az egyes gyermekjogokat különböző nézőpontból elemzik a diákok.
Elősegítik-e a módszerek a kritikai gondolkodást és az órai vitát/megbeszélést?	Valamennyi tanegység részét képezi az órai megbeszélés, ahogy a kritikai gondolkodás fejlesztése is.
Tekintettel vannak-e a módszerek az „ésszel, szívvel és kézzel” történő tanulás hármasságára?	Műalkotás, kincsesdoboz, varázslóként való cselekvés
Lehetővé teszik-e a módszerek a diákok számára saját képességeik/kompetenciáik megtapasztalását?	Különböző helyzetekben vagy kontextusokban való tanulás (egyéni munka, együttműködőtanulás, plenáris szakaszok) A projektek látható eredményekhez vezetnek. A tanulással kapcsolatos elmélkedés elősegíti, hogy a diákok tudatára ébredjenek saját fejlődésüknek és eredményeiknek.
Lehetővé teszik-e a módszerek, hogy az eltérő típusú tanulók különféleképpen tanuljanak (konstruktivista tanulás)?	Az egyéni tanulási helyzetek, valamint a tevékenységek széles skálája lehetővé teszi a különböző típusú tanulók számára, hogy saját szükségleteiknek megfelelően dolgozzanak és fejlődjenek.
Nyújtanak-e fölkészítést a módszerek a diákok számára az alapkészségek fejlesztése terén (például információgyűjtés, prezentációkészítés, projekttervezés, csoportmunka)?	Az alapkészségek tanítása ideális módon valósul meg a projektmunka keretében, beleértve az információgyűjtést, prezentációkészítést, projekttervezést, illetve magát a csoportmunkát.

Néhány gyakori kérdés az ENSZ gyermekjogi egyezményével kapcsolatban

Mi ez a dokumentum?

Az ENSZ által megalkotott Egyezmény a gyermek jogairól egy a fiatalokra vonatkozó nemzetközi emberi jogi szerződés, amelyet 1989-ben fogadott el az ENSZ Közgyűlése. Az egyezmény 54 cikket tartalmaz, melyből 41 a fiatalok jogaival, 1 a dokumentumban foglaltak szélesebb nyilvánossággal való megismertetésével, míg további 12 az egyezmény ellenőrzése, ratifikálása és végrehajtása kérdéseivel foglalkozik. A gyermekjogi egyezményt több ország fogadta el, mint bármely más, nemzetközi emberi jogi szerződést; 1996 januárjáig 187 állam írta alá, vagy erősítette meg.

Tehát, mit jelent a gyermek fogalma az egyezmény szerint?

Amikor az ENSZ a „gyermek” szót említi, valamennyi 18 év alatti fiatalt értik e kifejezésen, kivéve azon eseteket, amelyekben az érintettek korábban elérik a nagykorúságot (azaz, amikor valakit már felnőttnek tekintenek). Az egyezmény 1. cikke tartalmazza ezt.

Hogyan működik az egyezmény?

Bár az egyezmény nem egy nemzeti szintű törvény, alapelveinek tükröződniük kell a dokumentumot aláíró és megerősítő államok nemzeti jogszabályaiban, politikáiban és programjaiban. A kormányoknak ezenkívül rendszeresen jelentéseket kell terjeszteniük az Egyesült Nemzetek elé, beszámolva az egyezmény végrehajtása terén elért előrehaladásukról. A jelentéstételi rendszer nyomást gyakorol a kormányokra a fiatalok jogainak tiszteletben tartását illetően.

Számít-e valamit egy ENSZ-egyezmény a mindennapi életünkben?

Az egyezmény megerősítésével a kormányok kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják a 18 év alatti fiataloknak az őket érintő döntésekben való részvételhez, az életben maradáshoz, valamint a káros hatásokkal szembeni védelemhez fűződő jogait. A 4. cikk kimondja, hogy – az egyezmény elfogadását követően – a kormányok meghoznak „minden szükséges intézkedést” az abban foglalt jogok érvényesülése érdekében. Ugyanezen cikkben az is szerepel, hogy amikor gazdasági, szociális és kulturális jogainkról van szó, a kormányok egyetértenek abban, hogy a rendelkezésükre álló erőforrások határai között a lehető legtöbbet teszik. Ha már tudjuk, miről szól és mit jelent az egyezmény, munkálkodhatunk annak szavatolása érdekében, hogy a jövőben ezen jogok legyenek a szabályok, amelyek meghatározzák a fiatalokkal való bánásmódot.

A gyermekjogok mint az emberi jogi folyamat része

A gyermekek emberi jogai, valamint azon követelmények, melyek elérésére – az említett jogok valamennyi gyermek számára történő valóra váltása során – minden kormánynak töre-

kednie kell, a legvilágosabban és legteljesebben egy nemzetközi emberi jogi szerződésben, a gyermek jogairól szóló egyezményben kerültek kifejezésre. Az egyezmény a történelem eddigi legeggyetemesebb támogatással elfogadott emberi jogi eszköze – kettő kivételével a világ valamennyi országa ratifikálta –, s ezért egyedülálló módon állítja a gyermekeket középpontba az emberi jogok általános alkalmazásának keresése, illetve megvalósítása során. A dokumentum megerősítésével a nemzeti kormányok elkötelezték magukat a gyermekek jogainak védelme és biztosítása mellett, valamint felelősséget vállaltak ezért a kötelezettségért a nemzetközi közösség előtt.

A különféle jogi rendszereken és kulturális hagyományokon alapuló gyermekjogi egyezmény egyetemesen elfogadott, alku tárgyát nem képező követelmények és kötelezettségek sorát tartalmazza. Pontosán meghatározza azokat az alapvető emberi jogokat, amelyek a gyermekeket mindenütt – megkülönböztetés nélkül – megilletik:

- az életben maradáshoz való jog;
- a lehető legteljesebb fejlődéshez való jog;
- a káros hatásokkal, a durva bánásmóddal és a kizsákmányolással szembeni védelem joga;
- a családi, kulturális és társadalmi életben való teljes körű részvétel joga.

Az egyezményben kifejtett valamennyi jog minden gyermek emberi méltóságának és harmonikus fejlődésének szükséges velejárója. Az egyezmény olyan módon védi a gyermekek jogait, hogy követelményeket állít fel az egészségügy, az oktatás, valamint a jogi, közigazgatási és szociális szolgáltatások területein. Ezek a követelmények olyan viszonyítási pontok, melyekhez képest megállapítható, illetve fölmérhető az előrehaladás. Az egyezményt aláíró tagállamok kötelesek valamennyi döntésüket és politikájukat a gyermek mindenekfelett álló érdekének figyelembevételével kialakítani és megvalósítani.

Az Egyezmény a gyermek jogairól az első jogilag kötelező érvényű nemzetközi okmány, amely az emberi jogok teljes körét magában foglalja – a polgári és politikai jogokat éppúgy, mint a gazdasági, szociális és kulturális jogokat. Később két fakultatív jegyzőkönyvet fogadtak el – a gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvétele, valamint a gyermekkereskedelem, gyermekprostituáció és gyermekpornográfia témáiban –, az egyezmény rendelkezéseinek e területeken való további erősítése céljával. A jegyzőkönyvek 2002. február 12-én, illetve január 18-án léptek hatályba.

A modern társadalmak fejlődése egy másik kérdés irányába mutat: a szabadságjogok elősegítik a pluralista társadalmak kialakulását, támogatva a nagyfokú szekularizációt és az egyéni igényekhez szabott életvitelt. Hogyan tudják ezek a társadalmak fenntartani az alapvető értékekkel kapcsolatos, valamennyi állampolgár számára kötelező érvényű, minimális szintű közmegegyezést?

Az emberi jogok és a gyermekjogok rendkívül fontos szerepet játszottak/játszanak a világ biztonságosabb és emberibb lakóhelyé tételében, illetve a politikai, gazdasági és kulturális rendszerek világszerte történő megújításában is. Soha nem szabad azonban természetesnek, magától értetődőnek vennünk e jogokat, és minden generációnak hozzá kell járulnia azok (további) fejlődéséhez, újra meg kell állapodnia róluk, és küzdenie is kell értük annak érdekében, hogy a jövőben beváltsa az emberi jogok és gyermekjogok ígértét.

A gyermekjogok alapjául szolgáló emberi jogok hosszú múltra tekintenek vissza, így számos, velük kapcsolatos gondolati előzményt és párhuzamot találunk a nagy világvallások és filozófiai körében. A modern emberi jogokat a felvilágosodás korában fogalmazták meg, s azok inspirálták az amerikai függetlenségi háborút és a francia forradalmat. Ma ezeket a jogokat a modern demokráciák írott és íratlan alkotmányainak alaptörvényei tartalmazzák. Történelmünk során az emberi jogok különösen jelentős szerepet töltek be a gyengék erősekkel szembeni megvédelmezésében. Ez az a pont, ahol a gyermekjogok fontossá válnak: a kiskorúak azon csoportok közé tartoznak, amelyeknek a végrehajtó hatalommal szembeni jogi státusa, illetve érdekérvényesítő képessége a leggyengébb.

A mind forradalmi úton, mind pedig békés fejlődés formájában megvalósuló emberi jogi folyamat jogok egymást követő generációit hozta létre: a klasszikus szabadságjogokat, az egyenlőség elvét középpontba állító szociális jogokat, valamint a – még mindig megvitatás alatt álló – ökológiai és társadalmi jogokat, melyek a mindinkább globalizálódó világunkban való fejlődés és kölcsönös függőség kérdéseivel foglalkoznak. Mindezek mellett, további, sajátos területként, megjelentek a gyermekjogok.

Az emberi jogok és a gyermekjogok további fejlesztésének és kiterjesztésének folyamata még ma is tart, és talán mindig is tartani fog: az emberi jogok és gyermekjogok egyetemes igényét kétségbe vonják, a szóban forgó jogokat a világ számos részén meglévő diktatúrák és autokratikus rezsimok megtagadják, a modern társadalom és technológia dinamikus fejlődése pedig új kérdéseket és kihívásokat vet fel. Például, hogyan védhető meg a levelezés/kapcsolattartás privát jellege az Internet korában?

Az emberi jogok az idők során egyre jelentősebb szerepet játszottak a világi etika elveinek keretében, ahogyan azt az ENSZ Alapokmánya és az Emberi jogok európai egyezménye (Európa Tanács) egyaránt törvénybe foglalták. Ezen jogok képviselik az egyedüli olyan értékrendszert, amelynek esélye van arra, hogy a világ közösségei egyetemes módon elfogadják.

Egy állam azonban visszaélhet szuverenitása jogaival, s – védelemként feltüntetve – megsértheti polgárainak emberi jogait, illetve gyermekjogait. Ma még nyitott kérdés, hogy miképpen érvényesíthetők és védhetők meg e jogok egy olyan világban, melyben a szuverén államok között demokráciák és diktatúrák egyaránt megtalálhatók. Az ENSZ Alapokmányát, úgy tűnik, tovább kell fejleszteni annak érdekében, hogy az ne csupán a különböző államok közötti, de az egyes államokon belüli béke védelmét is szolgálja.

Gyermekjogok – Természetes jogok

Az emberi jogok egyetemes érvényűek. Ez az ígéretük, amin állnak vagy buknak. Oszthatatlanok, nem bocsáthatók áruba, és nem szűkíthetők le pusztán a nyugati világ politikai folklorjának státusára vagy szerepkörére sem.

Az emberi jogok velünk született, természetes jogok – elidegeníthetetlenek. Így egyetlen állami hatóságnak sem áll jogában megadni vagy megtagadni e jogokat, ehelyett inkább el kell ismerniük, és meg kell védeniük azokat. Az emberi jogok, lényegük szerint, magukban fog-

lalják, hogy az állam szolgálja az egyén érdekeit, nem pedig fordítva. Minden embert megilletnek, korra, nemre, etnikai hovatartozásra, állampolgárságra stb. való tekintet nélkül.

Az emberi jogok azonban kötelezettségekkel is járnak. Az egyén szabadságjogait, például, egyensúlyba kell hozni embertársai hasonló jogaival: az én szabadságom foka/köre nem terjeszthető ki mások kárára. Az önkifejezés szabadsága, például, nem foglalja magában más emberek megsértésének jogát. Néhány országban törvény által korlátozzák a tulajdon szabadságát – a gyárak és egyéb termelőeszközök birtoklása vonatkozásában –, ily módon ellenőrzést gyakorolva a foglalkoztatottak állásbiztonságát érintő vezetőségi döntések fölött. Az emberi jogok egyensúlyban tartásának és korlátozásának kérdései olyan vitás ügyek és perek állandó forrását jelentik, amelyeket politikai döntéshozatal és/vagy alkotmányos hatáskör keretében kell rendezni. Ez magyarázza azt is, hogy miért jelennek meg az emberi jogok különböző, mondhatni, „márkái” szerte a világon a demokráciákban.

A gyermekjogok története

1945	<p>A második világháborút követően a világ számos nemzete közösen létrehozott egy szövetséget – megalapították az ENSZ-t, azaz az Egyesült Nemzetek Szervezetét.</p> <p>E nemzetek együtt kívánták támogatni a világbékét és -szabadságot.</p>
1948. december 10.	<p>Az Egyesült Nemzetek Szervezete ezen a napon fogadta el az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát.</p> <p>A világon valamennyi embert megillető ezen alapjogokat a gyermekekre nézve is érvényesnek tekintették.</p> <p>Hamarosan azonban megfogalmazták, hogy a gyermekek különleges helyzetben vannak, és ezért különleges védelemre van szükségük.</p>
1950	<p>Elkészült a gyermekjogok első szövegtervezete, melyet az ENSZ tagállamainak képviselői évekig tartó munka során vitattak meg.</p>
1959. november 20.	<p>Az Egyesült Nemzetek Szervezete e napon fogadta el a gyermek jogairól szóló nyilatkozatot.</p> <p>Egy ilyen nyilatkozat nem kötelező érvényű minden állam számára, azonban megvan az az előnye, hogy valamennyi állam jövőbeli politikáira vonatkozó ajánlásként fejti ki a hatását.</p>
1979	<p>Ezt az évet az egész világon a gyermekek nemzetközi éveként ünnepelték. Mindenhol a gyermekek jogairól gondolkodtak és vitatkoztak. A gyermekek javát szem előtt tartva egyre többen kívánták e jogokat részletesebb módon kidolgozni és – ami még fontosabb volt – jogilag kötelező erejűvé tenni.</p>

1989. november 20. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése e napon egyhangúan elfogadta a gyermek jogairól szóló egyezményt, illetve, ahogy mi mondanánk, a gyermekjogi megállapodást.

Azóta a világ csaknem valamennyi nemzetének kormánya aláírta ezt a gyermekjogi egyezményt.

Ezzel ígéretet tettek a gyermekjogokról szóló információk saját országaikban való terjesztésére, e jogok érvényesítésére, valamint a gyermekek védelme iránti különleges odafigyelésre.

A világ számos területén azonban a gyermekek még ma is súlyos igazságtalanságokat szenvednek el.

Mindannyian felelősek vagyunk, és cselekednünk kell, ha azt akarjuk, hogy a világon minden gyermek élvezhesse az őt megillető jogokat.

Nyilatkozat a gyermek jogairól (1959. november 20.)

A gyermek különleges jogait első ízben az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában (1948) fogalmazták meg, melynek 25. cikke (2) bekezdése kimondja: „Az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz adnak jogot.”

A jelen dokumentum az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének (jogilag) nem kötelező érvényű határozata. Nem szabad összekevernünk a gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezménnyel, amelyet az ENSZ Közgyűlése e dokumentum létrejöttének 30. évfordulóján, 1989. november 20-án⁴ fogadott el. Az egy jogilag kötelező erejű okirat, melynek idáig 176 nemzet vált „részben államává”.

1. elv

A gyermek élvezi a jelen Nyilatkozatban megállapított összes jogot. Valamennyi gyermeknek, kivétel nélkül, joga van ezek gyakorlásához, minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy családjának faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti vagy társadalmi származása, vagyoni, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.

2. elv

A gyermek különleges védelmet élvez, és jogi, valamint egyéb eszközökkel lehetőséget és alkalmat kap arra, hogy a szabadság és méltóság viszonyai között, egészséges és normális módon fejlődjen fizikailag, szellemileg, erkölcsileg, lelkileg és társadalmilag. Az e célból elfogadott törvényekben a döntő megfontolás a gyermek legfőbb érdeke kell, hogy legyen.

---

⁴ Lásd a 69. oldalon: Egyezmény a gyermekek jogairól.

3. elv

A gyermek születésétől kezdve jogosult névre és állampolgárságra.

4. elv

A gyermek élvezi a társadalombiztosítás juttatásait. Joga van az egészséges növekedésre és fejlődésre; ebből a célból különleges gondoskodást és védelmet kell biztosítani mind a gyermek, mind az anya számára, beleértve a megfelelő születés előtti és születés utáni gondozást. A gyermeknek joga van a megfelelő táplálkozásra, lakásra, szórakozásra és orvosi szolgáltatásokra.

5. elv

A fizikailag, szellemileg vagy társadalmilag hátrányos helyzetben levő gyermeknek a saját helyzete által megkívánt különleges kezelést, oktatást és gondoskodást kell biztosítani.

6. elv

A gyermeknek, személyisége teljes és harmonikus kibontakozása érdekében, szeretetre és megértésre van szüksége. Ahol lehetséges, szülei gondoskodása és felelősségvállalása mellett nőjön fel, de mindenképpen szeretetteljes légkörben, erkölcsi és anyagi biztonságban; a kisgyermeket, amennyiben nem állnak fenn különleges körülmények, nem lehet elszakítani az anyjától. A társadalomnak és a közhatóságoknak kötelességük különös gondot fordítani a család nélküli és a megfelelő eltartásban nem részesülő gyermekekre. Állami és egyéb segély folyósítása kívánatos nagyobb családok gyermekeinek ellátása érdekében.

7. elv

A gyermeknek joga van az oktatáshoz, amely ingyenes és kötelező, legalábbis az alapfokú oktatás szintjén. A gyermeket olyan oktatásban kell részesíteni, amely előmozdítja általános műveltségét és, az esélyegyenlőség alapján, lehetővé teszi számára képességei fejlesztését, egyéni meggyőződése, erkölcsi és társadalmi felelősségérzete kialakítását, illetve azt, hogy a társadalom hasznos tagjává váljon.

A gyermek legfőbb érdekei kell vezessék az oktatásáért és irányításáért felelős személyeket; ez a felelősség elsősorban a szülőket terheli.

A gyermeknek meg kell adni minden alkalmat a játékra és szórakozásra, melynek az oktatással azonos célokat kell szolgálnia; a társadalomnak és a közhatóságoknak e jog élvezetének előmozdítására kell törekedniük.

8. elv

A gyermeknek minden körülmények között elsőként kell védelemben és segélyben részesülnie.

9. elv

A gyermeket védeni kell az elhanyagolás, kegyetlenség és kizsákmányolás minden formájával szemben. Semmilyen kereskedelemnek nem lehet tárgya.

A gyermeket megfelelő alsó korhatár elérése előtt nem lehet alkalmazni; semmiképpen nem lehet arra készíteni vagy azt engedélyezni, hogy az egészségére vagy oktatására káros, illetve a fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődését akadályozó foglalkozást vagy munkát végezzen.

10. elv

A gyermeket védeni kell minden olyan gyakorlattal szemben, amely faji, vallási vagy más megkülönböztetést táplálhat. A gyermeket a megértés, a türelem, a népek közötti barátság, a béke és az általános testvériség szellemében kell nevelni, és azon szemlélet jegyében, hogy energiáját és képességeit embertársai szolgálatára szentelje.

Egyezmény a gyermek jogairól

Az ENSZ Közgyűlése 44/25. határozatával elfogadta és aláírásra, ratifikálásra, illetve csatlakozásra megnyitotta 1989. november 20-án.

Hatályba lépett 1990. szeptember 2-án, a 49. cikkben foglaltaknak megfelelően.

Bevezetés

Az Egyezmény részes államai

tekintetbe véve, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett elveknek megfelelően, az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja,

figyelembe véve, hogy az Egyesült Nemzetek népei az Alapokmányban ismételten kinyilvánították az alapvető emberi jogokba, az emberi személyiség méltóságába és értékébe vetett hitüket, és elhatározták, hogy előmozdítják a társadalmi haladást, és nagyobb szabadságban, jobb életfeltételeket teremtenek,

felismerve, hogy az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában és az emberi jogokról szóló nemzetközi egyezségokmányokban meghirdették azt és megállapodtak abban, hogy az ezekben említett valamennyi jogot és szabadságot mindenki, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül gyakorolhatja,

emlékeztetve arra, hogy az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában kimondták, hogy a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot,

abban a meggyőződésben, hogy a családnak a társadalom alapvető egységeként és valamennyi tagja fejlődésének és jólétének természetes környezeteként meg kell kapnia azt a védelmet és támogatást, amelyre szüksége van ahhoz, hogy a közösségben szerepét maradéktalanul betölthesse,

felismerve, hogy a gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához szükséges, hogy családi környezetben, boldog, szeretetteljes és megértő légkörben nőjön fel,

tekintetbe véve, hogy a gyermeknek teljes mértékben felkészültnek kell lennie a társadalomban való önálló életvitelre, valamint hogy a gyermeket az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett eszmények, különösen a béke, az emberi méltóság, a türelmesség, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás szellemében szükséges nevelni,

figyelembe véve, hogy a gyermek jogairól szóló 1924. évi Genfi Nyilatkozat és a Közgyűlés által 1959. november 20-án elfogadott, a gyermek jogairól szóló nyilatkozat kimondta, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (különösen ennek a 23. és 24. cikkében), a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (különösen ennek 10. cikkében), illetőleg a gyermekek jólétével foglalkozó szakosított intézmények és nemzetközi szervezetek alapszabályai és idevágó okmányai elismerték a gyermeknek nyújtandó különleges védelem szükségességét,

figyelembe véve, hogy – amint azt a gyermek jogairól szóló nyilatkozat is említi – „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után” egyaránt,

emlékeztetve a Gyermekek védelmére és jólétére alkalmazandó szociális és jogi elvekről szóló nyilatkozat – főleg az örökbefogadás és a családban való elhelyezés hazai és nemzetközi gyakorlatának szempontjából figyelembe vett – rendelkezéseire, továbbá az Egyesült Nemzeteknek a fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatással kapcsolatos minimális szabályokat tartalmazó gyűjteménye (Pekingi szabályok), valamint a Nők és gyermekek szükségállapot és fegyveres konfliktus idején való védelméről szóló nyilatkozat rendelkezéseire,

felismerve, hogy a világ minden országában vannak kivételesen nehéz körülmények között élő gyermekek, és szükséges az, hogy ezen gyermekeknek különös figyelmet szenteljenek,

elismerve, hogy a gyermek védelmében és harmonikus fejlődésében minden egyes nép hagyományai és kulturális értékei jelentősek,

felismerve a nemzetközi együttműködés jelentőségét a gyermekek életkörülményeinek minden országban, és különösen a fejlődő országokban való javításában,

a következőkben állapodtak meg:

I. RÉSZ

1. cikk

Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

2. cikk

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szülőjének vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.

2. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék a bármilyen formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei, törvényes képviselői vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.

3. cikk

1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenekfelett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

2. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámjai vagy az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jólétéhez szükséges védelmet és gondozást, s e célból meghozzák a szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket.

3. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermekekkel foglalkozó és védelmüket biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint a személyzeti létszám és szakértelem, továbbá a megfelelő ellenőrzés megléte vonatkozásában.

4. cikk

Az Egyezményben részes államok meghoznak minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, amely az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükséges. Amennyiben gazdasági, szociális és kulturális jogokról van szó, ezeket az intézkedéseket a rendelkezésükre álló erőforrások határai között és, szükség esetén, nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg.

5. cikk

Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek, illetve – adott esetben, a helyi szokás szerint – a nagycsaládnak vagy a közösségnek, a gyámoknak vagy más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak.

6. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre.

2. Az Egyezményben részes államok a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.

7. cikk

1. A gyermeket születésekor anyakönyvezik, és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen és, lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ők neveljék.

2. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy ezeket a jogokat hazai törvényhozásuknak és a tárgyra vonatkozó nemzetközi okmányokban vállalt kötelezettségeiknek megfelelően érvényre juttassák, különösen akkor, ha ennek hiányában a gyermek hontalanná válna.

8. cikk

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját személyazonossága – beleértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai – megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.

2. Ha a gyermeket törvénytelen módon megfosztják személyazonossága alkotóelemeitől vagy azoknak egy részétől, az Egyezményben részes államok megfelelő segítséget és védelmet nyújtanak ahhoz, hogy személyazonosságát a lehető legrövidebb időn belül helyreállítsák.

9. cikk

1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől akaratuk ellenére ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenekfelett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván bánnak gyermekükkel, vagy elhanyagolják őt, illetőleg ha különválva élnek és dönteni kell a gyermek elhelyezéséről.

2. A jelen cikk 1. bekezdésében említett minden esetben valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére.

3. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyiktől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenekfelett álló érdekeivel ellenkezik.

4. Amennyiben az elválasztás az Egyezményben részes állam által foganatosított intézkedés folytán következett be – mint a szülők vagy egyikük, illetve a gyermek letartóztatása, szabadságvesztés-büntetése, száműzetése, kiutasítása vagy halála (ideértve azt is, ha a halál a letartóztatás folyamán következett be, bármely okból) –, a részes állam, kérelemre, a szülőkkel, a gyermekkel vagy, szükség esetén, valamely más családtaggal közli a családtag vagy családtagok tartózkodási helyére vonatkozó lényeges adatokat, kivéve, ha ezeknek az adatoknak a nyilvánosságra hozatala hátrányos a gyermek jólétére nézve. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy önmagában az említett kérelem benyújtása ne járjon hátrányos következményekkel az érdekelt személy vagy személyek számára.

10. cikk

1. Az Egyezményben részes államokra a 9. cikk első bekezdésében foglaltak értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően a részes államok pozitív szellemben, emberiséggel és kellő gondossággal kell, hogy megvizsgálják bármely gyermeknek vagy szüleinek családegyesítés céljából valamely részes államba való beutazása vagy onnan való kiutazása iránti kérelmét. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy az ilyen kérelem előterjesztése ne járjon hátrányos következményekkel a kérelem előterjesztői és családtagjaik számára.

2. Annak a gyermeknek, akinek szülei különböző államokban bírnak állandó lakóhellyel, joga van, kivételes körülményektől eltekintve, mindkét szülőjével rendszeres személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani. Ebből a célból, valamint az Egyezményben részes államokra a 9. cikk 1. bekezdése értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően, a részes államok tiszteletben tartják a gyermeknek és szüleinek azt a jogát, hogy bármely országot, beleértve a sajátjukat is, elhagyják és visszatérjenek saját országukba. Bármely ország elha-

gyásának joga csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethető alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közerkölcsnek, valamint mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezményben elismert egyéb jogokkal.

11. cikk

1. Az Egyezményben részes államok intézkedéseket tesznek, hogy megakadályozzák a gyermekek törvényellenes külföldre utaztatását és ott-tartását.

2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok előmozdítják a kétoldalú és többoldalú megállapodások megkötését, illetőleg a meglévő megállapodásokhoz való csatlakozást.

12. cikk

1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, s a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból, nevezetesen, lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

13. cikk

1. A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határokra való tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg az szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában.

2. Ennek a jognak a gyakorlása csak a törvényben kifejezetten megállapított korlátozásoknak vethető alá, amelyek

- a) mások jogainak és jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg
- b) az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy vagy a közerkölcs védelme érdekében szükségesek.

14. cikk

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.

2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában, képességei fejlettségének megfelelően, irányítsák.

3. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közerkölcs vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

15. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek egyesülési és békés gyülekezési jogát.
2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, a közegészségügy és a közérkölc, illetőleg mások jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

16. cikk

1. A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.
2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme.

17. cikk

Az Egyezményben részes államok elismerik a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják. Ebből a célból a részes államok:

- a) előmozdítják, hogy a tömegtájékoztatási eszközök – a 29. cikk szellemének megfelelően – a gyermek számára szociális és kulturális szempontból hasznos tájékoztatást és anyagokat terjesszenek;
- b) előmozdítják a nemzetközi együttműködést a különféle hazai és nemzetközi kulturális forrásokból származó, ilyen jellegű tájékoztatás és anyagok előállítása, cseréje és terjesztése érdekében;
- c) előmozdítják a gyermekkönyvek előállítását és terjesztését;
- d) előmozdítják, hogy a tömegtájékoztatási eszközök különösen vegyék figyelembe az őslakossághoz, illetőleg a valamely kisebbségi csoporthoz tartozó gyermek nyelvi szükségleteit;
- e) elősegítik a gyermek jólétére ártalmas információk és anyagok elleni védelmét megfelelően szolgáló irányelvek kidolgozását a 13. és a 18. cikk rendelkezéseinek figyelembevételével.

18. cikk

1. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőire hárul, akiket cselekedeteikben elsősorban a gyermek mindenekfelett álló érdekének kell vezetnie.

2. Az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása érdekében a részes államok megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek és a gyermek törvényes képviselőinek a gyermek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy a dolgozó szülők gyermekei számára biztosítsák olyan szolgáltatások és gyermekmegőrző intézmények igénybevételének jogát, amelyekre azok jogosultak.

19. cikk

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az ilyen esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

20. cikk

1. Minden olyan gyermek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.

2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályaiknak megfelelően intézkednek helyettesítő védelem iránt az ilyen gyermek számára.

3. Ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalahja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg, szükség esetén, megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében való folyamatosság szükségességét, valamint a gyermek nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

21. cikk

Azon részes államoknak, amelyek elfogadják és/vagy engedélyezik az örökbefogadást, biztosítaniuk kell, hogy a gyermek mindenkifelett álló érdekei érvényesüljenek, és ezért

- a) gondoskodnak arról, hogy a gyermek örökbefogadását csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék, amelyek az ügyre alkalmazandó törvény és eljárások értelmében, valamint valamennyi megbízható adat alapján meggyőződtek arról, hogy figyelemmel a gyermeknek a szülei, rokonaival és törvényes képviselőivel kapcsolatos helyzetére, az örökbefogadás megtörténhet, és hogy, adott esetben, az érdekelt személyek az ügy is-

meretében és az esetleg szükséges felvilágosítás után beleegyezésüket adták az örökbefogadáshoz;

- b) elismerik, hogy a külföldre történő örökbefogadás a gyermek számára szükséges gondozás biztosításának egy másik eszköze abban az esetben, ha a gyermek a származási országában nem helyezhető el gondozó vagy örökbefogadó családban, vagy nem nevelhető megfelelően;
- c) gondoskodnak arról, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek a hazai örökbefogadással egyenértékű biztosítékok és szabályok előnyeit élvezhesse;
- d) megteszik a megfelelő intézkedéseket annak biztosítására, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek elhelyezése ne járjon jogtalan haszonszerzéssel az ebben részt vevő személyek részéről.
- e) az e cikkben említett célkitűzéseket esetenként két- és többoldalú megegyezések és megállapodások megkötésével érik el, és ezek keretében minden lehető erőfeszítéssel gondoskodnak arról, hogy a gyermek külföldi elhelyezését erre illetékes hatóságok vagy szervek fogantassák.

22. cikk

1. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt, az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében, menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más – az említett államok által aláírt – nemzetközi emberi jogi vagy humanitárius jellegű okmányokban elismert jogok élvezéséhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.

2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok, amennyiben szükségesnek tartják, közreműködnek az Egyesült Nemzetek Szervezete, valamint az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködő egyéb kormányközi és nem kormányközi szervezetek azon erőfeszítéseiben, amelyek arra irányulnak, hogy az ilyen helyzetben lévő gyermekeket védjék és segítsék, továbbá arra, hogy bármely menekült gyermek szüleit vagy más családtagjait felkutassák a családtagokhoz szükséges adatok megszerzése céljából. Ha sem az apát, sem az anyát vagy bármely más családtagot sem sikerül megtalálni, akkor az Egyezményben lefektetett elvek szerint a gyermeket ugyanabban a védelemben kell részesíteni, mint bármely más, a családi környezetétől bármely okból véglegesen vagy ideiglenesen megfosztott gyermeket.

23. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztességes életet kell élnie.

2. Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a különleges gondozáshoz való jogát, és, a rendelkezésükre álló források függvényében, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget biztosítanak.

3. Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a 2. bekezdés értelmében nyújtott segítség lehetőség szerint ingyenes, figyelembe véve a gyermek szüleinek vagy gondviselőinek anyagi erőforrásait; a segítségnek olyannak kell lennie, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító nevelésben, munkára való felkészítésben és szórakoztató tevékenységekben, olyan módon, hogy ezek biztosítsák a gyermek lehető legteljesebb társadalmi integrációját, illetve egyéniségének kibontakozását, beleértve a kulturális és szellemi téren való fejlődését is.

4. Az Egyezményben részes államok a nemzetközi együttműködés szellemében előmozdítják a fogyatékos gyermekek megelőző egészségügyi ellátásával, orvosi, pszichológiai és funkcionális kezelésével, a gyógyító nevelés módszereivel és a szakképzési intézményekkel kapcsolatos információk cseréjét, terjesztését és hozzáférhetőségét, ily módon lehetővé téve a részes államoknak, hogy ezen területeken javíthassák lehetőségeiket és szakismereteiket, valamint bővíthessék tapasztalataikat. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

24. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint azt a jogát, hogy orvosi ellátásban és gyógyító nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva ezen szolgáltatások igénybevételéhez fűződő jogától.

2. Az Egyezményben részes államok erőfeszítéseket tesznek a fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására, és megfelelő intézkedéseket tesznek, különösképpen arra, hogy

- a) csökkentsék a csecsemő- és a gyermekhalandóságot;
- b) biztosítsák minden gyermek számára a szükséges orvosi ellátást és egészségügyi gondozást, legfontosabbnak tekintve az egészségügyi alapellátás fejlesztését;
- c) küzdjenek a betegségek és az alultápláltság ellen, az egészségügyi alapellátás keretében is, többek között a könnyen rendelkezésre bocsátható technológiák felhasználásával, valamint tápláló élelmiszerek és ivóvíz szolgáltatásával, figyelembe véve a természeti környezet szennyezésével járó veszélyeket és kockázatokat;
- d) biztosítsák az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozását;
- e) tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját, különösen a szülőket és a gyermekeket, a gyermek egészségére és táplálására, a szoptatás előnyeire, a környezet higiénijára és tisztán tartására, valamint a balesetek megelőzésére vonatkozó alapvető ismeretekről, továbbá megfelelő segítséget nyújtsanak ezen ismeretek hasznosításához;
- f) fejlesszék a megelőző egészséggondozást, a szülői tanácsadást, valamint a családtervezési nevelést és szolgálatokat.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden szükséges és hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.

4. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy elősegítik és előmozdítják az e cikkben elismert jog teljes megvalósításának fokozatos biztosítására irányuló nemzetközi együttműködést. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

25. cikk

Az Egyezményben részes államok elismerik az illetékes hatóságok által gondozásra, védelemre, illetőleg fizikai vagy elmeápolásra elhelyezett gyermeknek azt a jogát, hogy időszakosan felül kell vizsgálni az említett kezelést és az elhelyezésével kapcsolatos minden egyéb körülményt.

26. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonsághoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz való jogát, és megteszik a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a hazai jogszabályaiknak megfelelően biztosítsák e jog teljes megvalósulását.

2. A juttatásokat, amennyiben szükségesek, a gyermek és az eltartásáért felelős személyek anyagi erőforrásai és helyzete, valamint a gyermek által vagy nevében a juttatás elnyerésére előterjesztett kérelemmel összefüggő bármely más lényeges megfontolás figyelembevételével kell engedélyezni.

27. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermek olyan életszínvonalhoz való jogát, amely lehetővé teszi megfelelő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.

2. Elsősorban a szülők vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket.

3. Az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék e jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre, különösképpen az élelmezéssel, a ruházkodással és a lakhatással kapcsolatban.

4. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó, bármely más személytől saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

28. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek oktatáshoz való jogát, és, különösképpen, e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőség alapján történő megvalósítása céljából:

- a) az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik;
- b) előmozdítják a középfokú oktatás különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják, és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyességének bevezetésére és szükség esetén pénzügyi segítség nyújtására;
- c) minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba;
- d) minden gyermek számára nyitottá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást;
- e) intézkedéseket tesznek az iskolába járás rendszerességének előmozdítására és a lemorzsolódás mértékének csökkentésére.

2. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethető módon és az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák.

3. Az Egyezményben részes államok elősegítik és előmozdítják a nemzetközi együttműködést az oktatásügy területén, különösen annak érdekében, hogy az egész világon megszüntessék a tudatlanságot és az írástudatlanságot, valamint megkönnyítsék a tudományos és technikai ismeretek megszerzését, továbbá a korszerű oktatási módszerek megismerését. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

29. cikk

1. Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia:

- a) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését;
- b) ki kell alakítani a gyermekben az emberi jogok és az alapvető szabadságok, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartását;
- c) ki kell alakítani a gyermekben a szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint a jelenlegi lakhelyéül szolgáló ország és az esetleges származási országa nemzeti értékei, illetve a sajátjától eltérő kultúrák iránti tiszteletet;
- d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport, valamint az őslakosok közötti barátság szellemében felelős életet éljen egy szabad társadalomban;
- e) ki kell alakítani a gyermekben a természeti környezet iránti tiszteletet.

2. A jelen cikk vagy a 28. cikk rendelkezései semmiképpen sem értelmezhetők úgy, hogy azok sértik a természetes vagy jogi személyek oktatási intézmények alapításával és vezetésével kapcsolatos szabadságát, feltéve, hogy az érintettek tiszteletben tartják a jelen cikk 1. bekezdésében felsorolt elveket, és az adott intézményekben az oktatás megfelel az állam által előírt minimális szabályoknak.

30. cikk

Azokban az államokban, amelyekben nemzetiségi, vallási és nyelvi kisebbségek, illetőleg őslakos személyek élnek, az őslakossághoz vagy valamelyik említett kisebbséghez tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy saját kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja, illetőleg csoportjának többi tagjával együtt saját nyelvét használja.

31. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez való jogát, valamint azt, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és elősegítik a gyermek teljes részvételi jogát a kulturális és művészeti életben, és előmozdítják, az egyenlőség feltételeinek biztosítása mellett, a gyermek számára megfelelő szabadidős, szórakoztató, művészeti és kulturális tevékenységek megszervezését.

32. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne végezhesen semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkát.

2. Az Egyezményben részes államok törvényhozási, közigazgatási, szociális és oktatásügyi intézkedéseket tesznek a jelen cikk végrehajtásának biztosítására. Ebből a célból és figyelembe véve más nemzetközi okmányok idevágó rendelkezéseit, a részes államok különösen:

- a) meghatározzák a foglalkoztatáshoz szükséges legalacsonyabb életkort vagy életkorokat;
- b) megfelelően szabályozzák a munkaidőt és a foglalkoztatási feltételeket;
- c) megfelelő büntetésekkel vagy más szankciókkal biztosítják a jelen cikk hatékony végrehajtását.

33. cikk

Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas intézkedést, ideértve a törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelésügyi intézkedéseket, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott kábító- és pszichotróp szerek tiltott fogyasztásától, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.

34. cikk

Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától. Ebből a célból az államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon, különösképpen az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket:

- a) a gyermek nemi tevékenységre való ösztönzése vagy kényszerítése;
- b) a gyermekek prostitúció vagy más nemi tevékenység céljából való kizsákmányolása;
- c) a gyermekek pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljából való kizsákmányolása.

35. cikk

Az Egyezményben részes államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon meghoznak minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.

36. cikk

Az Egyezményben részes államok megvédik a gyermeket a jólétére bármilyen szempontból káros kizsákmányolás minden más formája ellen is.

37. cikk

Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy

- a) gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytig tartó szabadságvesztést ne lehessen kiszabni;
- b) gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen ne fozszanak meg szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, illetve vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása, a törvény értelmében, csak végső eszközként legyen alkalmazható, a lehető legrövidebb időtartammal;
- c) a szabadságától megfosztott gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkori szükségleteinek figyelembevételével bánjanak. Különösképpen, a szabadságától megfosztott gyermeket el kell különíteni a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenképp álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak; a gyermeknek, rendkívüli körülményektől eltekintve, joga van levelezés és látogatások útján kapcsolatban maradni családjával;
- d) a szabadságától megfosztott gyermeknek joga legyen haladéktalanul jogsegélyt vagy bármely más, alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen ahhoz is, hogy a szabadságmegvonás törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és hogy az ügyben sürgősen döntsenek.

38. cikk

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják és tartatják a nemzetközi humanitárius jog fegyveres konfliktusok esetén rájuk vonatkozó azon szabályait, amelyek védelme a gyermekekre is kiterjed.

2. Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.

3. Az Egyezményben részes államok tartózkodnak attól, hogy tizenötödik életévüket be nem töltött személyeket besorozzanak fegyveres erők közé. Amennyiben tizenötödik életévüket betöltött, de még tizenhét év alatti személyeket besoroznak, az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy a legidősebbek besorozásának adjanak elsőbbséget.

4. Az Egyezményben részes államok, a fegyveres konfliktusok esetén a polgári lakosság védelmét illetően a nemzetközi humanitárius jog értelmében rájuk háruló kötelezettségüknek megfelelően megtesznek minden lehető gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által érintett gyermekek védelemben és gondozásban részesítése érdekében.

39. cikk

Az Egyezményben részes államok meghoznak minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy az elhanyagolás, a kizsákmányolás és a durva bánásmód, a kínzás vagy a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód bármely más formája, illetőleg a fegyveres konfliktusok áldozatává vált bármely gyermek testi és szellemi rehabilitációját, valamint a társadalomba való beilleszkedését megkönnyítsék. Ennek a rehabilitációnak és a társadalomba való beilleszkedésnek a gyermek egészségét, önbecsülését és emberi méltóságát fejlesztő körülmények között kell történnie.

40. cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek ítélt gyermek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.

2. Ebből a célból, valamint figyelemmel a nemzetközi okmányok erre vonatkozó rendelkezéseire, az Egyezményben részes államok kiemelten gondoskodnak arról, hogy

a) a gyermeket ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni vagy abban bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény;

b) a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy vádolt gyermeknek legalább az alábbi biztosítékokra legyen joga:

(i) mindaddig ártatlannak tekintsék, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították;

(ii) a legrövidebb határidőn belül közvetlenül vagy szülei, illetőleg, adott esetben, törvényes képviselői útján tájékoztassák az ellene emelt vádakról, továbbá védelme előkészítéséhez és benyújtásához jogsegélyben vagy bármely más, alkalmas segítségben részesüljön;

- (iii) ügyét késedelem nélkül illetékes, független és pártatlan hatóság vagy bíróság a törvény értelmében igazságos eljárás során, ügyvédjének vagy egyéb tanácsadójának, valamint – hacsak koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenekfelett álló érdekével – szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálja el;
- (iv) ne lehessen arra kényszeríteni, hogy maga ellen tanúskodjék, vagy beismerje bűnösségét; kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúkhöz, a mellette valló tanúk pedig ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg, és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk;
- (v) ha bűncselekmény elkövetésében bűnösnek nyilvánítják, e határozat és az ehhez fűződő bármely intézkedés ellen a törvénynek megfelelően jogorvoslattal élhessen illetékes, független és pártatlan felsőbb hatóságoknál vagy bíróságnál;
- (vi) díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven;
- (vii) magánéletét teljes mértékben tartsák tiszteletben az eljárás minden szakaszában.

3. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák olyan törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását, melyek kifejezetten bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek esetében alkalmazhatók, és különösen

- a) állapítsanak meg egy olyan legalacsonyabb életkort, amely alatt a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt;
- b) minden lehetséges és kívánatos esetben intézkedjenek e gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, biztosítva az emberi jogok és a törvényes biztosítékok teljes körű tiszteletben tartását.

4. A gondozással, az irányítással és a felügyelettel; a tanácsadással; a próbára bocsátással; a családi elhelyezéssel; általános és szakmai oktatási programokkal és egyéb, nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezések egész sorát kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani.

41. cikk

Az Egyezmény egyetlen rendelkezése sem érinti

- a) az Egyezményben részes valamely állam hazai jogszabályainak, vagy
- b) az ebben az államban hatályban lévő nemzetközi jognak a gyermek jogai megvalósulása szempontjából kedvezőbb rendelkezéseit.

II. RÉSZ

42. cikk

A részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit hatékony és arra alkalmas eszközökkel a felnőttek és a gyermekek széles körében ismertetik.

43. cikk

1. A részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálatára megalakul a Gyermek Jogainak Bizottsága, amely az alábbiakban meghatározott feladatokat látja el.

2. A bizottság tíz olyan, magas erkölcsiségű szakértőből áll, akik elismerten tájékozottak az Egyezményben tárgyalt területen. A bizottság tagjait az Egyezményben részes államok saját állampolgáraik közül választják, és azok személyes minőségükben vesznek részt a bizottságban, figyelembe véve a méltányos földrajzi eloszlás biztosítását és a főbb jogrendszereket.

3. A bizottság tagjait a részes államok által jelölt személyek jegyzéke alapján, titkos szavazással választják. Minden részes állam egy jelöltet nevezhet meg állampolgárai közül.

4. Az első választást az Egyezmény hatálybalépését követő hat hónapon belül tartják meg, a további választásokat pedig azt követően, kétévenként. Az egyes választások időpontja előtt legalább négy hónappal az Egyesült Nemzetek Főtitkára írásban felhívja az Egyezményben részes államokat, hogy két hónapon belül közöljék jelöltjeik nevét. A főtitkár, ezután, az ily módon jelölt személyekről betűrendes névjegyzéket készít, feltüntetve az e személyeket jelölő részes államokat, és a névjegyzéket megküldi az Egyezményben részes államoknak.

5. A választásokra az Egyezményben részes államoknak az Egyesült Nemzetek Főtitkára által az Egyesült Nemzetek székhelyére összehívott értekezletein kerül sor. Az értekezleteken, melyek határozatképességéhez a részes államok kétharmadának részvétele szükséges, a bizottságba megválasztottnak azokat a jelölteket kell tekinteni, akik a legtöbb szavazatot, valamint a részes államok jelen levő és szavazó képviselői szavazatainak abszolút többségét elnyerték.

6. A bizottság tagjait négy évre választják. A tagok újrjelölés esetén újraválaszthatók. Az első választás alkalmával megválasztott tagok közül ötnek a megbízatása két év elteltével megszűnik. Ennek az öt tagnak a nevét nyomban az első választás után az értekezlet elnöke sorsolás útján állapítja meg.

7. A bizottság valamely tagjának elhunyna vagy lemondása esetén, vagy ha, bármely más okból, valamely tag kijelenti, hogy nem tudja tovább ellátni feladatait a bizottságban, az ezt a tagot korábban jelölő részes állam másik szakértőt jelöl ki saját állampolgárai közül a megüresedett hely betöltésére, az eredeti megbízatás lejártáig, a bizottság hozzájárulásával.

8. A bizottság megállapítja ügyrendi szabályzatát.

9. A bizottság tisztségviselőit kétévi időtartamra választja.

10. A bizottság üléseit általában az Egyesült Nemzetek székhelyén vagy a bizottság által meghatározott bármely más, alkalmas helyen tartja. A bizottság általában évenként ülésezik. Az ülészek időtartamát, szükség esetén, a közgyűlés jóváhagyásával, az Egyezményben részes államok értekezlete állapítja meg és módosítja.

11. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára a bizottság rendelkezésére bocsátja azt a személyzetet és azokat az eszközöket, amelyek az Egyezmény által a bizottságra ruházott feladatok hatékony ellátásához szükségesek.

12. A bizottság tagjai az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének jóváhagyásával, az Egyesült Nemzetek anyagi eszközeinek terhére, a közgyűlés által megállapított módozatok és feltételek szerint járandóságot kapnak.

44. cikk

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy, az Egyesült Nemzetek Főtitkárának közvetítésével, az Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről és e jogok gyakorlásában elért előrehaladásról jelentést terjesztenek a bizottság elé, és pedig:

- a) az Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépésétől számított két éven belül;
- b) ezt követően pedig ötévenként.

2. A jelen cikk szerint készített jelentéseknek rá kell mutatniuk az Egyezményben említett kötelezettségek maradéktalan teljesítését esetlegesen gátló tényezőkre és nehézségekre. A jelentéseknek elegendő adatot kell tartalmazniuk ahhoz, hogy a bizottság pontos képet alkothasson a maga számára az Egyezmény adott országban való végrehajtásáról.

3. Az Egyezményben részes azon államok, amelyeknek első jelentése teljes körű volt, a jelen cikk 1. bekezdésének b) értelmében előterjesztendő további jelentéseikben nem kötelesek megismételni a korábban közölt alapadatokat.

4. A bizottság az Egyezményben részes államoktól kiegészítő felvilágosításokat kérhet az Egyezmény végrehajtásával kapcsolatban.

5. A bizottság saját tevékenységéről, a Gazdasági és Szociális Tanács útján, kétévenként jelentést terjeszt a közgyűlés elé.

6. Az Egyezményben részes államok jelentéseiket széles körben elérhetővé teszik saját országukban.

45. cikk

Az Egyezmény hatékony végrehajtásának előmozdítása és az Egyezményben tárgyalt területen a nemzetközi együttműködés elősegítése céljából:

- a) az Egyesült Nemzetek szakosított intézményei, az ENSZ Gyermekalapja és más szervei, jogosultak képviseltetni magukat az Egyezmény olyan rendelkezéseinek végrehajtásával kapcsolatos vizsgálatok során, amelyek feladatkörükbe tartoznak. A bizottság felhívhatja a szakosított intézményeket, az ENSZ Gyermekalapját vagy bármely más, általa al-

kalmasnak tartott szervet, hogy adjanak szakmai véleményt az Egyezmény feladatkö-
rükbe tartozó területeken való végrehajtásáról. Felkérheti a szakosított intézményeket,
az ENSZ Gyermekalapját és más szerveit, hogy jelentést terjesszenek elé az Egyezmény
tevékenységi körükbe tartozó területeken való végrehajtásáról;

- b) a bizottság, amennyiben szükségesnek tartja, megküldheti a szakosított intézmények-
nek, az ENSZ Gyermekalapjának és más, illetékes szervezeteknek az Egyezményben részes
államok bármely olyan jelentését, amelyben azok tanácsot vagy technikai segítséget
kérnék, illetőleg jelzik, hogy ilyenre szükségük van; adott esetben mellékelheti az em-
lített kéréssel vagy jelzéssel kapcsolatos észrevételeit és javaslatait;
- c) a bizottság javasolhatja a közgyűlésnek, hogy kérje fel a főtitkárt a gyermek jogait érin-
tő egyes sajátos kérdések bizottság számára történő tanulmányozására;
- d) a bizottság az Egyezmény 44. és 45. cikkének végrehajtása során beszerzett adatok és
információk alapján javaslatokat és általános jellegű ajánlásokat tehet. Ezeket a javas-
latokat és általános jellegű ajánlásokat megküldi minden érdekelt részes államnak, je-
lentést téve azokról a közgyűlésnek is, adott esetben mellékelve az Egyezményben ré-
szes államok észrevételeit.

III. RÉSZ

46. cikk

Az Egyezmény minden állam előtt aláírásra nyitva áll.

47. cikk

Az Egyezményt meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat az Egyesült Nemzetek Főtitkárá-
nál kell letétbe helyezni.

48. cikk

Az Egyezményhez bármely állam csatlakozhat. A csatlakozási okiratokat az Egyesült Nemze-
tek Főtitkáránál kell letétbe helyezni.

49. cikk

1. Az Egyezmény a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okiratnak az Egyesült Nemzetek
Főtitkáránál való letétbe helyezését követő harmincadik napon lép hatályba.

2. Minden olyan állam tekintetében, amely az Egyezményt a huszadik megerősítő vagy csat-
lakozási okirat letétbe helyezése után erősíti meg, vagy csatlakozik ahhoz, az Egyezmény az
adott állam megerősítő vagy csatlakozási okirata letétbe helyezésétől számított harmincadik
napon lép hatályba.

50. cikk

1. Az Egyezményben részes bármely állam módosítást javasolhat, és annak szövegét meg-
küldheti az Egyesült Nemzetek Főtitkárának. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára ezután a mó-
dosító javaslatot eljuttatja az Egyezményben részes államokhoz, azzal a kéréssel, hogy közöl-

jék vele, kívánják-e a részes államok értekezletének összehívását a javaslat megtárgyalása és szavazásra bocsátása céljából. Amennyiben a főtitkár e közlésének napjától számított négy hónapon belül a részes államok legalább egyharmada az értekezlet összehívása mellett nyilatkozik, az Egyesült Nemzetek Főtitkára az Egyesült Nemzetek égisze alatt összehívja az értekezletet. Az értekezleten jelen levő és szavazó részes államok többsége által elfogadott módosítást jóváhagyásra az Egyesült Nemzetek Közgyűlése elé kell terjeszteni.

2. A jelen cikk 1. bekezdésének rendelkezései szerint elfogadott bármely módosítás akkor lép hatályba, ha azt a közgyűlés jóváhagyta, és a részes államok kétharmados többsége elfogadta.

3. A hatályba lépett módosítás az azt elfogadó részes államokat kötelezi, a többi részes államot továbbra is az Egyezmény rendelkezései, valamint az általuk korábban elfogadott módosítások kötelezik.

51. cikk

1. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára veszi át és küldi meg valamennyi államnak azon fenntartások szövegét, amelyekkel valamely állam a megerősítéskor vagy csatlakozáskor él.

2. Az Egyezmény tárgyával és céljával összeegyeztethetetlen fenntartás nem fogadható el.

3. A fenntartás bármikor visszavonható az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett közléssel; a főtitkár ezt az Egyezményben részes valamennyi állam tudomására hozza. A közlés a főtitkár általi kézhezvétel napján válik hatályossá.

52. cikk

Az Egyezményt bármely részes állam felmondhatja az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett, írásbeli közléssel. A felmondás az erről szóló közlésnek a főtitkár általi kézhezvételét követő egy év elteltével lép hatályba.

53. cikk

Az Egyezmény letéteményese az Egyesült Nemzetek Főtitkára.

54. cikk

Az Egyezmény eredeti példányát, amelynek arab, kínai, angol, francia, orosz és spanyol nyelvű szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál helyezik letétbe.

ENNEK HITELEÜL a kormányaik által kellő felhatalmazással ellátott, alulírott meghatalmazottak az Egyezményt aláírták.

Mondd helyesen!

Az Egyesült Nemzetek gyermekjogi egyezményének nem hivatalos kanadai ifjúsági kiadása

Miért van szükség az egyezmény ifjúsági változatára?

Az egyezmény közgyűlés által elfogadott – és a világ államainak többsége által megerősített – (hivatalos) változata jogi dokumentum, amely szaknyelven íródott. Ha mi, fiatalok meg akarjuk érteni jogainkat és kötelezettségeinket, azzal kell kezdenünk, hogy az olyan dolgokat, mint az egyezmény, megfogalmazzuk a saját szavainkkal. Ezenfelül, az egyezmény 42. cikke szerint a kormányok feladata, hogy a fiatalokat – különféle hatékony és arra alkalmas eszközök segítségével – megismertesse jogaikkal. Semmi kétség, hogy az ENSZ-egyezmény fiatalok által írt kiadása megfelelő és hatékony eszköz, melynek segítségével többen tudomást szerzünk a minket megillető jogokról.

A jogokkal kapcsolatos mindezen beszéd után, mi van a kötelezettségeinkkel?

Jogok és kötelezettségek nem választhatók el egymástól. Az ENSZ-egyezmény a kormányok által a fiatalok számára garantált jogokról szól. Ahhoz, hogy bármilyen kapcsolat működjön – barátok között, családokon belül, iskolákban, csapatsportokban vagy akár országokban –, nem szabad elfelejtenünk, hogy mi tartozunk más embereknek bizonyos dolgokkal, és ők hasonlóképpen tartoznak nekünk. A tisztelet és tolerancia azon alapvető dolgok között vannak, amelyekkel tartozunk másoknak. Az ENSZ-egyezmény azokat az alapvető dolgokat írja le részletesen, amelyekkel a kormányok tartoznak a 18 év alatti fiataloknak.

Milyen jogokat érint az egyezmény?

Az egyezményben foglalt jogok négy csoportba sorolhatók:

I. A „saját életünkbe való beleszólás” azt jelenti, hogy részt kapunk a döntésekben, szabadon találkozhatunk másokkal, szabadon kifejezhetjük véleményünket/gondolatainkat, és szabadon hozzájuthatunk a különböző forrásokból származó információkhoz.

II. „A bennünk rejlő lehetőségek kibontakoztatása” azon dolgokat tartalmazza, amelyeket legjobb tudásunk, képességeink szerint fejleszteni kell. A jogok e csoportja az oktatás, a család, a kultúra és az identitás fontosságáról, életünkben betöltött szerepéről szól.

III. „Jólét: az életben maradáshoz való jogunk” – ebben a körben az étellel összefüggő, leg-alapvetőbb szükségleteink találhatók. Ezek között van az élelem és a lakhely, a megfelelő életszínvonal, valamint az egészségünk védelme.

IV. „A káros hatásoktól való mentesség” sokféle dologgal szemben biztosít védelmet a fiatalok számára, beleértve a durvaságot, az elhanyagolást, a gazdasági kizsákmányolást, a kínzást, az emberrablást és a prostitúciót.

I. Saját életünkbe való beleszólás: a részvételhez való jogunk

3. cikk – Gyermekként legfőbb érdekeink figyelembevétele

Valamennyi minket érintő döntésben mindenekelőtt a mi legfőbb érdekeinket kell figyelembe venni. A kormányok kötelessége ezenkívül az állandó, megfelelő szintű ellátásunkhoz és védelmünkhöz szükséges intézményi követelmények betartása.

12. cikk – Véleményünk hallatása

Jogunk van ahhoz, hogy a bennünket érintő döntések kapcsán elmondjuk a véleményünket, különösen bármely, számunkra fontos bírósági vagy közigazgatási eljárás során. Életkorunk előrehaladásával a véleményünket egyre inkább tekintetbe kell venni.

Légy aktív! Tudj meg mindent a fiatalok részvételi lehetőségeiről.

13. cikk – Önmagunk kifejezésének szabadsága

Jogunk van saját gondolataink és véleményünk kifejezésére, valamint információk bármilyen médián keresztül történő fogadására vagy elküldésére, beleértve a nyomtatott, a művészi vagy akár a szóbeli közlésformákat is. Kötelesek vagyunk olyan módon kifejezni magunkat, amely tiszteletben tartja mások jogait és jó hírnevét.

14. cikk – Lelkiismereti és vallásszabadságunk

Jogunk van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra. A kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk a szüleink vagy gyámjaink azon jogát és kötelességét, hogy irányítsanak bennünket e jogok gyakorlásakor.

15. cikk – Egyesülési jogunk

Jogunk van másokkal találkozni, valamint társulni vagy saját egyesületeinket elindítani. Kötelesek vagyunk e jogot olyan módon gyakorolni, amely tiszteletben tartja mások jogait, egészségét és biztonságát.

16. cikk – A magánéletbe való beavatkozással szembeni védelmünk

Jogunk van a magánéletünket, családjunkat, otthonunkat vagy levelezésünket érintő beavatkozásoktól való mentességhez. Ezenkívül jogunk van a jó hírnevünk és becsületünk elleni jogtalan támadásokkal szembeni védelemhez is.

17. cikk – A média

A kormányok kötelessége gondoskodni arról, hogy hozzájussunk a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, különösen azokhoz, amelyek jólétünk és egészségünk előmozdítását szolgálják.

II. A bennünk rejlő lehetőségek kibontakoztatása: önmagunk fejlesztéséhez való jogunk

5. cikk – A szülők jogainak tiszteletben tartása

A kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk a szülők, a nagycsalád, illetve a gyámok azon jogát és kötelességét, hogy iránymutatást és tanácsokat adjanak jogaink gyakorlásakor.

7. cikk – Nevünk és állampolgárságunk

Jogunk van ahhoz, hogy születésünkkel nevet kapjunk, állampolgárságot szerezzünk és –lehetőség szerint – ismerjük szüleinket, valamint ahhoz, hogy ők neveljenek bennünket.

8. cikk – Személyazonosságunk megtartása

Jogunk van ahhoz, hogy megtartsuk, illetve helyreállítsuk nevünket, állampolgárságunkat és családi kapcsolatainkat.

10. cikk – Családegyesítés

Ha családegyesítés céljából be kell utaznunk egy országba, vagy el kell hagynunk azt, a kormányok kötelesek gyorsan és humánus módon megvizsgálni az ügyünket. Ezenkívül, ha a szüleink egy másik országban élnek, jogunk van személyes és közvetlen kapcsolatot fenntartani velük.

21. cikk – Örökbefogadás

Azokban az országokban, ahol engedélyezik az örökbefogadást, annak a gyermek legfőbb érdekeit kell szolgálnia, és az eljárást az illetékes hatóságoknak kell felügyelniük. Külföldre történő örökbefogadás esetén a kormányok kötelesek gondoskodni arról, hogy az előírások és szabályok a hazai örökbefogadással egyenértékűek legyenek.

23. cikk – Fogyatékos fiatalok

Ha fogyatékosok vagyunk, jogunk van a különleges gondozásra és oktatásra, mely segít bennünket annak elérésében, hogy önmagunkat fenntartva teljes életet élhessünk a társadalomban.

28. cikk – Oktatásunk

Jogunk van oktatáshoz. A kormányok kötelessége annak biztosítása, hogy az alapfokú oktatás mindenki számára kötelező és ingyenes legyen, hogy mindannyian egyenlő módon hozzáférjünk a középfokú, illetve a felsőoktatáshoz, valamint hogy az iskoláinkban alkalmazott fegyelem ne forduljon szembe az emberi méltóságunkkal. Ezenkívül a kormányok előmozdítják a nemzetközi együttműködést, hogy annak segítségével az egész világon megszüntessék a tudatlanságot és az analfabetizmust, és megkönnyítsék számunkra a tudomány, a technika és a korszerű oktatási módszerek megismerését.

III. Jólét: az életben maradáshoz való jogunk

6. cikk – Életben maradásunk és fejlődésünk

Fiatalokként is jogunk van az élethez. A kormányok kötelessége a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítani életben maradásunkat és fejlődésünket.

9. cikk – Szüleinktől való elválasztás

Jogunk van ahhoz, hogy a szüleinkkel éljünk, és ne válasszanak el tőlük, kivéve abban az esetben, ha ez a mi legfőbb érdekeink védelmében szükséges. Az elválasztással összefüggő

bármilyen meghallgatás vagy eljárás során jogunk van a véleményünk ismertetésére. Jogunk van ahhoz is, hogy mindkét szülőnkkel kapcsolatot tartsunk fenn. Ha az elválasztás egy kormányzati döntés folytán következett be, tájékoztatást kell kapnunk a szüleink tartózkodási helyéről.

18. cikk – A szülők és a gyámok felelőssége

Szüleink, illetve gyámjaink közösen felelősek a nevelésünkért, és ez a felelősség mindeneke-lőtt rájuk hárul. A kormány segítséget nyújt szüleinknek a fölnevelésünkben, és a dolgozó szülők számára biztosítja a gyermekgondozás, illetve -megőrzés igénybevételének lehetőségét.

24. cikk – Egészség és egészségügyi ellátás

Jogunk van a lehető legjobb egészségi állapothoz és orvosi ellátáshoz. A kormányok kötelessége, hogy csökkentsék a gyermekhalandóságot, garantálják a fiatalok számára a szükséges orvosi ellátást, küzdjenek a rosszul tápláltság és a betegségek ellen, biztosítsák az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozását, tegyék elérhetővé az egészségügyi ismeretek oktatását, fejlesszék a megelőző egészséggondozást, valamint szüntessék meg az egészségre káros hagyományos szokásokat.

25. cikk – Gondozás alá helyezésünk felülvizsgálata

Ha a hatóságok védelem, gondozás vagy kezelés alá helyeztek bennünket, jogunk van kérni az elhelyezés rendszeres felülvizsgálatát.

26. cikk – Szociális biztonságunk

Jogunk van a szociális biztonsághoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz is. E juttatások a magunk és szüleink, illetve gyámjaink anyagi és egyéb körülményeinek figyelembevételével kerülnek szétosztásra.

27. cikk – Életszínvonalunk

Jogunk van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi megfelelő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődésünket, illetve jólétünket. Elsősorban a szüleink vagy gyámjaink feladata, hogy biztosítsák számunkra az elfogadható életkörülményeket. A kormány kötelessége, hogy segítse azokat a szülőket vagy gyámokat, akik önerejükben nem képesek erre.

31. cikk – Szabadidő és pihenés

Jogunk van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, valamint ahhoz, hogy szabadon részt vehessünk kulturális és művészeti tevékenységekben.

41. cikk – A magasabb színvonalat biztosító előírások az érvényesek

Ha a nemzeti vagy nemzetközi jogszabályok rendelkezései (a jogaink megvalósulása szempontjából) kedvezőbbek az Egyezményben foglaltaknál, mindig a magasabb színvonalat biztosító előírások az érvényesek.

IV. A káros hatásoktól való mentesség: a védelemhez való jogunk

2. cikk – A megkülönböztetéssel szembeni védelem

Az Egyezményben foglalt valamennyi jog kivétel nélkül minden fiatalra vonatkozik. Ezenkívül, a kormányoknak kötelességük gondoskodni arról, hogy megvédjenek bennünket a családtagjaink jogi helyzete, származása, meggyőződése stb. miatti megkülönböztetéstől és megtorlástól.

11. cikk – Fiatalok elrablása és fogva tartása

A kormányok kötelessége küzdeni a fiatalok – valamelyik szülő vagy bármely más személy általi – elrablása vagy más országokban való fogva tartása ellen.

19. cikk – Durvaság és elhanyagolás

Jogunk van a védelemhez a durvaság, a fizikai és lelki erőszak, az elhanyagolás, valamint a kizsákmányolás minden formájával szemben mindaddig, amíg bármely, rólunk gondoskodó személy felügyelete alatt állunk. Jogunk van ahhoz is, hogy megtudjuk, miképpen előzzük meg, illetve kezeljük az imént leírt rossz bánásmód eseteit.

20. cikk – Család nélküli fiatalok

Ha meg vagyunk fosztva családi környezetünktől, jogosultak vagyunk a kormány különleges védelmére és segítségére, valamint megillet bennünket a családnál vagy intézményben való elhelyezés helyettesítő védelme, mely tiszteletben tartja nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi hátterünket.

22. cikk – Menekült fiatalok

Ha menekültek vagyunk, akik üldöztetés veszélye miatt elhagyni kényszerültek az országot, illetve menekült helyzetünk elismerését kérjük, a kormányok részéről különleges védelemre és támogatásra vagyunk jogosultak.

32. cikk – Gyermekmunka

Jogunk van a védelemhez a gazdasági kizsákmányolás és bármely olyan munka ellen, amely veszélyezteti az egészségünket, oktatásunkat és fejlődésünket. A kormányunk kötelessége meghatározni a foglalkoztatáshoz szükséges legalacsonyabb életkort, szabályozni a munkaidőt és az alkalmazási feltételeket, valamint büntetéseket megállapítani ezen szabályok végrehajtása érdekében.

33. cikk – A kábítószer elleni védelem

Jogunk van a tiltott szerek fogyasztásával szembeni védelemre, valamint arra, hogy megakadályozzák az ezek előállításában és kereskedelmében való felhasználásunkat.

34. cikk – A nemi kizsákmányolással szembeni védelem

Jogunk van a nemi kizsákmányolás és erőszak minden fajtájával szembeni védelemhez, beleértve a prostitúciót és a pornográfiát.

35. cikk – Az eladással és a kereskedelemmel szembeni védelem

A kormányok kötelesek mindent megtenni annak érdekében, hogy megakadályozzák a fiatalok eladását, elrablását vagy a velük való kereskedelmet.

36. cikk – A kizsákmányolás egyéb formái

Jogunk van a kizsákmányolás minden más formájával szembeni védelemhez is.

37. cikk – Büntetés és fogva tartás

Jogunk van a védelemhez a kínzással, kegyetlen bánásmóddal vagy büntetéssel, valamint a törvénytelen őrizetbe vétellel, illetve a szabadságunk egyéb formában való megsértésével szemben. A kormányunk kötelessége gondoskodni arról, hogy fiatalok esetében halálbüntetést és életfogytiglani szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni. Ha megfosztanak bennünket a szabadságunktól, jogunk van ahhoz, hogy emberségesen és tisztelettel bánjanak velünk, hogy elkülönítsenek a felnőttektől, hogy kapcsolatot tarthassunk a családukkal, valamint hogy jogsegélyt vehessünk igénybe.

38. cikk – Háborúk és fegyveres konfliktusok

Ha tizenöt év alattiak vagyunk, jogunk van ahhoz, hogy közvetlenül ne vehessünk részt a háborúkban vagy fegyveres konfliktusokban. Ha fegyveres konfliktus érint bennünket, a kormányunk köteles különleges védelmet és gondozást biztosítani számunkra.

39. cikk – Rehabilitációs ellátás

Ha fegyveres konfliktus, kínzás, elhanyagolás vagy kizsákmányolás áldozataivá válunk, jogunk van a megfelelő rehabilitációs ellátáshoz.

40. cikk – Fiatalok és az igazságszolgáltatás

Ha bűncselekmény elkövetésével vádolnak bennünket, jogunk van: az emberhez méltó bánásmódhoz; ahhoz, hogy mindaddig ártatlannak tekinthessünk, ameddig be nem bizonyosodik a bűnösségünk; hogy értesüljünk az ellenünk felhozott vádakról; hogy, szükség esetén, tárgyalást vehessünk igénybe; hogy méltányos tárgyalás keretében bírálják el ügyünket; hogy a magánéletünket tiszteletben tartsák; és hogy fellebbezhessünk a bíróság döntése ellen. A kormányok kötelessége, hogy megállapítsanak egy olyan legalacsonyabb életkort, amely alatt a fiatalokkal szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt. Ezenkívül, a kormányoknak tekintetbe kell venniük – az intézményes ellátás mellett – megfelelő alternatív intézkedések alkalmazását is, köztük az irányítást, a felügyeletet, a próbára bocsátást, a családi elhelyezést, illetve az oktatási vagy képzési programokat.

A részvétel formái

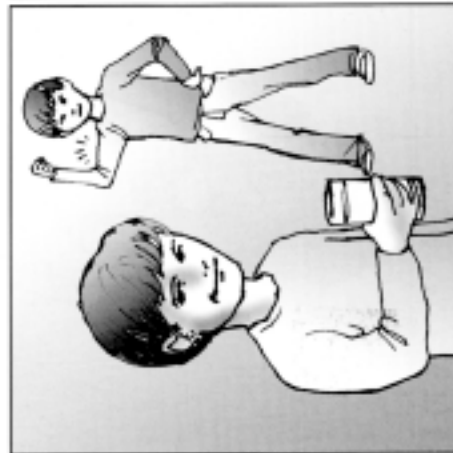
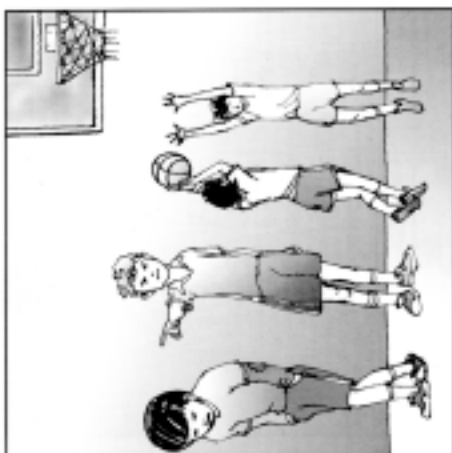
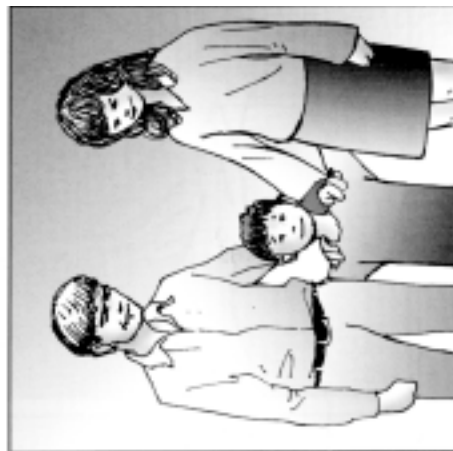
A társadalmi részvétel számos különböző formát ölthet, beleértve az alábbiakat:

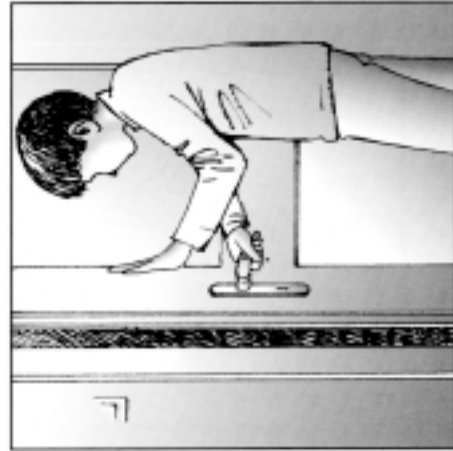
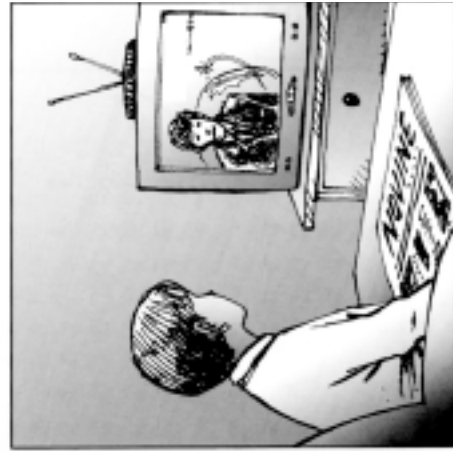
1. Fontos kérdésekről/témákról és a vezetőkről szóló anyagok elolvasása.
2. Fontos kérdésekről/témákról és a vezetőkről szóló anyagok írása.
3. Fontos kérdések/témák megvitatása.
4. Közösségi munka egy konkrét ügy támogatása érdekében, illetve a kormányzat tevékenysége elleni tiltakozás céljával.
5. Politikai pártok vagy egyéb közösségi, illetve helyi szervezetek alapítása vagy ezekhez való csatlakozás.
6. Politikai vagy közösségi összejöveteleken/gyűléseken való részvétel.
7. Valamely politikai párt vagy egy munkavállalói, illetve közösségi szervezet vezetői tisztségének betöltése.
8. Választásokon való szavazás.
9. A magukat valamely közhivatalra jelöltetők melletti kampányolás.
10. Valamely közhivatal elnyeréséért való indulás és megválasztás esetén annak betöltése.
11. Adófizetés.
12. Lobbitevékenység.
13. Katonai szolgálat teljesítése.
14. A rendelkezésre álló törvényes csatornák/eszközök igénybevétele, úgymint kormányhivatalnokok megkeresése, ügyek bíróság elé vitele stb.
15. Demonstrációk, bojkottok, sztrájkok stb. útján való tiltakozás.

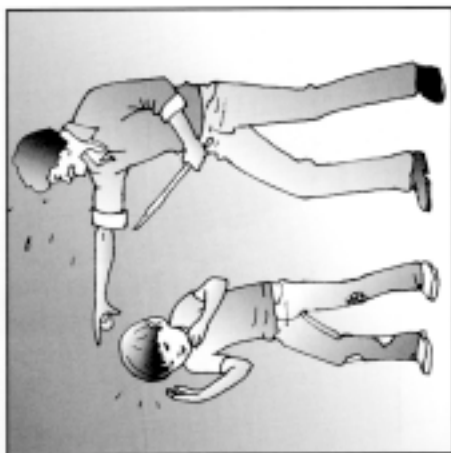
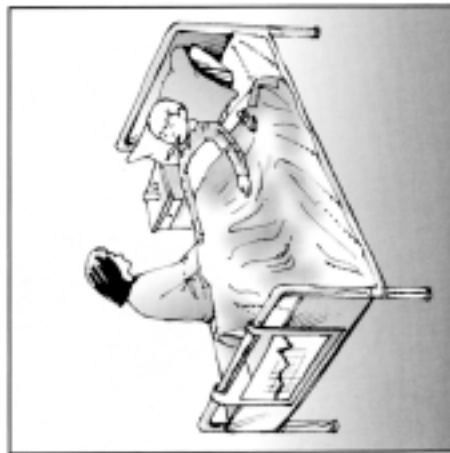
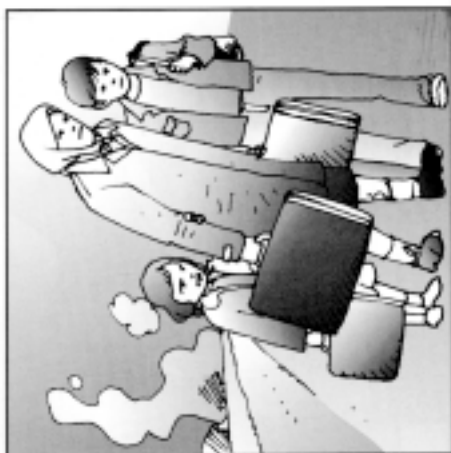
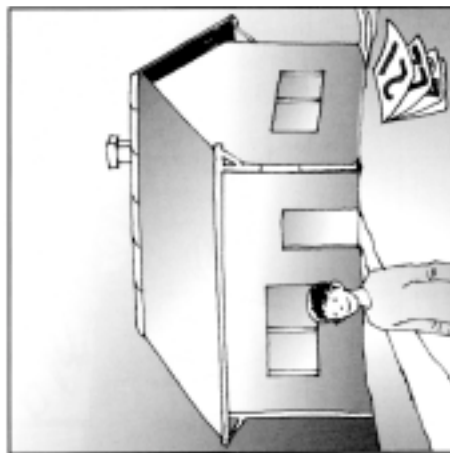
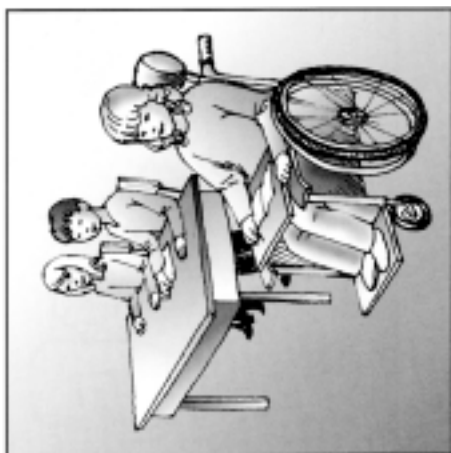
Gyermekjogokkal kapcsolatos honlapok

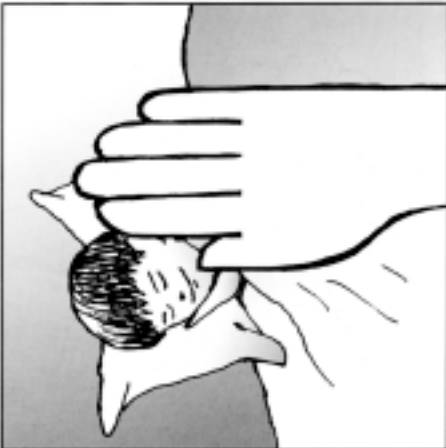
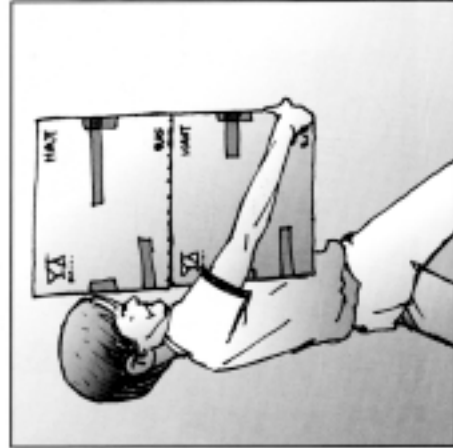
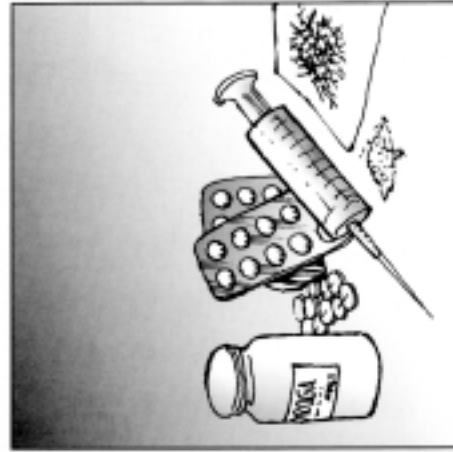
http://boes.org/justice.html	BOES.ORG (független, nonprofit szervezet, mely többnyelvű információval szolgál a gyermekjogok témájában (beleértve a gyermekjogi egyezményt is)
http://www.cccf-fcsge.ca/	Canadian Child Care Organization
http://www.cfc-efc.ca	Child and Family Canada
http://www.crin.org/	Child Rights Information Network
http://www.child-abuse.com/childhouse/	Children's House
http://www.childwatch.uio.no/	Childwatch International
http://www.child-soldiers.org/	Coalition to Stop the Use of Childsoldiers
http://www.echr.coe.int	European Court of Human Rights
http://www.ilo.org/	International Labour Organization
http://www.unicef-icdc.org/	Unicef International Child Development Center
http://www.unicef.org/voy/	Unicef Voices of Youth Home Page
http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home	United Nations High Commissioner for Human Rights
http://www1.umn.edu/humanrts/links/children.html	University of Minnesota Human Rights Library
http://hrw.org	Human Rights Watch
http://www.savethechildren.org	Save the Children
http://www.crin.org	Child Rights Information Network
http://www.coe.int/t/dg4/education/edc	Education for Democratic Citizenship and Human Rights

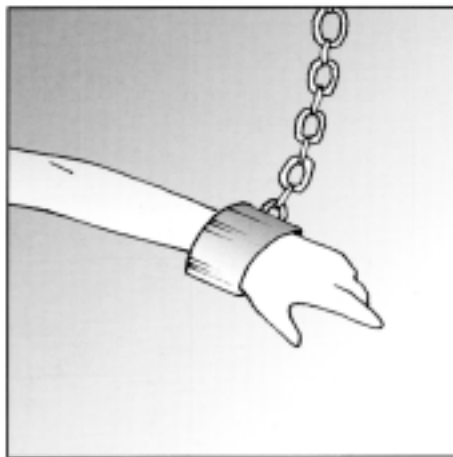
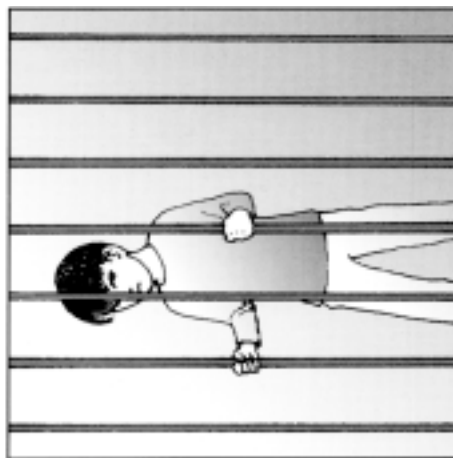
Gyermekjogi kártyák

„Minden személynek ... lehetőséget kell kapnia ahhoz, hogy demokratikus állampolgári nevelésben és az emberi jogok oktatásában részesüljön.

...

A tagállamok a demokratikus állampolgári nevelést és az emberi jogok oktatását illesszék be mind az óvodai, az alapfokú és a középfokú iskolai oktatási programjaikba, mind pedig a szakoktatásba. A tagállamok törekedjenek arra, hogy az iskolai tantervekben támogassák, fejlesszék és aktualizálják a demokratikus állampolgári nevelést és az emberi jogok oktatását a célból, hogy biztosítsák azok naprakész, időtálló tartalmát.”

(Kivonat az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2010. május 11-én CM/Rec(2010)7 számú Ajánlásával elfogadott, a demokratikus állampolgári nevelésről és az emberi jogok oktatásáról szóló Chartájából)

Kincstárat tart a kezében, aki a demokratikus állampolgárrá neveléshez segítséget keresve e kézikönyvre lett.

Tanegységként négy óra ráfordításával kisdíákjait a nyolc általános iskolai tanév során olyan ismeretekhez juttathatja, és olyan képességeket fejleszthet ki bennük, amelyek révén gondolkodásukban és cselekedeteikben magabiztosak, toleránsak, együttműködőek – demokratikus ifjak – lesznek. Megismerik jogaikat, és azokat az egymás iránt, a családjukért, a környezetükért, iskolájukért átérzett felelősséggel érvényesíteni is képesek lesznek.

Természetesen nem csodaszer ez a könyv. Ahhoz, hogy „működjön”, olyan iskolai légkörre is szükség van, amelyet áthat a partnerek – pedagógusok, tanulók, szülők – igénye is az együttműködésre.

ISBN 978-963-682-655-0

9 789636 826550

<http://book.coe.int>
Council of Europe Publishing